

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**M. Tvllivs Cicero Mannvcciorvm Commentariis Illvstratvs
antiquaeq. lectioni restitutus**

Continens Orationum Volumen Primum

Cicero, Marcus Tullius

Venetiis, 1583

M Tvllii Ciceronis Actionis II In Verrem Liber I Oratio VI

[urn:nbn:de:gbv:45:1-764059](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:45:1-764059)

M · T · VLLII · C · CICERONIS
ACTIONIS · II · IN · VERREM

LIBER · I

ORATIO · VI

NEMINEM uestrum ignorare arbitror, iudices, hunc per hosce dies sermonem vulgi, atque hanc opinionem populi R. fuisse, C. Verrem altera actione responsurum non fuisse, neque ad iudicium futurum. quae fama non iccirco solum emanarat, quod iste certe statuerat, ac deliberauerat, non adesse; verum etiam, quod nemo quemquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitratur, qui, tam nefarijs criminibus, tam multis testibus eius, ora iudicium adspicere, aut os suum populo R. ostendere auderet. est idem Verres, qui fuit semper, ut ad audendum proiectus, sic paratus ad audiendum: praesto est, respondet, defenditur: ne hoc quidem sibi reliqui fecit, ut in rebus turpissimis, cum manifesto teneatur; si reticeat, & absit, tamen impudentiae suae pudentem exitum quaesisse uideatur, patior, iudices, & non moleste fero, me laboris mei, uos uirtutis uestrae fructum esse laturos. nam, si iste id fecisset, quod primo statuerat, ut non adesset; minus aliquanto, quam mihi opus esset cognosceretur, quid ego in accusatione comparanda, constituendaq. elaborassem: uestra uero laus tenuis plane, atque obscura, iudices, esset: neque enim hoc a uobis populus R. expectat, neque eo potest esse contentus, si condemnatus sit is, qui adesse noluerit, & si fortes fueritis in eo, quem

nemo sit ausus defendere. immo uero adsit, respondeat, summis opibus, summo studio potentissimorum hominum defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate, uestra integritas cum istius pecunia, testium constantia cum illius patronorum minis, atque potentia, tum demum illa uicta uidebuntur, cum in contentionem certamenq. uenerint. absens si iste esset damnatus, non tam ipse sibi consuluisse, quam inuidisse uestrae laudi uideretur, neque enim salus ulla maior reip. hoc tempore reperiri potest, quam populum R. intelligere, diligenter reiectis ab accusatore iudicibus, socios, leges, remp. senatorio consilio maxime posse defendi: neque tanta fortunis omnium perniciis potest accidere, quam opinione populi R. rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari. itaque mihi uideor, iudices, magnam, & maxime aegram, & prope depositam reip. partem suscepisse, neque in eo magis meae, quam uestrae laudi existimationiq. seruisse. accessi enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, uituperationemq. tollendam; ut, cum haec res pro uoluntate populi R. esset indicata, aliqua ex parte mea diligentia constituta auctoritas iudiciorum uideretur: postremo, ut esset hoc indicatum, ut finis aliquando iudiciariae controuersiae constitueretur. etenim sine dubio, iudices, in hac causa ea res in discrimen adducitur.

EXPLANATIO

RESPONSURVM non fuisse, & respondet non reus, sed personam rei sustinens defensor: respondet autem actione prima criminibus obiectis, altera uero iterum iisdem criminibus: postremus accusatoris locus est. nam, ut dixi iam, in comperendinatione bis utrimque causa agebatur. Responsurum igitur accipio, pro, affuturum, ut pro eo respondeat Hortensius. Et infra, cum ait: Respondet, defenditur: responsonem, & defensionem Hortensij significat. Et cum subiungit: Si reticeat: itidem ad defensorem refero, pro, si non defendatur. nam reus, in iudicio tacebat, defensor autem pro eo loquebatur. Aliter Asconius. EVICTVS & actione prima. ORA iudicium adspicere, & quibus crimina sua tam multis testibus nota esse intelligeret. POPULO Romano & circa iudicium stanti. PROIECTVS, & quem nulla ratio, quo minus in omne facinus rueret, continere potuisset. AD AUDIENDVM: & ea, quae commisit. IPSE sibi consuluisse, & quia, uitato iudicio, impudentiae suae pudentem tamen exitum quaesisse uideretur. DILIGENTER reiectis ab accusatore iudicibus, & quod iam antea factum erat. unde illud actione prima: Et in sortitione, istius spem fortuna populi Romani, & in reiiciendis iudicibus mea diligentia istorum impudentiam uicerat. ABIUDICARI, & abiungi, amoueri, auferri. Prope depositam & pergit in translatione, quia dixerat, Aegram: & quia, Prope depositam, hic dicit, subiungit, Suscepisse. Prope, autem non addidit sine causa, sed ut spem tamen aliquam ostenderet sanandae reip. nam si, Depositam, simpliciter dixisset; interitum demonstrasset. Similiter in Diuin. Fateor me, salutis omnium causa, ad eam partem accessisse reip. subleuandae, quae maxime laboraret. PARTEM & iudicia, uere magnam reip. partem, non tamen totam remp. HAEC res & quae nunc in iudicium uenit, causa scilicet Verris. ALIQUA ex parte & seruit modestiae suae. nam ad iudices quoque pertinet eadem laus. CONSTITUTA & ne labet, ut antea. UT ESSET hoc indicatum, & Ut, pro ubi, uel postquam. quod si ita accipitur, ut omnino accipiendum uideretur: non est, cur de mendo suspicari quisquam possit. hoc enim dicitur: Accessi ad hanc causam, ut, ubi de Verre iudicatum esset, nulla ad de iudicijs inter populum Romanum, ordinemq.

QITARO

dnemq. Senatorium controuersia superesset. IUDICIARIAE controuersiae. § Verris enim, hominis & nocentissimi, & pecuniosissimi, aut absolute, aut condemnatione iudicabitur, utrum populus Romanus, qui mutari iudicia uult, an senatus, qui recusat, recte sentiat.

O R A T I O

REVs est enim homo nocentissimus: qui si condemnatur, desinent homines dicere, his iudicijs pecuniam plurimum posse; si absolvitur, desinemus non de iudicijs transferendis recusare. tamen si de absolute istius neque ipse iam sperat, nec populus R. metuit. de impudentia singulari, quod adest, quod respondet, sunt qui mirentur: mihi, pro cetera eius audacia, atque amentia, ne hoc quidem mirandum uideatur. multa enim & in deos, & in homines impie nefarieq. commisit. quorum scelerum poenis agitur, & a mente. consilioq. deducitur. agunt eum praecipitem poenae ciuium R. quos partim securi percussit, partim in uinculis necauit, partim implorantes iura libertatis & ciuitatis in crucem sustulit. rapiunt eum ad supplicium dij patrij, quod iste inuentus est, qui e complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro sepultura liberum posceret. religiones uero, caerimoniaeq. omnium sacrorum, sanorumque, uiolatae, simulacraq. deorum, quae non modo ex suis templis ablata sunt, sed etiam iacent in tenebris ab isto retrusa, atque abdita, consistere eius animum sine furore atque amentia non sinunt. neque iste mihi uidetur se ad damnationem offerre solum, neque hoc auaritiae supplicio communi, qui tot sceleribus se obstrinxerit, contentus esse: singularem quandam poenam istius immanis, atque importuna natura desiderat. non id solum quaeritur, ut, isto damnato,

bona resituantur ijs, quibus erepta sunt: sed & religiones deorum immortalium expiandae, & ciuium R. cruciatus, multarumq. innocentium sanguis istius supplicio luendus est. non enim furem, sed ereptorem; non adulterum, sed expugnatorem pudicitiae; non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumq.; non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumq. in uestrum iudicium adduximus: ut ego hunc unum eiusmodi reum post hominum memoriam fuisse arbitrer, cui damnari expediret. nam, quis hoc non intelligit, istum absolutum dijs hominibusq. inuitis, tamen ex manibus populi R. eripi nullo modo posse: quis hoc non perspicit, praeclare nobiscum actum iri, si populus R. istius minus supplicio contentus erit? ac non sic statueret, non istum maius in sese scelus concepsisse, cum sana spoliari, cum tot homines innocentes necarit, cum ciues R. morte, cruciati, cruce affecerit, cum praedonum duces accepta pecunia dimiserit; quam eos, si qui istum, tot, tantis, tam nefarijs sceleribus coopertum, iurati sententia sua liberarent? non est, non est in hoc homine cuiquam peccandi locus, iudices: non is est reus, non id tempus, non id consilium; (metuo, ne quid arrogantius apud tales uiros uidear dicere) ne actor quidem est is, cui reus tam nocens, tam perditus, tam uictus aut occulte surripi, aut impune eripi possit.

EXPLANATIO

NEC populus Romanus metuit. § cognitis iam eius criminibus actione prima. PRO cetera eius audacia, atque amentia, § supra quoque audacem, amentem, impudentem uocauit. Et IN deos, & in homines § propterea dicit infra, istum absolutum dijs, hominibusq. inuitis. In deos autem, quod eorum sanctissima simulacra e delubris abstulit. A MENTE, consilioq. deducitur. § inde nascitur eius impudentia. ubi enim & mens, & ratio est, ibi pudor. AGUNT eum praecipitem § ne quis eum adesse, & respondere, desperata absolute, miretur. QUOS partim § uide lib. V. IN CRUCEM sustulit. § ut seruos. P. Gauum, municipem Confanum, significat. AB ISTO retrusa, atque abdita, § obscuris occultata locis, ne sacrilegium pateat. AVARITIAE § ob crimen repetundarum. SUPPLICIO communi § aestimatione litis, & exilio. SED ereptorem; § quasi legum poenas contemnentem. Verris crimina omnia ad apertam uim, oratorio more exaggerans, Cicero deducit. CUI damnari expediret. § impendente, nisi damnetur, grauiore poena. DIIS hominibusq. inuitis, § qui contra deos impie, contra homines crudeliter, auare, libidinosae multa commiserit. Rebus prosperis dicitur, Dijs, hominibusq. approbantibus. EX MANIBVS § non dixit, Ex sententijs, sed; Ex manibus, quasi discernendum propter scelera ab irato populo. quod infra confirmatur ijs uerbis: Si istum uiuum ad aliud iudicium perducere potuerimus. NOBISCVM § cum ordine senatorio. CONTENTVS erit? § lata enim hoc anno per Pompeium consulem lege tribunicia, arripere tribunis pl. quoscumque uellent, & ad populum attrahere licebat. de qua lege act. 1. his uerbis: Vident, adhuc post legem tribuniciam unum senatorem uel tenuissimum esse damnatum. TOT, tantis, tam nefarijs sceleribus § augent singula, ut lib. II. Tot, & tantae, & tam graues ciuitates. NON EST, non est in hoc homine cuiquam peccandi locus, § peccare in hoc reo licet nemini. Iteratio, Non est, non est, & nimis auget, & quasi ad mirandum pertinet. tale illud pro Fonteio: Fuit, fuit illis iudicibus diuinum, ac singulare iudices, consilium. NON id tempus, § laborat enim nunc uel maxime senatorius ordo infamia iudiciorum: itaque iudicibus danda opera est, ut conceptam turpitudinem deleant potius in hac causa, quam augeant. NON id consilium, § iudicium integerrimorum: itaque corruptores, quod sperent, non habent.

O R A T I O

O R A T I O

His ego iudicibus non probabo, C. Verrem contra leges pecunias cepisse & sustinebunt tales miri, se tot senatoribus, tot equitibus R. tot hominibus honestissimis ex tam illustri provincia, tot populorum, priuatorumq. litteris non credidisse? tantae populi Romanitati restituisse? sustineant. reperiemus, si istum uicium ad aliud iudicium perducere poterimus, quibus probemus, istum in quaestura pecuniam publicam, Cn. Carboni consuli datam, auertisse: quibus persuademus, istum alieno nomine a quaestoribus urbanis, quod priore actione didicistis, pecuniam abstulisse. Erunt, qui & in eo quoque audaciam eius reprehendant, quod aliquot nominibus de capite, quantum commodum fuerit, frumenti decumani detraxerit. Erunt etiam fortasse, iudices, qui illum eius peculatum uel acerrime uindicandum putent, quod iste M. Marcellus, & P. Africanus monumenta, quae nomine illorum, reuera populi R. & erant, & habebantur, ex fanis religiosissimis, ex urbibus sociorum, atque amicorum non dubitauerit auferre, emergerit ex peculatu etiam iudicio: meditetur de ducibus hostium, quos accepta pecunia liberauit: uideat, quid de illis respondeat, quos in eorum locum subditos domi suae reseruant: quaerat, non solum quemadmodum nostro crimini, uerum etiam quo pacto suae confessioni possit mederi, meminerit, se priore actione clamore populi R. infesto, atque inimico excitatum, confesum esse, duces a se praedonum securi non esse percussos, se iam tam esse ueritum, ne sibi crimini daretur, eos ab se pecunia liberatos, fateatur id, quod negari non potest, se priuatum hominem praedonum duces uiuos, atque intoluites domi suae, postea quam Romam redierit, usque dum per me licuerit, tenuisse. hoc in illo manifestatis iudicio si licuisse sibi ostenderit, ego oportuisse concedam. ex hoc quoque euaserit: proficiscar eo, quo me iam pridem uocat populus R. de iure enim liberatis, & ciuitatis suum putat esse iudicium, &

recte putat. confringat iste sane uis sua consilia senatoria; quaestiones omnium perumpat; euolet ex uestra seueritate: mihi credite, artioribus apud populum R. laqueis tenebitur. credet ijs equitibus R. populus R. qui ad uos antea producti testes, ipsis inspectantibus ab isto ciuem R. qui cognitores homines honestos daret, sublatum esse in cruce[m] dixerunt. credent omnes v & xxx tribus homini grauisimo, atque ornatissimo M. Annio, qui se praesente ciuem R. securi percussum esse dixit. audietur a populo R. uir primarius, eques R. L. Flavius, qui suam familiarem Herennium negotiatorem ex Africa, cum cum Syracusis amplius centum ciues R. cognoscerent, lacrymantesq. defenderent, pro testimonio dixit, securi esse percussum. probabit fidem, & auctoritatem, & religionem suam L. Suetius, homo omnibus ornamentis praeditus, qui iuratus apud uos dixit, multos ciues R. in Latunus istius imperio crudelissime per uim morte esse multatos. Hanc ego causam cum agam beneficio populi R. de loco superiore, non uereor, ne aut illum uis ulla ex populi R. suffragijs eripere, aut a me ullum munus aedilitatis amplius, aut gratius populo R. esse possit. Quapropter omnes in hoc iudicio contentur omnia. nihil est iam, quod in hac causa peccare, iudices, quisquam, nisi uestro periculo, possit. mea quidem ratio cum in praeteritis est rebus cognita, tum in reliquis explorata, atque prouisa est. ego meum Studium in remp. iam illo tempore ostendi, cum longo interuallo ueterem consuetudinem retuli, & rogatu sociorum, atque amicorum populi R. meorum autem necessariorum, nomen hominis audacissimi detuli. quod meum factum lectissimi uiri, atque ornatissimi, quo in numero e uobis complures fuere, ita probarunt, ut ei, qui istius quaestor fuisse, & ab isto laesus inimicitias iustas persequeretur, non modo deferenti nominis, sed ne subscribendi quidem, cum id postularet, facerent potestatem.

EXPLANATIO

VIVVM? elapsus enim iudicium sententijs ex hoc iudicio, manibus fortasse populi discerneretur. **AD ALIUD** iudicium? de peculatu: ut apud alium praetorem, aliosq. iudices eum accusarem. **Cn. CARBONI** iterum consuli, Marianarum partium duci: cui Galliam provinciam sortito quaestore Verres obtigit. Intra: Carbo grauius ferebat, sibi quaestorem obtigisse hominem singulari luxuria, atque inertia: uerum tamen ornabat eum beneficijs, officijsq. omnibus. Ne diutius teneam: pecunia attributa numerata est: profectus est quaestor in provinciam: uenit in Galliam ad exercitum consularem cum pecunia: simul ac primum ei occasio uisa est, auersa pecunia quaestor consulem, exercitum, provinciamq. deseruit. **ALIENO nomine?** Carbonis nomine, Pedianus ait: quod aperte falsum. nam de pecunia, quam Carboni datam auertit Verres, proxime dictum est. Idem subiungit ueritatem, ut arbitror, interpretationem. Alieno nomine: sumptam a quaestoribus ad emptionem frumenti, quam Siculis non perfoluit. **QVOD** priore actione didicistis, & non ex ipsa oratione, quae nihil habet eiusmodi, sed ex testibus a Cicerone productis, qui ad priorem actionem pertinent. itaque dixit tam: Nemo quemquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur, qui tam nefarijs criminibus, tam multis testibus euectus, ora iudicium adspicere, aut os suum populo Romano ostendere auderet. Eiusdem generis est illud infra: Meminerit, se priore actione clamore populi Romani. &c. Et illud: Credet ijs equitibus populus Romanus, qui ad uos antea producti testes, ipsis inspectantibus ab isto ciuem Romanum, qui cognitores homines honestos daret, in cruce[m] sublatum esse dixerunt. **DE CAPITE**, & de toto frumento decumano, a decumanis promisso ad leuandam annonam

nam populi Romani. Fecit autem id Verres non tam eorum gratia, qui ab ipso decumas redemerant, quod existimasse uidetur Aconius, quam ut id, quod aliquot nominibus, idest fictis adumbratisq. causis, de capite frumenti decumani detrahebat, ad ipsum quadam ex parte perueniret. quod ex lib. III. perspicue cognoscitur. *QUANTVM commodum fuerit*, & quantum ei libererit. Quo sensu insignem Verres audaciam ostendit: ut summam Philodami liberalitatem, cum dixit infra: Rogat Rubrium, ut, quos ei commodum sit, inuiter: pro, quoscumque uelit. Et summam Verres iniustitiam in eo: Cur hunc dolorem cineri eius, arque ossibus inuisti, ut liberis eius bona patria, uoluntate patris, iure, legibus tradita, eriperes, & cui tibi esset commodum, condonares? Lib. II. Eum iudicem, quem commodum erat, praecorem, haruspicem, medicum suum dabat. Lib. III. Cum is, non quantum debetur, sed quantum commodum est, auferat? Ibidem: Si cui ciuitati soluit, tantum detraxit, quantum commodum fuit. Et: Neque enim id, quod debebatur, sed quantum commodum fuit, imperauit. *M. MARCELLI, & P. Africani monumenta*, & act. i. Idem iste praetor monumenta antiquissima partim regum locupletissimorum, quae illi ornamento urbibus esse uoluerunt, partim etiam nostrorum imperatorum, quae uictoribus ciuitatibus Siculis aut dederunt, aut reddiderunt, spoliauit, nudauitq. omnia. De his monumentis lib. IV. *DE DVCIBVS. hostium*, & hoc ad maiestatis iudicium pertinet. *LIBERAVIT*: & haec tota res lib. V. narratur. *PRIORE actione* & cum testes interrogarentur. *PRIVATVM hominem*, & laeditur maiestas publica, cum homo priuatus duces hostium domi suae tenet. *PER ME* & qui, ut in publicam custodiam traderentur, effeci. *QVO ME iam pridem uocat populus Romanus*. & nam & peculatus, & maiestatis crimina ad praetores pertinent: ius autem libertatis imminutae populus Romanus, ut ad se pertinet, persequitur. *VI SVA* & ui pecuniae suae. *CONSILIA senatoria* & iudices, qui sedent, aut sedebunt in eum, de repetundis, peculatu, maiestate. *QUESTIONES* & de publicis criminibus. *EUOLET* & translatis uerbis, eodem spectantibus, utitur, Confringat, Vi, Perrumpat, Euolet, Tenebitur. *QVI COGNITORES homines honestos daret*, & qui testimonio probaret hominum honestorum, se ciuem Romanum esse. lib. V. *OMNES V & XXX tribus* & quae de reo Verre suffragium ferent. Populus Romanus de uno perduellionis crimine centuriam comitijs iudicabat; de ceteris autem, tributis. *M. ANNIO* & hoc, & quae sequuntur, cognosce ex lib. V. *BENEFICIO populi Romani* & qui me aedilem creauit. *DE LOCO superiore*, & de Rostris. *VLLVM munus aedilitatis* & munera aedilium cur. erant ludi: & Cicero ipse trinos ludos dedit: ut in oratione pro Murena. *IN PRAETERITIS rebus* & quae statim exponuntur. Prima est: Ego meum studium in remp. iam illo tempore ostendi. Altera: In Siciliam sum inquirendi causa profectus. Tertia: Ita reieci iudices. *MEA quidem ratio* & id, quod ad me attinet. Huius uocabuli uis intelligi magis, quam exprimi potest. intelligitur autem obseruatione multorum exemplorum, ut in ep. ad Lentulum: Mea ratio fuit alia, quod, neque desipiente populo, neque integra re mihi ad consulendum, capessere ne remp. implicatus tenebar. Ad Appium: Quo mea ratio facilior, & solutior esse posset. Ad eundem: Mea ratio in tota amicitia nostra constans & grauis reperietur. *EXPLORATA*, & certa. *PROUISA* & munita consilio, & fide. *VETREM* & ut homines idonei, atque integri ad accusandum descenderent. *QVO IN NUMERO e uobis complures fuere*, & mutatio consilij, ut arbitror, facta non erat: sed post reiectionem non omnes, qui de accusatore legendo iudicauerant, iidem in iudicando Verre federunt. reiectio autem, postquam e Sicilia Cicero redijt, non ante contentionem de accusatore constituendo, facta est: ut paullo post exponitur.

O R A T I O

IN Siciliam sum inquirendi causa profectus. quo in negotio industriam meam celeritas reditionis, diligentiam multitudo litterarum & testium declarauit: pudorem uero, ac religionem, quod, cum uenissem senator ad socios populi R. qui in ea prouincia quaestor fuisset, ad hospites meos, ac necessarios causae communis defensor diuertit potius, quam ad eos, qui a me auxilium petiuissent. nemini meus aduentus labori, aut sumptui neque publice, neque priuatim fuit. uim in inquirendo tantam habui, quantam mihi lex dabat, non quantam habere poteram istorum studio, quos iste uexarat. Romam ut ex Sicilia redij, cum iste, atque istius amici, homines lauti, & urbani, sermones huiusmodi dissipassent, quo animos testium retardarent, me magna pecunia a uera accusatione esse deductum: tametsi probabatur nemini, quod & ex Sicilia testes erant ij, qui quaestorem me in prouincia cognouerant, & hinc homines maxime illustres, qui ut ipsi noti sunt, sic nostrum unumquemque optime norunt; tamen usque eo

timui, ne quis de mea fide, atque integritate dubitaret, donec ad reijciendos iudices uenimus. sciebam, in reijciendis iudicibus non nullos memoria nostra passionis suspicionem non uitasse, cum in ipsa acceptione eorum industria, ac diligentia probaretur. ita reieci iudices, ut hoc constet, post hunc statum rei, quo nunc utimur, simili splendore, & dignitate consilium nullum fuisse. quam iste laudem communem ait sibi esse mecum: qui cum P. Galbam iudicem reiecisset, M. Lucretium retinuit: & cum eius patronus ex eo quaereret, cur suos familiarissimos, Sex. Peduca eum, Q. Confidium, Q. Iunium reijci passus esset, respondit, quod eos in iudicando nimium sui iuris, sententiaeq. cognosceret. itaque, iudicibus reiectis, sperabam iam onus meum uobiscum esse commune: putabam, non solum notis, sed etiam ignotis probatam meam fidem esse, & diligentiam. quod me non fefellit. nam comitijs meis, cum iste infinita largitione contra me uteretur, populus R. iudicanti, istum & pecuniam, quae apud me con-

tra fidem meam nihil potuisset, apud se contra honorem meum nihil posse debere. quo quidem die primum iudices citati in hunc reum confedistis, quis tam inimicus huic ordini fuit, quis tam nouarum rerum, iudiciorum, iudicumque cupidus, qui non conspectu, confessuque uestro commoueretur? cum in eo uestra mihi dignitas, fructum diligentiae referret, id sum affectus, ut una hora, qua coepi dicere, reo audaci, pecunioso, profuso, perditio spem iudicij corrumpendi praeciderem: ut primo die testium tanto numero citato populus R. iudica-

ret, ipso absoluto temp. stare non posse: ut alter dies amicis istius, & defensoribus non modo spem uictoriae, sed etiam uoluntatem defensionis auferret: ut tertius dies sic hominem prosterneret, ut, morbo simulato, non quid responderet, sed quemadmodum non responderet, deliberaret. deinde reliquis diebus, his criminibus, his testibus, & urbanis, & prouincialibus, sic obrutus, atque oppressus est, ut, his ludorum diebus interpositis nemo istum comperendinatum, sed condemnatum indicaret.

EXPLANATIO

VIM in inquirendo? curam, & diligentiam. **Q**UANTAM mihi lex dabit, & dabit, ut ea tantum colligerem, quae ad repetundarum crimen pertinent. **L**AUTI, & **u**rbanis, & ironia: quasi turpiter, & inurbane se gesserint, cum eiusmodi sermones de se immerente dissiparent. **Q**VI CUM P. GALBAM? uirum integerrimum. **M**. **L**VCRETIVM? cum Galba non conferendum: quem Cicero postea reiecit. Haec subiunguntur, ut refellatur illud: Quam iste laudem communem ait sibi esse mecum. **E**IVS patronus? Hortensius. **R**EIIICI passus esset? & Afcenius reiectionem fieri primum a reo, deinde ab accusatore putat: quod uerisimile uidetur: itaque, Reijci passus esset, interpretatur, reiecesset ipse, nam, ne reijcerentur ab accusatore, qui poterat obistere? **V**OBIS CVM esse commune. & ut ego diligenter accusarem, uos seuerè iudicaretis. infra: Ego, quod ad me attinet, uici. Et post: Vos, quod ad uestram famam, existimationem, salutemque communem pertinet, iudices prospicite, atque consulite. **N**ON SOLVM notis, sed etiam ignotis? & qui me norunt, & qui ignorant. sic in ep. ad Luceum: Simulacra corporis ignotis nota faciebant. pro, ijs, qui non nouerant. **F**IDEM, & diligentiam, & quae duae res ab accusatore postulantur. Hoc est, quod in Diuinatione dixit: Cum hoc unum his tot incommodis remedium esse arbitrarer, ut homines idonei, atque integri causam reip. legumque susciperent. **C**OMITIIS meis? aedilicis. **L**ARGITIONE? qua usus iam erat consularibus, praetorijsque comitijs, ut Q. Metellus consul, M. Metellus praetor designaretur. **N**IHIL potuisset, & se quoque tentatum Verris pecunia significat, ut actione prima, cum dixit: Istius infidiae nefariae, quas uno tempore mihi, uobis, M. Glabroni praetori, socijs, exteris nationibus, ordini, nomini denique senatorio facere conatur. Et ibidem apertius: Fecit animo libentissimo populus Romanus, ut, cuius diuitiae me de fide deducere non potuissent, ne eiusdem pecunijs de honore deijceret. **D**ILIGENTIAE? qua usus essem in reijciendis iudicibus. **H**IS **L**UDORVM diebus? fingit respondiſſe Verrem post binos ludos.

ORATIO

QUAPROPTER ego, quod ad me attinet, iudices, uici. non enim spolia C. Verris, sed existimationem populi R. concupiu. meum fuit, cum causa accedere ad accusandum: quae causa fuit infortior, quam a tam illustri prouincia defensorem constitui, & deligi reip. consulere: quid iam reip. honestius, quam in tanta inuidia iudiciorum adducere hominem, cuius damnatione totus ordo cum populo R. & in laude, & in gratia possit esse? ostendere, ac persuadere, hominem nocentem adductum esse: quis est in populo R. qui hoc non ex priore actione abstulerit, omnium ante damnatorum scelera, furta, flagitia, si in unum locum conferantur, uix cum huius parua parte aequari, conferriq. posse? Vos, quod ad uestram famam, existimationem, salutemque communem pertinet, iudices, prospicite, atque consulite. splendor uester facit, ut peccare sine summo reip. detrimento, ac periculo non possitis. non enim potest sperare populus R. esse alios in senatu, qui recte possint iudicare, uos si non potueritis. necesse est, cum de toto ordine desperarit, aliud genus hominum, atque aliam rationem iudiciorum requirat. hoc si nobis ideo leuius uidetur, quod putatis onus esse graue, & incommodum, iudicare: intelligere debetis, primum interesse, utrum id onus uosmetipsi reieceritis, an, quod probare populo R. fidem uestram, & reli-

gionem non potueritis, eo uobis iudicandi potestas erepta sit. deinde etiam illud cogitate, quanto periculo uenturi simus ad eos iudices, quos propter odium uestri populus R. de uobis uoluerit iudicare. uerum uobis dicam id, quod intellexi, iudices. homines scitote esse quosdam, quos tantum odium uestri ordinis teneat, ut hoc palam iam dicitur, se istum, quem sciant esse hominem improbiſſimum, hoc uno nomine absolui uelle, ut ab senatu iudicia per ignominiam, turpitudinemque auferantur. Haec me, iudices, pluribus uerbis nobiscum agere coegit non timor meus de uestra fide, sed spes illorum noua: quae cum Verrem a porta subito ad iudicium retraxisset; nonnulli suspicati sunt, non sine causa illius consilium tam repente esse mutatum. nunc ne nouo querimoniae genere uti possit Hortensius, & ea dicere, opprimi reum, de quo nihil dicat accusator; nihil esse tam periculosum fortunis innocentium, quam tacere aduersarios; & ne aliter, quam ego uelim, meum laudet ingenium, cum dicat, me, si multa dixissem, subleuaturum fuisse eum, quem contra dicerem; quia non dixerim, perdidisse: morem illi geram: utar oratione perpetua; non quoniam hoc sit necesse; uerum ut experiar, utrum ille ferat molestius, me tunc tacuisse, an nunc dicere.

Q. EXPLA-

EXPLANATIO

NON ENIM spolia C. Verris, & tamquam de hoste deuictio. quae autem spolia? ut, eo condemnato, litem ei aestimatam uiderem. EXISTIMATIONEM populi Romani? ut bene de me populus Romanus existimaret, quem uideret cum causa accessisse ad accusandum, id est, reum nocentissimum in iudicium adduxisse, eumque ita accusasse priore actione, ut neque fidem meam, neque diligentiam desiderare quisquam posset. TOTVS ordo? senatorius. ET IN laude, & in gratia? dixit idem act. 1. Suscipe causam senatus, ut is hoc iudicio probatus, cum populo Romano & in laude, & in gratia esse possit. Vos, quod ad uestram famam, existimationem, salutemque perimet, iudices, prospicite, atque consulite. & nam ego, quod ad me attinet, uici. Quod supra dictum est. SPLENDOR uester? uestra dignitas: ut paullo ante: Cum in eo uestra mihi dignitas fructum diligentiae referret. FACIT, & similiter locutus in ep. ad Matium: Tua dignitas facit, ut animaduertatur quidquid facias. ALIUD genus hominum, & equites Romanos. Act. 1. Constat inter omnes, post haec constituta iudicia, quibus nunc utimur, nullum hoc splendore, atque hac dignitate consilium fuisse. hic si quid erit offensum; omnes homines non iam ex eodem ordine magis idoneos, quod fieri non potest, sed alium omnino ordinem ad res iudicandas quaerendum arbitrabuntur. NOVO querimoniae genere? quis enim in ullo umquam iudicio questus est, quod accusator contra reum pauca diceret. Notat hic quoque iudicium Hortensij, qui causam producere ad annum sequentem omni arte ac ratione conaretur. NE ALITER, quam ego uelim, meum laudet ingenium; & non enim ex eo laudari cupio, quod reum prodiderim, quia pauca dixerim, in quo me laudaret Hortensius, siquidem diceret, id quod ab eo dici non patiar, (utar enim oratione perpetua: morem illi geram) me, si multa dixissem, reum subleuaturum fuisse, nam, etsi reum agente me condemnari cupio: non tamen ex breuitate orationis, sed ex copia potius, & accurata singulorum criminum explicatione ingenij laudem peto. NON quoniam sit necesse; & cum ex priore actione satis constet reum absolui non posse.

ORATIO

Hic tu fortasse eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam: nisi omni tempore, quod mihi lege concessum est, abusus ero, querere, deum atque hominum fidem implorabis, circumueniri C. Verrum, quod accusator nolit tamdiu, quam diu liceat, dicere, quod mihi lex mea causa dedit, eo mihi non uti non licebit? nam accusandi mihi tempus mea causa datum est, ut postem oratione mea crimina causamque explicare. hoc si non utor, non tibi iniuriam facio, sed de meo iure aliquid, & commodo detraho. Causam enim, inquit, cognosci oportet. Eare quidem, quod aliter condemnari reus, quamuis sit nocens, non potest. id igitur tu molestie tulisti, a me aliquid factum esse, quo mirus iste condemnari posset? nam, causa cognita, possunt multi absolui; incognita quidem, condemnari nemo potest. adimo enim comperendinatum; quod habet lex in se molestissimum; bis ut causa dicatur. quod aut mea causa potius est constitutum, quam tua; aut nihilo tua potius, quam mea. nam si, bis dicere, est commodum: certe utriusque commune est. sin cum, qui posterius dixit, opus est redargui: accusatoris causa, ut bis ageretur, constitutum est. Verum, ut opinor, Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus. antea uel iudicari primo poterat, uel, Amplius, pronunciari. utram igitur putas legem molliorem? opinor, illam ueterem; qua uel cito absolui, uel tarde condemnari licebat. ego tibi illam Acilium legem restituo: qua lege multi semel accusati, semel dicta causa, semel auditis testibus condemnati sunt, nequaquam tam manifestis, neque tantis criminibus, quantis tu conuinceris. puta te non hac tam atroci, sed illa lege mitissima causam dicere. accusabo: respondebis. testibus editis, ita mittam in

consilium, ut, etiam si lex ampliandi faciat potestatem, tamen isti turpe sibi existiment, non primo iudicare. Verum, si causam cognosci opus est, parum ne cognita est? dissimulamus, Hortensi: quod saepe in dicendo experti sumus. quis nos magnopere attendit umquam, in hoc quidem genere causarum, ubi aliquid ereptum, aut ablatum a quopiam dicitur: non ne aut in tabulis, aut in testibus omnis expectatio iudicium est? dixi prima actione, me planum esse facturum, C. Verrum HS quadringentis contra abstulisse, quid? hoc planius egissem, si ita narraissem. Dio quidam fuit Halesimus: qui, cum eius filio, praetore Sacerdote, hereditas a propinquo permagna uenisset, nihil habuit neque negotij, neque controuersiae. Vires, simul ac terigit prouinciam, statim Messana litteras dedit, Dionem enocauit, calumniatores ex sinu suo apposuit, qui illam hereditatem Veneri Erycinae commissam esse dicerent. hac de re ostendit se ipsum cogniturum. possum deinceps totam rem explicare, deinde ad extremum id, quod accedit, dicere, Dionem HS decies centena millia numerasse, ut causam certissimam obtineret; praeterea greges equarum eius istum abigendos curasse; argenti uestisq. stragulae quod fuerit, curasse auferendum. haec neque cum ego dicerem, neque cum tu negares, magni momenti nostra esset oratio. quo tempore igitur aures iudex erigeret, animumque attenderet? cum Dio ipse prodiret; cum ceteri, qui tum in Sicilia negotijs Dionis interfuisent, cum per eos ipsos dies, per quos causam Dio diceret, reperiretur, pecunias sumpsisse mutuas, nomina sua exegisse, praedia uendidisse; cum tabulae uirorum bonorum proferrentur; cum, qui pecuniam Dioni dederunt, dicerent se iam tum audisse, eo numeros

mos sumi, ut Verri darentur; cum amici, hospites, patroni Dionis, homines honestissimi, haec eadem se audisse dicerent. opinor, cum haec fierent, tum vos audiretis, sicut audistis, tum causa agi uideretur. sic a me sunt acta omnia priore actione, ut in criminibus omnibus nullum esset, in quo quisquam uestrum perpetram accusationem requirat. nego esse quidquam a testibus dictum, quod aut uestrum cuiquam esset obscurum, aut cuiusquam oratoris eloquentiam quaereret. etenim sic me ipsum egisse memoria tenetis, ut in testibus interrogandis omnia crimina proponerem, & explicarem; ut, cum rem totam in medio proposuissem, tum demum testem interrogarem. itaque non modo uos, quibus est iudicandum, nostra crimina tenetis: sed etiam populum R. totam accusationem causamque cognouit. Tametsi ita de meo facto loquor, quasi ego illud mea uoluntate potius quam uestra iniuria adductus fecerim. interposuistis accusatorem, qui, cum ego mihi c. & x dies solos in Siciliam postularem, c. & lxx sibi in Achaiam postuleret: menses mihi tres cum eripuissetis, ad agendum maxime appositos; reliquum omne tempus huius amici me uobis remissurum putastis: ut, cum horis nostris nos essemus usi, tu, binis ludis interpositis, quadragesimo post die responderes; deinde ita tempus duceretur, ut me a M. Glabrione praetore, & a magna parte horum iudicum ad praetorem alium, iudicesque, alios ueniremus. haec si ego non uidissem; si me non omnes notitignotique monuissent, id agi, id cogitari, in eo laborari, ut res in illud tempus reijceretur: credo, si meis horis in accusando uti uoluisset, uereret, ne mihi cri-

mina non suppeterent, ne oratio deesset, ne uox uiresque deficerent, ne, quem nemo prima actione defendere ausus esset, eum ego bis accusare non possem. ego meum consilium tum iudicibus, tum populo R. probavi. nemo est, qui alia ratione istorum iniuriae, atque impudentiae potuisse obsisti arbitretur. etenim, qua stultitia fuisset; si, quam diem, qui istum eripiendum redemerunt, in cautione uiderunt, cum ita cauerent, si post kal. Ian. in consilium iretur; in eam diem ego, cum potuissem uitare, incidissem? nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur, quoniam in animo est causam omnem exponere, habenda ratio est diligenter itaque primum illum actum istius uitae turpissimum, & flagitiosissimum praetermittam: nihil a me de pueritiae suae flagitijs, peccatisque audiet: nihil ex illa impura adolescentia sua: quae qualis fuerit, aut meministis, aut ex isto, quem sui simillimum produxit, recognoscere potestis. omnia praeteribo, quae mihi turpia dictu uidebuntur; neque solum, quid istum audire, uerum etiam quid me deceat dicere, considerabo. uos, quaeso, date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquam partem de istius impudentia reticere possim. omne illud tempus, quod fuit ante quam iste ad magistratus, remque publicam accessit, habeat per me solutum, ac liberum: sileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quae res patris eius, aetas ipsius pertulit, praetereantur: lucretur indicia ueteris infamiae: patiaturs eius uita reliqua me hanc tantam iacturam criminum facere.

EXPLANATIO

ADIMO enim comperendinatum: quod ad me attinet, priore contentus actione sum: nec uideo, cur tu id queri debeas, Hortensi. adimo enim tibi comperendinatum, id est causae iterum agenda molestiam. **LEX** de repetendis, Cornelia, quam L. Sulla tulit. nam ceterae uetustiores, Seruilia, Acilia, Calpurnia. **ACCUSATORIS** causa, qui cum ultimo loco in comperendinatione dicat, defensorem redarguit. ita melior eius, quam defensoris, condicio est. **GLAUCIA** C. Seruilius Glaucia, is, qui cum Saturnino tribuno pl. in populari seditione praetor est interfectus. **PRIMVS** ergo idem postea latum est, hac uidelicet lege, qua causa Verri agebatur. **TVLIT**, aut praetor, aut tribunus pl. **VEL** iudicari primo poterat, putat Afconius, iudicari, esse Absolui: cum sequatur: Vel cito absolui, uel tarde condemnari: sed ampliationem credit esse necessariam, quae tamen ex uoluntate iudicum pendebat, & ex causae obscuritate nascebatur. **ILLAM ueterem**, quae fuerat ante legem Seruiliij Glauciae. nam, etsi comperendinationem non habebat, in eo tamen erat mollior, quam Seruilia, quia iudicibus uel cito absoluedi, uel tarde condemnandi potestatem dabat. Ea fuit Acilia lex, quam tulit pater M. Acilij Glabrionis, qui praetor erat in causa Verri. **Act. I.** Fac tibi paternae legis Aciliae ueniat in mentem. **ILLAM Acilianam legem** Seruilia molliorem. **SEMEL dicta causa**, ergo, sine ampliatione, condemnari teus Acilia lege poterat. Cur igitur dixit: Qua uel cito absolui, uel tarde condemnari licebat? **Vt** ostendat, non necessariam, sed in potestate iudicum ampliationem fuisse. nam, Licebat, non est, necesse erat, aut oportebat, sed poterat: si modo causa postuleret, itaque multi sine ampliatione condemnati: quod infra dicitur: alij cum ampliatione absolui, ut, accusante Africano minore, L. Cotta: cuius causam septies ampliatam, postremo absolutum, scripsit Valentinus lib. **II X.** cap. 1. Nec moueor, quod hic de Acilia lege sermo est, iudicium autem Cottae non Acilia, sed Calpurnia, quam de repetendis primus omnium L. Piso Frugi tribunus pl. Marcio & Manilio eos, tulit, esse factum, historiae peritis facile est intelligere. constat enim, utriusque legis ampliationem fuisse: cum alijs tamen rebus Acilia differret a Calpurnia, ut recentiores omnes leges a superioribus. **Hac TAM atroci**, Cornelia L. Sullae, qua tunc utebantur. Atrocem uocat, quia posteriores quaeque leges duriores, cum omnes, temporibus admoniti, auctis quotidie uitijs, aliquid adderent. **ILLA** Acilia, molliore non solum, quam Cornelia, omnium postrema, sed etiam quam Seruilia, ante Cornelianam proxima. **ITA mittam in consilium**, iudices, ad sententiam ferendam. Dicit autem, Ita mittam, pro, ita cognita ex testibus causa, mittam. **AMPLIANDI faciat potestatem**, hic quoque locus,

cus, licuisse iudicibus Acilia lege non ampliare, demonstrat. **COMMISSAM esse** debitam. Comitit dicitur hereditas, cum ab eo herede, qui testamentum non obseruauit, ad alium deuoluitur. Intra: Petant hereditatem, quod eam palestrae commissam esse dicant. Sic in ep. ad Thermum: Commissae hypothecae, alieni iuris factae, debitore ad diem non soluente. **HS DEGIES centena millia** & triginta scutorum millia. **CERTISSIMAM** quam perdere nullo iure posset. **NOMINA sua** quod ei debebatur. **SICVT audis** ex testibus priore actione. **VESTRA iniuria** in Verrem, & Hortensium. **MENSES tres** qui sunt ante nonas Sext. quo die agi causa coepta est. **ERIPUISSETIS**, accusatore interposito. cuius ex Achaia reditum oportebat expectari: quod eius prior erat accusandi locus, quia biduo breuiorem, quam ego, diem inquirendi postulasset, sed ille tantum abest ut in Achaiam iuerit, ut ne Brundisium quidem peruenerit: ut ex eo facile paterent insidiae Verri, qui Achaicum istum inquisitorem induxisset, non ut quemquam accusaret, sed ut mihi, expectatione reditus eius ex Achaia, tres menses eriperentur, sicuti erepti sunt. nam accusatio coepta est nonis Sext. Hac de re sic ait act. 1. Ille Achaicus inquisitor ne Brundisium quidem peruenerit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus sic obji, ut omnium populorum, priuatorumq. litteras, iniuriasq. cognoscerem: ut perspicuum cuius esse possit, hominem ab isto quaesitum esse, non qui reum suum adduceret, sed qui meum tempus obsideret. **ME VOBIS remissurum** me vobis esse donaturum, hoc modo, ut ego meis legitimis horis in dicendo uterer, tu autem, Hortensi, binis ludis interpositis, post XL dies responderes: tum ita tempus duceretur, ut in annum sequentem integra res ad Metellum praetorem, aliosq. iudices veniret, quae nos fefellit opinio. nam priore actione meis horis non sum usus: testibus, tabulis, litteris, auctoritatibus, quod ad me attinet, causam peregi. **QVEM nemo prima actione defendere ausus esset**, quia Cicero, omnia perpetua oratione, Verrem accusauit testibus, tabulis, litteris, auctoritatibus: ita materiam respondendi Hortensio nullam dedit. **MEVM consilium** perpetuae orationis omitrendae. **QVI ISTVM eripiendam redemerunt**, accepta a Verre pecunia, promiserunt iudicij corruptionem, si post Kal. Ian. de eo iudicaretur. **EX VO**, ex eius filio. **PRODVXIT**, in iudicium. **RECOGNOSCERE** qualem enim filium uideis, talem fuisse patrem, intelligere uobis licet. **PERDVCTORVM**, qui uarijs artibus ad stuprum perducunt. **DAMNA, dedecora**, damna, quae res patris eius, dedecora, quae aetas ipsius, cum esset adolescens, pertulit. **LVCRETVM** me largiente, idest non commemorante. **INDICIA** quae per me occulta erunt: quae si profertem, ueterem infamiam cerneretis.

ORATIO

QVAESTOR Cn. Papirio consul. fuisi abhinc annos XIV. ex ea die ad hanc diem quae fecisti, in iudicium uoco. hora nulla uacua a furto: a scelere, crudelitate, flagitio reperietur. hi sunt anni consumpti in quaesitura, & legatione Asiatica, & praetura urbana, & praetura Siciliensi. quare haec eadem erit quadripartita distributio totius accusationis meae. Quaestor ex S. C. prouinciam sortitus es: obtigit tibi consularis: ut cum consule Cn. Carbone esses, eamq. prouinciam obtineres. erat tum dissensio ciuium: de qua nihil sum dicturus, quid sentire debueris: unum hoc dico, in eiusmodi tempore ac sorte statuere te debuisse, utrum malle sentire, atque defendere. Carbo grauius ferebat, sibi quaesitorem obtigisse hominem singulari luxuria, atque inertia: uerum tamen ornabat eum beneficijs, officijsq. omnibus. ne diutius teneam, pecunia attributa numerata est: profectus est quaestor in prouinciam: uenit in Galliam expectatus ad exercitum consularem cum pecunia: simul ac primum ei occasio uisa est, (cognoscite hominis principium magistratum gerendorum, & reip. administrandae) auersa pecunia publica quaestor consulem, exercitum, prouinciamq. deseruit. uideo, quid egerim: erigit se: sperat sibi auram posse aliquam afflari in hoc crimine uoluntatis, assensionisq. eorum, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio sit: quibus illam religionem, proditionemq. consulis sui gratam sperat fore. quasi uero id cupiditate defendendae nobilitatis, aut studio partium fecerit, ac non apertissime consulem, exercitum, prouinciamq. compulit, & propter impu-

dentissimum furtum aufugerit. est enim obscurum, aut eiusmodi factum eius, ut possit aliquis suspicari, C. Verrem, quod ferre nouos homines non potuerit, ad nobilitatem, hoc est ad suos, transisse, nihil fecisse propter pecuniam. uideamus, rationes quemadmodum retulerit: iam se ipse ostendit, quam obrem Cn. Carbonem reliquerit: iam se ipse indicabit. primum breuitatem cognoscite. **ACCEPI**, inquit, **VICIES. DVCENTA. TRIGINTA. QVINQVE. MILLIA. QVADRINGENTOS. XVII. NUMMOS. DEDI. STIPENDIO. FRUMENTO. LEGATIS. PRO QVAESTORI. COHORTI. PRAETORIAE. HS. MILLE. SEXCENTA. TRIGINTA. QVINQVE. MILLIA. QVADRINGENTOS. XVII. NUMMOS. RELIQUI. ARIMINI. HS. SEXCENTA MILLIA.** hoc est rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu, Hortensi, aut quisquam hominum retulit? quid hoc est? quae impudentia? quae audacia? quod exemplum ex tot hominum rationibus relatis huiusmodi est? illa tamen HS sexcenta millia, quae non falso quidem potuit, quibus data essent, describere, quae se Arimini scribit reliquisse, quae ipsa HS sexcenta millia reliqua facta sunt, neque Carbo attigit, neque Sulla uidit, neque in aerarium relata sunt. opidum sibi elegit Ariminum, quod tunc, cum iste rationes referebat, oppressum, direptumq. erat. non suspicabatur id, quod nunc sentiet, satis multos ex illa calamitate Ariminensium testes nobis in hanc rem reliquos

reliques esse. recita denuo. P. IENTIVIO. L. TRIARIO. QVAESTORIBVS. VRBANIS. RATIONVM. RELATARVM. recita. EX S. C. ut hoc pacto rationes referre liceret, eo Sulla us repente factus est, non ut venos, & dignitas nobilitati restitueretur. quod si illinc inanis profugisset; tamen ista tua fuga, nefaria proditio consulis tui, scelera indicaretur. malus cuius, improbus consul, seclitiosus homo. Cn. Carbo fuit. fuerit alijs: tibi quando esse coepit? postea quam tibi pecuniam, rem fimentariam, rationes omnes suas, exercitumq. commisit. nam, si tibi antea displicisset, idem fecisses, quod anno post M. Piso quaestor, cum L. Scipioni consuli obtigisset: non attigit pecuniam: non ad exercitum profectus est: quod de rep. sensit, ita sensit, ut nec fidem suam, nec morem maiorum, nec necessitudinem sortis laederet. etenim, si haec perturbare omnia, & permiscere volumus, totam ut tam periculosam, instamq. redemus, si nullam religionem fors habebit, nullam societatem coniunctio secundae, dubiaeque. fortunae, nullam auctoritatem mores, atque instituta maiorum.

omniam est communis inimicus, qui fuit hostis suorum. nemo unquam sapiens proditori credendum putavit. ipse Sulla, cui aduentus istius gr. tissimus esse debuit, ab se hincem, atque ab exercitu suo, remouit, Beneuenti esse iussit apud eos, quos suis partibus amicissimos esse intelligebat, ubi iste summae rei, caussaeq. nocere nihil posset. ei postea praemia tamen liberaliter tribuit: bona quaedam proscriptionum in agyo Beneuentano diripienda concessit: habuit honorem ut proditori, non ut amico fidem. nunc, quamuis sint homines, qui mortuum Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, non quid illi accidere voluerint, sed quid ipsis in tali re metuendum sit, cogitare. commune est hoc malum, communis metus, commune periculum. nullae sunt occultiores insidiae, quam eae, quae latent in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis nomine. nam eum, qui palam est aduersarius, facile cauendo vitare possis: hoc vero occultum, intestinum, ac domesticum malum non modo non existit, uerum etiam opprimit ante quam perspicere, atque explorare potueris.

EXPLANATIO

CONSULE iterum consule. QVAESTURA, & cum Carbonis consulis quaestor fuit. LEGATIONE & cum legatus Dolabellae. ASIATICA, & Ciliciensi. nam Dolabellae prouincia fuit Cilicia cum Pamphylia, utraque minoris Asiae pars. Et initio actionis primae Asiam pro Cilicia posuit, in eo, Vexatorem Asiae, atque Pamphyliae. Et haec infra: Verrem ex Asia decedentem: idest, e Cilicia. CONSULARIS & Gallia, quam sortitus est Carbo consul, Cinnae collega. CIVIVM: & civili bello, quod Sulla gessit cum Mario primum, eo deinde mortuo, cum Mariana factione, Cinna, Carbone, Scipione, alijs. AC SORTE & cum sorte tibi Gallia, Carbonis consulis prouincia, obtigisset, molare sortem non debuisti, nec, prodito consule tuo, relicta prouincia, auerta pecunia, ad Sullanas partes transfugere. Hoc Cicero tacite significat: perspicue rem narrare non audeat, quia hoc tempore Sullana factio dominatur, & ipsa iudicia senatoria a Sulla erant constituta. itaque, Verrem aperte reprehendere, hac quidem de re, sine iudicium offensione non poterat. ORNABAT eum & ut quaestorem, cuius opera, fore uidebat, ut maximis in rebus uti cogeretur. PECVNIA attributa, numerata est. & attributa quaestoribus urbanis a tribunis acriarijs, deinde Verri a quaestoribus, ut eam militibus pro stipendio solueret. PRINCIPIVM magistratuum gerendorum, & nam quaestura primus gradus honoris est. AVRAM posse aliquam afflari & opem aliquam afferri posse. haec enim translatio studium significat: & refici solemus, ac recreari, cum aurae quaedam afflantur. ODIOSIT, & nam Carbo Marianus fuerat: ciuitas autem nunc a Sullanis & magistratibus, & ordinibus regebatur. NOBILITATIS, & quae civili bello Sullam sequebatur. EST enim obscurum, & eiusmodi & ubi sententiam nullis explicari posse uerbis intelligit, hoc solet addere, Et eiusmodi, ut lib. II. Accipite nunc aliud eius facinus nobile, & multis locis saepe commemoratum, & eiusmodi, ut in uno omnia maleficia inesse uideantur. Et ad Crassum: Non enim fuit aut mediocre, aut obscurum, aut eiusmodi, quod silentio possit praeteriri. NOVOS homines & Marianos. nam & Marius, &, eo mortuo, duces illarum partium, nobilitatem oderant, novos homines, infimiq. ordinis, ad honores extollebant. AD NOBILITATEM, hoc est ad suos, & ad eos, quos amabat: cum ipse nouus homo non esset, uerum antiquae gentis Corneliae. RATIONES quemadmodum retulerit: & quaestores acceptae ab acriario pecuniae rationem referre cogebantur. VIGIES ducenta triginta quinque millia & sexaginta septem millia & quinquaginta scutatos. QVADRINGENTOS XVII. nummos: & scutatos duodecim, & unius prope dimidium. COHORTI praetoriae & cohors praetoria dicebantur domestici conuictores consulis, aut proconsulis. HS SEXCENTA millia. & haec, & quae proxime numerata sunt, conficiunt acceptae pecuniae summam uicies ducenta triginta quinque millia, xvi nummos. AVT EGO, aut tu & qui quaestores fuimus. REFLOVA facta sunt, & superfuerunt, post ea, quae se dedisse dixit. NEQVE in acriarium relata sunt. & qua ratione igitur probabis, ea te Arimini reliquisse? OPPRESSVM, diremptumq. erat. & ne quis exigere posset eius pecuniae rationem, quae in eiusmodi opido relicta esset. IN HANC rem & qui se de illa pecunia, quam a te Arimini relictam in rationes retulisti, nihil scire dicent. QVAESTORIBVS urbanis, & ad quos Verres rationes retulit. RATIONVM res relatarum & locum mendosum esse omnes intelligunt. Rationes relatae, placeret, ut infra, Rationes relatae P. Seruiliij. SVLLANVS repente factus est, & ut, cum arma ualerent, nihil iure, nihil more fieret. RESTITVERETVR. & adempta a Marianis, dum Sulla Mithridatico bello distineretur. ILLINC & a Marianis.

rianis. INANIS ? sine pecunia. sed cum pecunia profugisse: quo licet intelligere, proditum a te consulem pecuniae causa, non studio partium. IDEM fecisses, & modus loquendi, pro, idem facere debebas. Infra: Voconia lex te uidelicet delectabat: imitatus esses illum C. ipsum Voconium, qui lege sua hereditatem ademit nulli neque uirgini, neque mulieri. L. SCIPIONI ? Velleius lib. II. Felici deinde circa Capuam euentu Scipionem, Norbanumq. consules superat. quorum Norbanus acie uictus, Scipio ab exercitu desertus, ac proditus, inuolutus a Sulla dimissus est. Hic Scipio P. Sextij, pro quo exstat Ciceronis oratio, focer fuit, & Massiliae exsulauit: ut ea docet oratio. CONIUNCTIO quaestoris cum praetore, uel coniunctio secundae, dubiaeque fortunae. NON UT amico fidem. ? V. sus enim eo non est. confirmat, quod proxime dixit: Nemo umquam sapiens proditori credendum putauit. OPPRIMIT, ante quam perspicere, atque explorare potueris. ? sententia similis in epistola Planci: Non possum non exhorrescere, si quid intra cutem subest uulneris: quod prius nocere potest, quam sciri, curarique possit.

O R A T I O

ITA ne uero? tu, cum quaestor ad exercitum missus sis, custos non solum pecuniae, sed etiam consulis; particeps omnium rerum, consiliorumque fueris, habitus sis in liberum loco, sicut mos maiorum ferebat; repente relinquis? deseras? ad aduersarios transfeas? o scelus, o portentum in ultimas terras exportandum. non enim potest ea natura, quae tantum facinus commiserit, hoc uno scelere esse contenta: necesse est, in simili audacia, perfidiq. uersetur, itaque idem iste, quem Cn. Dolabella postea, C. Malleoio occiso, pro quaestore habuit, (haud scio, an maior etiam haec necessitudo fuerit, quam illa Carbonis, ac plus iudicium uoluntatis ualere, quam sortis, debeat) ibi locus ad hanc cupiditatem demonstrandam seruauit. Athenis, audistis, ex aede Mineruae grande aurum pondus ablatum. dictum hoc est in Cn. Dolabellae iudicio: dictum? etiam aestimatum. huius consilij non modo participem C. Terrem, sed principem fuisse reperietis. Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religiosissimo noctu clam sustulit signa pulcherrima, atque antiquissima, eaq. in onerariam nauem suam conicienda curauit. postredie, cum spoliatum fanum uiderent, qui Delum inuelebant, grauiter ferebant. est enim tanta apud eos eius fani religio, atque antiquitas, ut in eo loco ipsum Apollinem natum esse arbitrentur. uerbis tamen facere non audebant; ne forte ea res ad Dolabellam ipsum pertineret. tum subito tempestates coortae sunt maximae, iudices, ut non modo proficisci, cum cuperet, Dolabella non posset, sed uix in opido confisteret: ita magni fluctus euiciebantur. hic nauis illa praedonis istius, onusta signis religiosis, expulsa, atque euicta fluctu, frangitur: in litore signa illa Apollinis reperiuntur: inssu Dolabellae reponuntur: tempestas sedatur: Dolabella Delo proficiscitur. Non dubito, quin, tametsi nullus in te sensus humanitatis, nulla ratio umquam fuit religionis, nunc tamen, in metu periculoque, tuorum tibi scelerum ueniat in mentem. Potest ne tibi ulla spes salutis comoda ostendi, cum recordaris, in deos immortales quam impius, quam sceleratus, quam nefarius fueris? Apollinem ne tu Delum spoliare ausus es? illi ne tu templo, tam antiquo, tam sancto, tam religioso, manus impias, ac sacrilegas asperre conatus es? si in pueritia non his artibus, & disciplina institutus eras, ut ea, quae litteris mandata sunt, disceres, atque cognosceres: ne postea quidem, cum in ea ipsa loca uenisti, potuisti accipere id, quod est proditum memoriae, ac litteris? Latonam ex longo erro-

mittam minora omnia, quorum simile forsitan alius quoque aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, nisi singulare, nisi quod, si in alium reum diceretur, incredibile uideretur) magistratum Sicyonium nummos poposcit. ne sit hoc crimen in Terrem: fecerunt alij, cum ille non daret, animaduertit. improbum, sed non inauditum. genus animaduersionis uidete: quaeritis, ex quo genere hominum istum iudicetis. ignem ex lignis uiridibus, atque humidis in loco angusto fieri iussit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi R. socium, atque amicum, fumo ex cruciatum, seminuum reliquit. Tam, quae iste signa, quas tabulas pictas ex Achaia sustulerit, non dicam hoc loco: est alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonstrandam seruauit. Athenis, audistis, ex aede Mineruae grande aurum pondus ablatum. dictum hoc est in Cn. Dolabellae iudicio: dictum? etiam aestimatum. huius consilij non modo participem C. Terrem, sed principem fuisse reperietis. Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religiosissimo noctu clam sustulit signa pulcherrima, atque antiquissima, eaq. in onerariam nauem suam conicienda curauit. postredie, cum spoliatum fanum uiderent, qui Delum inuelebant, grauiter ferebant. est enim tanta apud eos eius fani religio, atque antiquitas, ut in eo loco ipsum Apollinem natum esse arbitrentur. uerbis tamen facere non audebant; ne forte ea res ad Dolabellam ipsum pertineret. tum subito tempestates coortae sunt maximae, iudices, ut non modo proficisci, cum cuperet, Dolabella non posset, sed uix in opido confisteret: ita magni fluctus euiciebantur. hic nauis illa praedonis istius, onusta signis religiosis, expulsa, atque euicta fluctu, frangitur: in litore signa illa Apollinis reperiuntur: inssu Dolabellae reponuntur: tempestas sedatur: Dolabella Delo proficiscitur. Non dubito, quin, tametsi nullus in te sensus humanitatis, nulla ratio umquam fuit religionis, nunc tamen, in metu periculoque, tuorum tibi scelerum ueniat in mentem. Potest ne tibi ulla spes salutis comoda ostendi, cum recordaris, in deos immortales quam impius, quam sceleratus, quam nefarius fueris? Apollinem ne tu Delum spoliare ausus es? illi ne tu templo, tam antiquo, tam sancto, tam religioso, manus impias, ac sacrilegas asperre conatus es? si in pueritia non his artibus, & disciplina institutus eras, ut ea, quae litteris mandata sunt, disceres, atque cognosceres: ne postea quidem, cum in ea ipsa loca uenisti, potuisti accipere id, quod est proditum memoriae, ac litteris? Latonam ex longo erro-

re, & fuga, gravidam, & iam ad pariendum vicinam, temporibus exactis fugisse Delum, atq. ibi Apollinem Dianamq. peperisse. qua ex opinione hominum illa insula eorum deorum sacra putatur: tantaq. eius auctoritas religionis & est, & semper fuit, ut ne Persae quidem, cum bellum toti Graeciae, dijs, hominibusq. indixissent, & mille numero navium classem ad Delum

appulissent, quidquam conarentur aut violare, aut attingere. hoc tu sanum depopulari, homo improbissime, atque amentissime, audebas: fuit ulla cupiditas tanta, quae tantam exstingueret religionem? & si tum haec non cogitabas, ne nunc quidem recordaris, nullum esse tantum malum, quod non tibi pro sceleribus tuis iamdiu debeatur?

EXPLANATIO

ITA ne vero? modus obiurgandi, de quo diximus in ea pro Quinctio. Hoc uno scelere contenta? est igitur, ne quid simile possit committere, in ultimas terras, ut portentum aliquod, exportandus. **MALLEOLO** quae fure Dolabellae. **OCCISO**, suspiciosum uerbum in Verrem: nam, mortuo, dicere debuit, sic infra de eodem locutus est. **AD INIMICOS, accusatoresq.** ad M. Scaurum. in quo tu pater Asconius errauit, qui ait: Caesarem dicit: nam Scaurus alium Dolabellam accusauit, nec damnare potuit. Non enim, ut supra docuimus, hunc Dolabellam Caesar, sed Scaurus accusauit: ut hoc ipso in libro infra narratur. **ILLE miser cum esset**, neque hic mihi placet Asconius: accipit enim, Miser, pro innocente. cum sit, Miser, id est afflictus, & calamitosus, quia reus. ad quam miseriam accessit proditio Verri, testimonium, furta, & flagitia, quorum inuidia multo magis, quam suorum conflagrauit. Locus autem in Catilinam, cuius situr testimonio, aduersatur opinioni. Et de Philodamo infra: Ille miser defensorum reperire neminem poterat. **QVID hoc homine faciatis?** antiquae: pro, de hoc homine. Infra: Dicent, quid illo myoparone factum sit. Et lib. II. Quid te futurum est? Similiter Plautus in Mil. Quid illa faciemus concubina, quae domi est? In Merc. Quid illa nunc fiet? In Truc. Quid me futurum est, quando miles uenerit? Et infra: Quid eo fecisti puero? Terentius quoque in Andr. Nec, quid me nunc faciam, scio. Infra: Quid me fiet? Ibidem: Nunc primum audio, quid illo sit factum. Et in Heaut. Cedo, quid hic faciet sua? Interdum etiam dandi casu, ut lib. II. Quid huic homini faciatis? Et lib. V. Quid Cleomeni fiet? Pro Caecina: Quid huic tu homini faciatis? **FURTO, & scelere** furto, in auertenda pecunia: scelere, in consule prodendo, cui quae fure esset. **PROSCRIPTIIONVM, ac rapinarum** supra: Bona quaedam proscriptorum in agro Beneuentano diripienda concessit. **EX COMMUNI calamitate** culpam enim in tempora, belliq. ciuilibus uictoriam, conferre posset. **CREMSCRIPTO**, sublato, excepto. **CILICIA** minoris Asiae pars. ideo dixit supra, Legatione Asiatica, id est Ciliciensi, & act. I. Vexatorem Asiae, id est Ciliciae. **ALLEGATIONIBVS** intercessionibus, & precibus communium amicorum. Infra: Cum sibi omnes ad illam allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos uiderent. Et in ep. ad Catonem. Extremum illud est, ut, quasi diffidens rogationi meae, philosophiam ad te allegem. **PROFECTVS** est, cum Dolabella. **IN ACHAEA** quae tamen Dolabellae prouincia non erat. **EX QVO genere** nam improbum uocare satis non est. **EST ALLVS mihi locus** in iudicio de peculatu, non, ut putauit Asconius, in libro de signis, in quo de signis, tabulisue ex Achaia sublatis uerbum non fit. **IN DOLABELLAE iudicio**: cum accusaretur repetundarum. **DICTVM** etiam aestimatum. locus amplificandi, qualis ille pro Plancio: Nihil est, mihi crede, Laterensis, de te detractum, detractum, dico: si mehercules uere, quod accidit, interpretari uelis, est aliquid etiam de uirtute significatum tua. **ETIAM aestimatum**, quod Verres abstulit, id Dolabellae damnato aestimatum, quasi abstulisset ipse. **AD DOLABELLAM ipsum** qui aderat. **SIGNA illa Apollinis** quae fuerant in Apollinis templo. infra: Apollinem ne tu Delium spoliare ausus es?

ORATIO

IN Asiam uero postquam uenit, quid ego aduentu istius prandia, cenas, equos, muneraq. commemorem? nihil cu Verre de quotidianis criminibus acturus sum. Chio per uim signa pulcherrima dico abstulisse, item Erythris, & Halicarnasso. Tenedo (praetereo pecuniam, quam eripuit) Tenem ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus deus habetur, qui urbem illam dicitur condidisse, cuius est nomine Tenedus nominatur, hunc ipsum, inquam, Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in Comito uidistis, abstulit magno cum gemitu ciuitatis. Illa uero expugnatio fani antiquissimi, & nobilissimi Iononis Samiae quam luctuosa Samijs fuit? quam acerba toti Asiae? quam clara apud omnes? quam nemini uestrum inaudita? de qua expugnatione

cum legati ad C. Neronem in Asiam Samo uenissent, responsum tulerunt, eiusmodi querimonias, quae ad legatum populi R. pertinerent, non ad praetorem, sed Romam deferri oportere. Quas iste tabulas illinc, quae signa sustulit? quae cognoui egomet apud istum in aedibus nuper, cum obsignandi gratia uenissem. quae signa nunc, Verres, ubi sunt? illa quaero, quae apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumnijs, in silua denique disposita sub dio uidimus. cur ea, quam diu alium praetorem cum us iudicibus, quos in horum locum subfortitus es, de te in consilium iturum putasti, tam diu domi fuerunt: postea quam nostris testibus nos, quam horis tuis, uti malle uidisti, nullum signum domi reliquisti, praeter duo, quae in me dijs

dijs aedibus sunt, quae ipsa Samo sublata sunt? non potest me tuis familiarissimis in hanc rem testimonia denunciatum? qui tuae domi saepe fuissent, ex quibus quaererem, signa scirent ne fuisset, quae non essent. quid tum hos de te iudicatos arbitratus es, cum uiderent, te iam non contra accusatorem tuum, sed contra quaestorem, se fectoremque pugnare? qua de re Charidemum Chium testimonium priore actione dicere audistis: sese, cum esset trierarchus, & Verrem ex Asia decedentem prosequeretur, iussu Dolabellae fuisse una cum isto Sami, seseque tum scire spoliatum esse fanum Iunonis, & opidum Samum, posteaque se causam apud Chios, ciues suos, Samijs accusantibus publice dixisse, eoque se esse absolutum, quod planum fecisset, ea, quae legati Samiorum dicerent, ad Verrem, non ad se, pertinere. Aspendum, uetus opidum, & nobile in Pamphylia, scitis esse plenissimum signorum optimorum, non dicam, illinc hoc signum ablatum esse, & illud: hoc dico, nullum te

Aspenti signum, Verres, reliquisse, omnia ex fanis, ex locis publicis, palam, spectantibus omnibus, plebs, cuncta, asportataque esse. atque etiam illum Aspendum citharistam, de quo saepe audistis id, quod est Graecis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebant, sustulit, & in intimis suis aedibus posuit, ut etiam illum ipsum artificio suo superasse uideatur. Pergae fanum antiquissimum, & sanctissimum Dianae scimus esse. id quoque a te nudatum, & spoliatum esse, ex ipsa Diana, quod habebat auri, detractum, atque ablatum esse dico. Quae, malum, est ista tanta audacia, atque amentia? quas enim sociorum, atque amicorum urbes adisti legationis iure, & nomine; si in eas tu cum exercitu, imperioque inuasisses, tamen, opinor, quae signa, atque ornamenta ex his urbibus sustulisses, haec non in tuam domum, neque in suburbana amicorum, sed Remam in publicum deportasses.

EXPLANATIO

IN ASIAM non Ciliciam, sed eam Asiae partem, cui C. Nero praecerat. **CHIO** per uim signi pulcherrima dico abstulisse, & signum Apollinis: de quo in peroratione: Etiam te, Apollo, quem iste Chio sustulit. **IN COMITIO** ab aedilibus cur. ornato. is enim mos erat, nam & lib. IV. C. Claudius, inquit, cuius aedilitatem magnificentissimam scimus fuisse, usus est hoc Cupidine tam diu, dum forum dijs immortalibus, populoque Romano habuit ornatum: & cum esset hospes Heiorum, Mamertini autem populi patronus, ut illis benignis usus est ad commodandum, sic ipse diligens fuit ad reportandum. Congruit cum hoc loco locus ille pro domo: Tanagraea quaedam meretrix fuisse dicitur, eius non longe a Tanagris simulacrum e marmore in sepulcro positum fuit. hoc quidam homo nobilis ad ornatum aedilitatis, suae deportauit. **EXPUGNATIO** ut ab hoste deorum, leniore uerbo, Direptio, uti noluit. **NON AD praetorem**, & uere, nam in publicam personam animaduertere, praetoris non est, sed populi Romani. **OSIGNANDI gratia** quae potestas erat accusatoris. **IN SILVA** aedibus adiuncta. **ALIVM praetorem** sequentis anni, amicissimum tuum, supra. **SUBSORTITVS** es, & quod re ipsa fieri nondum poterat, fecisti tamen animo, ut in horum iudicum locum, quasi causa in annum sequentem reiecta, subfortiteris. Ita loquitur de futura, uel potius de cogitata re; quo maior in Verrem ob eius audaciam inuidia concitetur. **HORTIS tuis**, & quae te delectabant, quibus nos uti, quo tempus duceretur, optabas. uerum testibus uti, quam hortis ad dicendum lege concessis, maluimus. Placuit autem haec Ciceroni quasi contrariorum similitudo, Nostris testibus, Hortis tuis: cum tamen de suis hortis, ac suo legitime dicendi tempore, loqueretur. **HOS** iudices. **QUAESTOREM**, & ad quem ex damnati bonis referri pecuniam oportet, ut ea deinde socijs redderetur. **SECTOREM** qui emeret in auctione post litem aestimata. emebat autem cum aliquo spelucri, eoque maiore, quo plura bona uenderentur, ideo contra eum quoque, subtractis signis, Verres pugnabat. **Infra**: Quae fectorem expectant, relicta ac destituta a ceteris signis. **EX ASIA** & Cilicia: ut supra docuimus. **OPIDVM Samum**, & nam, praeter expugnatum Samiae Iunonis fanum, multas ex oppido tabulas, multa signa sustulit, supra. **LEGATI Samiorum** Chium ea de re profecti. **ASPENDVM** transit ab Asia, Neronis prouincia, ad Asiam, prouinciam Dolabellae. **INTVS canere** sinistra manu tantum neruos carpentem: cum alij plectro quoque dextra uterentur. **INTIMIS** iocatur in duobus uerbis, Intus, & Intimis. ille intus proprio quodam artificio, canebat, iste cum in intimis suis aedibus posuit, ergo illum iste artificio suo superauit.

ORATIO

QVID ego de M. Marcello loquar, qui Syracusas, urbem ornatissimam, cepit? quid de L. Scipione, qui bellum in Asia gessit, Antiochumque regem potentissimum uicit? quid de Flaminio, qui regem Philippum, & Macedoniam subegit? quid de L. Paulo, qui regem Persen uicit, ac uirtute superauit? quid de L. Mumio, qui urbem pulcherrimam, atque ornatissimam Corinthum, plenissimam rerum omnium, sustulit, urbesque Achaiae, Beroetiaeque, multas sub impe-

rium populi R. ditionemque subiunxit? quorum domus cum honore, & uirtute florent, signis, & tabulis pictis erant uacuae, at uero urbem totam, templa deorum, omnesque Italiae partes illorum donis, ac monumentis exornatas uidemus. Veror, ne haec forte cuiquam nimis antiqua, & iam obsoleta uideantur: ita enim tum aequaliter omnes erant huiusmodi, ut haec laus etiam uirtutis, & innocentiae non solum hominum, uerum etiam temporum illorum esse uideatur. P. Seruius,

lius, uir clarissimus, maximis rebus gestis, adest, de te sententiam laturus est: Olympum uir, copijs, consilio, uirtute cepit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam, & ornata. recens exemplum fortissimi uiri profero: nam postea Seruilius imperator populi R. Olympum, urbem hostium, cepit, quam tu in iisdem illis locis legatus quaestorius opida pacata sociorum, atque amicorum diripienda, ac uexanda curasti. tu quae ex fanis religiosissimis per scelus, & per latrocinium abstulisti, ea nos uidere, nisi in tuis, amicorumq. tuorum rebus, non possumus: P. Seruilius, quae signa, atque ornamenta ex urbe hostium, & uirtute capta, belli lege, atque imperatorio iure sustulit, ea populo R. apporauit, per triumphum uexit, in tabulas publicas ad aera uinum perscribenda curauit. Cognoscite ex litteris publicis hominis amplissimi diligentiam. recita. RATIO NES. RELATAE. P. SERVILII. Non solum numerum signorum, sed etiam uniuscuiusque magnitudinem, figuram, statum litteris definiui uides. certe maior est uirtutis, uictoriaeq. iucunditas, quam ista uoluptas, quae percipitur ex libidine, & cupiditate. multo diligentius habere dico Seruilium praedam populi R. quam te tua furtiua notata, atque descripta. dices, tua quoque signa, & tabulas pictas ornamento urbi, foroq. populi R. fuisse. Memini: uidi simul cum populo R. forum, Comitiumq. adornatum ad speciem magnifico ornatu; ad sensum, cogitationemq. acerbo, & lugubri: uidi collucere omnia furtis tuis, praeda prouinciarum, spolijs sociorum, atque amicorum. quo quidem tempore, iudices, iste spem maximam reliquorum quoque peccatorum nactus est. uidit enim eos, qui iudiciorum dominos se dici uolebant, harum cupiditatum esse seruos. socij uero, nationesq. exterae spem omnium tum primum abiecerunt rerum, ac fortunarum suarum: propterea quod casu legati ex Asia, atque Achaia plurimi Romae tunc fuerunt, qui deorum simulacra ex suis fanis sublata in foro uenerabantur: itemq. cetera signa, & ornamenta cum cognoscerent, alia alio in loco la-

crymantes intuebantur. quorum omnium hunc sermonem tum esse audiebamus: nihil esse, quod quisquam dubitaret de exitio sociorum, atque amicorum, cum quidem uiderent in foro populi R. quo in loco antea, qui socijs iniurias fecerant, accusari, & condemnari solebat, ibi esse palam posita ea, quae ab socijs per scelus ablata, ereptaq. essent. Hic ego non arbitror illum negaturum, signa sese plurima, tabulas pictas innumerabiles habere. sed, ut opinor, solet haec, quae rapuit, & furatus est, non numquam dicere se emisse, quoniam quidem in Achaiam, Asiam, Pamphyliam sumptu publico, & legationis nomine, cum imperio, & securibus mercator signorum tabularumq. pictarum missus est. Habeo & istius & patris eius accepti tabulas omnes, quas diligentissime legi, atque digessi; patris, quoad uixit; tuas, quoad ais te consecisse. nam in isto, iudices, hoc nouum reperietis. audimus aliquem tabulas numquam consecisse: quae est opinio hominum de Antonio, falsa: nam fecit diligentissime. uerum sit hoc genus aliud quod, minime probandum. audimus alium non ab initio fecisse, sed ex tempore aliquo consecisse. est aliqua etiam huiusce rei ratio. hoc uero nouum, & ridiculum est, quod hic nobis respondit, cum ab eo tabulas postularemus; usque ad M. Terentium, & C. Cassium consules consecisse, postea destitisse. alio loco, hoc cuiusmodi sit, considerabimus. nunc nihil ad me attinet. horum enim temporum, in quibus nunc uersor, habeo tabulas & tuas, & patris. plurima signa pulcherrima, plurimas tabulas deportasse te, negare non potes: atque utinam neges. unum, ostende in tabulis aut tuis, aut patris tui, emptum esse: uicisti. ne haec quidem duo signa pulcherrima, quae nunc ad impluuium tuum stant, quae multos annos ad ualuas Iunonis Samiae steterunt, habes quo modo emeris; haec, inquam, duo, quae in aedibus tuis sola iam sunt, quae sectorem expectant, relicta, ac destituta a ceteris signis.

EXPLANATIO

L. SCAPIONE, § Africani maioris fratre. FLAMINIO, § T. Quintio. P. SERVILIUS § Isauricus, ab Isauro, Ciliciae arce, capta. IUDICIORVM dominos § manifeste in Hortensium: a quo aedile ornatum signis, tabulisq. pictis, a Verre sumptis, forum, Comitiumq. significat. QVONIAM quidem § ironia ex indignatione orta. Quasi uero, inquit, legatus in prouinciam cum imperio, ac securibus ideo fit missus, ut signa, tabulasq. pictas emeret: sed emisse nego. sic lib. IV. © dii immortales, praecelaram defensionem. mercatorem cum imperio, ac securibus in prouinciam misimus, qui omnia signa, tabulas pictas. omne argentum, aurum, ebur, gemmas coemeret, nihil cuiquam relinqueret. ACHAIAM § non quia Verris prouincia fuerit, sed quia Verres ex ea quoque signa, ac tabulas pictas abstulerit. CVM IMPERIO, & securibus § imperium igitur & legatus habebat, & licitoribus utebatur. id & ex ep. ad Cornificium, ultima lib. XII. cognoscitur. ANTONIO § oratore summo, eius Antonij patre, cui totius orae maritimae in finitimum imperium esse commissum, & Cicero ipse lib. II. & alij prodiderunt. FALSA: § ipso teste Antonio lib. II. de Orat. redarguit enim opinionem eorum, qui ab se tabulas non fieri credebant. SIT hoc genus aliquod, § hic subdistinguo: ut, hoc ipsum genus reperiri posse non neget, minime tamen probandum. M. TERENTIUM, § hic est M. Lucullus, Lucij frater, adoptatus, ut apparet, a M. Terentio Varrone: unde nomen, cognomenq. sumpsit, uetere tamen cognomine de more conseruato. quod ostendunt facti Capitolini. Horum consulum lex Terentia, & Cassia nominatur lib. V.

O R A T I O

AT credo in hisce solis rebus indomitas cupiditates, atque effrenatas habebat: ceterae libidines eius ratione aliqua, aut modo continebantur. quam multis istum ingenuis, quam multis matribus familias in illa tætra atque impura legatione uim attulisse existimatis? ecquo in opido pedem posuit, ubi non plura stuprorum, flagitiorumque suorum, quam aduentus sui, uestigia reliquerit? sed ego omnia, quae negari poterunt, praetermittam: etiam haec, quae certissima sunt, & clarissima, relinquam: unum aliquod de nefarijs istius factis eligam, quo facilius ad Siciliam possum aliquando, quae mihi hoc oneris, negotijque imposuit, peruenire. Opidum est in Hellesponto Lampsacum, iudices; in primis Asiae provinciae clarum, & nobile: homines autem ipsi Lampsaceni tum summe in omnes ciues Romanos officiosi, tum praeterea maxime sedati, & quieti; prope praeter ceteros ad summum Graecorum otium potius, quam ad ullam uim, aut tumultum accommodati. accidit, cum iste a Cn. Dola-bella efflagitasset, ut se ad regem Nicomedem, regemque Sadalâ mitteret; cumque iter hoc sibi magis ad quaesum suum, quam ad reip. tempus accommodatum depoposceisset; ut illo itinere ueniret Lampsacum, cum magna calamitate, & prope pernicie ciuitatis. deducitur iste ad Ianitorem quendam, hospitem: comitesque eius item apud ceteros hospites collocantur. ut mos erat istius, atque ut eum suae libidines flagitiosae facere admonerant, statim negotium dat illis suis comitibus, nequissimis, turpissimisque hominibus, ut uideant, & inuestigent, ecquae uirgo sit, aut mulier; digna, quam obrem iste Lampsaci diutius commoraretur. erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad istius libidines: qui miro artificio, quocumque uenerat, haec inuestigare omnia solebat. is ad eum rem istam defert: Philodamum esse quendam, genere, honore, copijs, existimatione facile principem Lampsacenorum: eius esse filiam, quae cum patre habitaret, propterea quod uirum non haberet, mulierem eximia pulchritudine, sed eam summa integritate pudicitiae existimari. homo ut haec audiuit, sic exarsit ad id, quod non modo ipse numquam uiderat, sed ne audierat quidem ab eo, qui ipse uidisset; ut statim ad Philodamum migrare se diceret uelle. hospes Ianitor, qui nihil suspicaretur, ueritus ne quid in ipso se offenderit, hominem summa uir retinere coepit. iste, qui hospitis relinquendi causam reperire non posset, alia sibi ratione uiam munire ad ad stuprum coepit: Rubrium, delicias suas, in omnibus eiusmodi rebus adiutorem suum, & conscium, parum laute diuersari dicit, ad Philodamum deduci iubet. quod ubi est Philodamo nunciatum; tametsi erat ignarus, quantum sibi ac liberis suis iam tum mali constitueretur, tamen ad istum uenit, ostendit munus illud suum non esse: se, cum suae partes essent hospitum recipiendorum, tamen ipsos tantum praetores, & consules, non legatorum affectas, recipere solere. iste, qui una cupiditate raperetur, totum illius postulatam causamque neglexit: per uim ad eum, qui recipere non debebat, Rubrium deduci imperauit. hic Philodamus, postea quam ius suum obtinere non potuit; ut humanita-

tem, consuetudinemque suam retineret, laborabat. homo, qui semper hospitalissimus, amicissimusque nostrorum hominum existimatus esset, noluit uideri ipsum illum Rubrium inuitus in domum suam recipere: magnifice, & ornate, ut erat in primis inter suos copiosus, conuiuium comparat; rogat Rubrium, ut, quos ei commodum sit, inuitet; locum sibi soli, si uideatur, relinquat: ut etiam filium suum, lectissimum adolescentem, foras ad propinquum suum quendam mitteret ad cenam. tum Rubrius istius comites inuocat, eos omnes Verres certiores facit, quid opus esset. matre ueniunt: discumbitur: fit sermo inter eos, & inuatio, ut graeco more biberetur. hospes hortatur: poseunt maioribus poculis: celebratur omnium sermone laticiaque conuiuium. postea quam satis calere res Rubrio uisa est; quaeso, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro uocari iubes? homo, qui & summa grauitate, & iam id aetatis, & parens esset, obliuiscit hominis improbi dicto. instare Rubrius, tum ille, ut aliquid responderet, negauit moris esse Graecorum, ut in conuiuiis uirorum accumberent mulieres. hic tum alius ex alia parte: enim uero ferendum hoc non est: uocetur mulier. & simul seruis suis Rubrius, ut ianuam clauderent, & ipsi ad fores assisterent, imperat. quod ubi ille intellexit, id agi, atque id parari, ut filiae suae uis afferretur; seruos suos ad se uocat; hic imperat, ut se ipsum negligant, filiam defendant; excurret aliquis, qui hoc tantum domestici mali filio suo nunciet. clamor interea fit tota domo: pugna inter seruos Rubrii, atque hospitis: iactatur domi suae uir optimus, & homo honestissimus. pro se quisque manus affert: aqua denique feruenti a Rubrio ipso Philodamus perfunditur. haec ubi filio nunciata sunt, statim exanimatus ad aedes contendit, ut & uitae patris, & pudicitiae sororis succurreret. omnes eodem animo Lampsaceni, simul ut hoc audiuerunt, quod eos tum Philodami dignitas, tum iniuriae magnitudo mouebat, ad aedes noctu conuenerunt. hic licet istius Cornelius, qui cum eius seruis erat a Rubrio, quasi in praesidio, ad auferendam mulierem collocatus, occiditur: serui non nulli uulnerantur: ipse Rubrius in turba sauciatur. ille, qui sua cupiditate tantos tumultus concitatos uideret, cupere aliqua euolare, si posset. postridie mane homines in concione ueniunt; quaerunt, quid optimum factu sit: pro se quisque, ut in quoque eras auctoritatis plurimum, ad populum loquebatur: inuentus est nemo, cuius non haec & sententia esset, & oratio: non esse metuendum, si istius nefarium scelus Lampsaceni uili manuq. essent, ne senatus populusque R. in eam ciuitatem animaduertendum putaret: quod si hoc iure legati populi R. in socios, nationesque, exteras uerentur, ut pudicitiam liberorum seruare ab eorum libidine tutam non liceret; quiduis esse perpeti satius, quam in tanta ui, atque acerbitate uersari, haec cum omnes sentirent; & cum in eam rationem pro suo quisque sensu, ac dolore loqueretur; omnes ad eam domum, in qua iste diuersabatur, profecti sunt. caedere ianuam saxo, instare ferro, ligna & sarcinula circumdare, ignem subijcere coeperunt. tum ciues R. qui Lampsaci negotia-

tantur, concurrunt, orant Lampfacenos, ut grauius apud eos nomen legationis, quam iniuria legati putaretur: se se intelligere, hominem illum esse impurum, ac nefarium; sed quoniam nec perfecisset, quod conatus esset, neque futurus esset Lampfaci postea, lenius eorundem peccatum fore, si homini scelerato pepercissent, quam si legato non pepercissent. sic iste, multo sceleratior, & nequior, quam ille Hadrianus, aliquanto etiam felicitior fuit. ille, quod eius auaritiam ciues R. ferre non potuerant, Vticae domi suae uiuus exustus est; idq. ita illi merito accidisse existimatum est, ut laetarentur omnes, neque ulla animaduersio constitueretur: hic, sociorum ambustus incendio, tamen ex illa flamma, periculoq. euolauit: neque adhuc causam ullam excogitare potuit, quamobrem eueniret, aut, quid commiserit, ut in tantum periculum ueniret. non enim potest dicere, cum seditionem sedare uellem, cum frumentum imperarem, cum stipendium cogere, cum aliquid denique recipere gererem, quod acrius imperari, quod animal uerti, quod minatus sum. quae si diceret; tamen ignosci non oporteret, si nimis atrociter imperando socios, in tantum adductus periculum uideretur. nunc, cum ipse causam illius tumultus neque ueram dicere, neque falsam confingere audeat; homo autem ordinis sui frugalissimus, qui tum accusatus C. Neroni fuit, P. Tettius haec eadem se Lampfaci cognosse dixerit; uir omnibus rebus ornatissimus C. Varro, qui tum in Asia tribunus militum fuit, haec eadem ipsa se ex Philodamo audisse dicat: potestis dubitare, quin istum fortuna non tam ex illo periculo eripere uoluerit, quam ad uestrum iudicium referuare? nisi uero illud dicet, quod & in testimonio Tettij priore actione interpellauit Hortensius: quo tempore quidem signi satis dedit, si quid esset, quod posset dicere, se tacere non posse: ut, quam diu in ceteris rebus taceret, scire omnes possemus, nihil habuisse quod diceret. hoc tum dixit, Philodamum, & eius filium a C. Nerone esse damnatos. de quo ne multa differam, tantum dico, secutum id esse Neronem, & eius consilium; quod Cornelium licitorem occisum esse constaret, putasse non oportere esse cuiquam, ne in uiscenda quidem iniuria, hominis occidendi potestatem. in quo uideo, Neronis iudicio non te absolutum esse improbitatis, sed illos damnatos esse caedis. Verum ista damnatio tamen cuiusmodi fuit? audite, quaeso, iudices, & aliquando mihi forem sociorum, & ostendite aliquid his in uestra fide praesidijs esse oportere. Quod toti Asiae iure occisus uidebatur istius ille uerbo licitorum, reuera minister improbitatis cupiditatis, perstimuit iste, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. rogat, & orat Dolabellam, ut de sua prouincia decedat, ad Neronem proficiatur: se demonstrat incolumem esse non posse, si Philodamo uiuere, atque aliquando Romam uenire licuisset. com-

motus est Dolabella: fecit id, quod multi reprehenderunt, ut exercitum, prouinciam, bellum relinqueret, & in Asiam hominis nequissimi causa, in alienam prouinciam, proficisceretur. postea quam ad Neronem uenit, contendit ab eo, ut Philodami causam cognosceret. uenerat ipse, qui esset in consilio, & primus sententiam diceret: adduxerat etiam praefectos, & tribunos militares suos; quos Nero omnes in consilium uocauit: erat in consilio etiam, acquissimus iudex, ipse Verres: erant nonnulli togati, creditores Graecorum; quibus ad exigendas pecunias improbitissimi cuiusque legati plurimum prodest gratia. ille miser defensorem reperire neminem poterat. quis enim esset aut togatus, qui Dolabellae gratia, aut Graecus, qui eiusdem uis, & imperio non moueretur? accusator autem apponitur ciuis Romanus, de creditoribus Lampfacenorum; qui, si dixisset quod iste iussisset, per eiusdem istius licitores a populo pecuniam posset exigere: cum haec omnia tanta contentione, tantis copijs agerentur; cum illum miserum multi accusarent, nemo defenderet; cumq. Dolabella cum suis praefectis pugnaret in consilio; Verres fortunas agi suas diceret, idem testimonium diceret, idem esset in consilio, idem accusatorem parasset; haec cum omnia fierent; & cum hominem constaret occisum; tamen tanta uis istius iniuriae; tanta in isto improbitas putabatur, ut de Philodamo, Amplius, pronunciareretur. Quid ego nunc in altera actione Cn. Dolabellae spiritus, quid huius lacrymas, & concursationes proferam? quid C. Neronis, uiri optimi, atque innocentissimi, non nullis in rebus animum nimis timidum, atque demissum; qui, in illa re quid facere potuerit, non habebat: nisi forte, id, quod omnes tum desiderabant, ut ageret eam rem sine Verre, & Dolabella. quidquid esset sine his actum, omnes probarent. tum uero quod pronunciatum est, non per Neronem iudicatum, sed per Dolabellam ereptum existimabatur. condemnatur enim per paucis sententijs Philodamus, & eius filius. adest, instat, urget Dolabella, ut quamprimum securi feriantur, quo quamminime multi ex illis de istius nefario scelere audire possent. constituitur in foro Laodiceae spectaculum acerbum, & miserum, & graue toti Asiae prouinciae, grandis natu parens adductus ad supplicium, ex altera parte filius, ille, quod pudicitiam liberorum, hic quod uitam patris, famamq. sororis defenderat. flebat uterque, non de suo supplicio, sed pater de filij morte, de patris filius. quid lacrymarum ipsum Neronem putatis profudisse? quem fletum totius Asiae fuisse? quem luctum, & gemitum Lampfacenorum? securi esse percussos homines innocentes, nobiles, socios populi R. atque amicos, propter hominis flagitiosissimi singularem nequitiam atque improbitam cupiditatem.

EXPLANATIO

QVAM aduentus sui, & pedum uestigia fiunt in aduentu, eoq. plura, quo plures ueniunt. at ea pauciora legatus Verres adueniens reliquit, quam furtorum, & flagitiorum suorum. Vestigia, prope subiunxit Cicero, quia dixerit, Ecquo in opido pedem posuit. ETIAM haec, & pro, Haec, matrem, Ea: uel, Haec, abundare crediderim cur enim dicat, Haec, cum nulla nominentur? LAMPFACENI? glossa puto. SEDATI, & quieti, & hoc, & quod sequitur, ideo dicit, ut culpa tumultus in Verrem concitati non in eos conferatur, homines natura, consuetudine, disciplina lenissimos, (sic enim

R 2 appellatur

appellantur infra) sed in ipsum Verrem, uim ac stuprum liberis eorum inferre conantem. **PRAETER** *ceteros* § otiosi enim, ac desides tum Graeci omnes habebantur. **REGEM** *Nicomedem, regemq. Sadalam* § Nicomedem Bithyniae, Sadalam Thraciae. **NE QUID** *in ipso se offenderit*, § ne quid Verres in se offensus sit. Hoc uerbum patiendi significationem interdum habet, ut in Caesare, lib. II. bel. ci. Si quid in me offendistis: pro offensi estis. Et in ep. Luceij: Cum duae res iste contrariae me conturbent: ex quibus aut in altera, mihi uelim, si potes, obtemperes, aut in altera non offendas. **SYMMA** *vi* § quacumq. ratione potuit, quantum in ipso fuit, pro uirili. **PARVM** *laute* § non satis commode. **CVM** *svae partes essent hospitum recipendorum*, § cum accideret, ut hospites recipiendi sibi essent: cum id sui muneri esset, quod nunc non esset. quid enim sibi cum Rubrio? quid cum ipso Verre? **RETINERET**, § uenustatem quaesuit in similibus uerbis, Obtineret, Retineret. **HOMO**, § sic saepe sententiam exorditur paullo ante: Homo, ut haec audiuit, sic exarsit ad id. Et paullo post: Homo, qui & summa grauitate, & iam id aetatis esset. Et infra: Homo, qui semper ita dictitasset. Lib. II. Homo, quamquam erat & Siculus, & reus. **QUOS EI commodum sit**, § quos ei libeat: ut supra: De capite, quantum commodum fuerit, frumenti decumani detraxerit. **GRAECO more** § ad singulas portiones dii, & amicis, quos quisque uellet, nominatis. quod Tibullus elegia prima lib. II. ostendit his uerbis:

Sed bene Messallam sua quisque ad pocula dicat,
Nomen & absentis singula uerba sonent.

Quem fortasse morem & Plautus retulit in Stic. dicente Sangarino seruo: Bene uos,
Bene nos; bene te, bene me, bene nostram etiam Stephanium
Bibe, si bibis.

SATIS calere res § ubi uino satis conuiuarum commotae mentes uisae sunt. **LICTOR istius Cornelius**, § lictores erant liberti. hunc igitur a Verre liberatum tranfisse in eius gentem existimo, ut medicum quoque, & pictorem: de quibus lib. III. Iampridem improbi, repente Cornelij. Quo tum admonitus, gentis Corneliae fuisse Verrem. cuius comites, Graeci homines, & improbi, repente fierent Cornelij: a quo enim, praeterquam ab ipso, repente fieri possent? **IGNEM subicere** § omiſſa copula, uis orationis maior est. **HADRIANVS** § Fabiae gentis, praetor Africae, ut ait Cicero lib. V. Peditanus addit, Cinnanis temporibus. Lib. V. Neque quidquam propius est factum, quam ut illud Vticense exemplum de Hadriano transferretur Syracusas. **ANIMADVERſIO** § in Africanos. **FRUGALISSIMVS**, § apta, & propria laude libertum ornauit. significatur enim in frugalitate probitas, itaque in ep. ad Sextium de liberto Decio dixit: Quamquam illum hominem frugi, & tibi amicum existimabam. Accensos autem libertos fuisse, cum alijs locis, tum eo declaratur in ep. ad Appium: A Pausania, Lentuli liberti, accenso meo, audiui. **INTERPELLAVIT** § pro, Interpellans, dixit. **A C. NERONE esse damnatos**. § ex quo sequi uideretur, nocentes fuisse. **DE SVA prouincia decedat**: § lex Cornelia maiestatis, Iulia de repetundis uetabat. in Pisonem. **PROVINCIAM**, § Ciliciam. **BELLVM** § fortasse cum ijs, qui Amanum montem incolebant, cum quibus & Cicero, Ciliciae proconsul, postea bellum gessit. **PRAEFECTOS**, § turmarum equestrium, quos & Cicero habuit in eadem prouincia: & quibusdam praefecturam ab eo petijt M. Brutus: ut in ep. ad Att. **AMPLIUS**, *pronunciaretur*. § ex quo iterum agi causam oportebat. **QVID ego nunc in altera actione Cn. Dolabellae spiritus, quid huius lacrymas, & concussiones proferam?** § locus amplificandi. ut lib. I. Quid ego nunc hic Sex. Pompeij Chlori testimonium recitem? **SPIRITVS** § contentiones: cum ita laboraret, ut in eam rem uires, opesque suas conferret omnes. **CONCUSSIONES** § quod eorum est, qui de maxima re multos rogant: ut modo ad hunc, modo ad illum concurrere sit necesse. ad Lentulum: Libonis, & Hypsaei non obscura concursatio, & contentio. **NIſI forte**, § hic affirmantis est: ut si dixisset: potuit quod omnes optabant, eam rem agere sine Verre, & Dolabella. Alibi negantis est. ut lib. II. Nisi forte existimatis, ei quadruplatores ad fretum praesto fuisse. **LAODICEAE** § ciuitas hoc tempore prouinciae Neronis, postea Ciliciensis prouinciae pars fuit Cicerone proconsule.

O R A T I O

NE M O iam, Dolabella, neq. tui, neq. tuorum liberum, quos tu miseros in egestate, atque in solitudine reliquisti, misereri potest. Verres ne tibi tanti fuit, ut eius libidinem hominum innocentium sanguine luti uelles? iccirco ne exercitum, atque hostem relinquebas, ut tua ui, & crudelitate istius hominis improbissimi pericula subleuares? quod enim eum tibi quaestoris in locum constiteras, iccirco tibi amicum in perpetuum fore putasti? nesciebas, ab eo Cn. Carbonem consullem, cuius re uera quaestor fuit, non modo relictum, sed etiam spoliatum auxilijs, nefarie oppugnatum, & proditum: expertus igitur es istius perfidiam tum,

cum se ad inimicos tuos contulit, cum in te homo ipse nocens acerrimum testimonium dixit, cum rationes ad aerarium, nisi damnato te, referre noluit. Tantae tuae, Verres, libidines erunt, ut eas capere, ac sustinere non prouinciae populi R. non nationes externae possint? tu ne quod uideris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, nisi id ad nutum tuum praesto fuerit, nisi libidini tuae cupiditatiq. paruerit: immittentur homines: expugnabuntur domus: ciuitates non modo pacatae, uerum etiam sociorum, atque amicorum, ad uim, atque ad arma confugient, ut ab se, atque ab liberis suis legati populi R. scelus, atque libidinem

libidinem propulsare possint & nam quaero abs te, circumfessus ne sis Lampfaci? coeperit ne domum, in qua diuersabare, illa multitudo incendere? uoluerint ne legatum populi R. comburere uiuum Lampfaceni? negare non potes: habeo enim testimonium tuum, quod apud Neronem dixisti: habeo quas ad eundem litteras misisti. Recita hunc ipsum locum de testimonio: TESTIMONIUM. C. VERRIS. IN. ARTEMIDORVM. Recita de litteris ad Neronem missis: LITTERAE. C. VERRIS. AD. NERONEM NON. MVLTQ. POST. IN. DOMVM. Bellum ne populo R. Lampfaceni ciues facere conabantur? deficere ab imperio ac nomine nostro uolebant? uideo enim, & ex ijs, quae legi, & audiui, intelligo, in qua ciuitate non modo legatus populi R. circumfessus, non modo igni, ferro, manu, copijs oppugnatus, sed aliqua ex parte uiolatus sit, nisi publice satisfactum sit, ei ciuitati bellum indici, atque inferri soleret. quae fuit igitur causa, cur cuncta ciuitas Lampfacenorum de concione, quemadmodum tute scribis, domum tuam concurreret? tu enim neque in litteris, quas Neroni mittis, neque in testimonio causam tanti tumultus ostendis ullam. obfessum te dicis: ignem allatum, sarmentum circumdata, lictorem tuum occisum esse dicis: prodeundi tibi in publicum potestatem factam negas: causam huius tanti terroris occultas. nam, siquam Rubrius iniuriam suo nomine, ac non impulsu tuo, & tua cupiditate, fecisset; de tui comitis iniuria questum ad te potius, quam te oppugnatum uenirent. cum igitur, quae causa illius tumultus fuerit, testes a nobis producti dixerint, ipse celarit; non ne causam hanc, quam nos proposuimus, tum illorum testimonia, tum istius ta ciuitatis perpetua confirmat? Huius homini parceris igitur, indices? cuius tanta peccata sunt, ut ij, quibus iniurias fecerit, neque legitimum tempus expectare ad ulciscendum, neque uim tantam doloris in posterum differre potuerint. Circumfessus es. a quibus? a Lampfaceni: barbaris hominibus, credo, aut ijs, qui populi R. nomen contemnerent: immo uero ab hominibus & natura, & consuetudine, & disciplina lenissimis; porro autem populi R. conditione socijs, fortuna seruis, uoluntate supplicibus: ut perspicuum sit omnibus, nisi tanta acerbitas iniuriae, tanta uis sceleris fuisset, ut Lampfaceni moriendum sibi potius, quam perpetiendum putarent, numquam illos in eum locum progressuros fuisse, ut uehementius odio libidinis tuae, quam metu legationis, mouerentur. Nolite, per deos immortales, cogere socios, atque exterarum nationes hoc uti persugio: quo, nisi uos iudicatis, utentur necessario. Lampfacenos in istum numquam ullares mitigasset, nisi eum poenas Romae daturum credidissent. etsi talem acceperant iniuriam, quam nulla lege satis digne persequi poterant: tamen incommoda sua uestris committere legibus, & iudicijs, quam dolorem suo permittere, maluerunt. Tu mihi, cum circumfessus a tam illustri ciuitate sis propter tuum scelus, atque flagitium; cum coegeris homines miseros, & calamitosos, quasi desperatis nostris legibus, & iudicijs, ad uim, ad manus, ad arma confugere; cum te in opidis, ciuitatibus amicorum non legatum populi R. sed tyrannum libidinosum, crudelemq. praebueris; cum apud exterarum nationum imperij, nominisq. nostri famam tuis probris, flagitijsq. uiolaris; cum te ex ferro ami-

corum populi R. eripueris, atque e flamma sociorum euolaris: hic tibi persugium speras futurum? erras. ut hic incideres, non ut hic conquisceres, illi te uiuum exire passi sunt. Et ais iudicium esse factum, te iniuria circumfessum esse Lampfaci, quod Philodamus cum filio condemnatus sit. quid, si doceo, si planum facio, teste homine nequam, uerum ad hanc rem tamen idoneo, te ipso, inquam, teste docebo, te huius circumfessionis tuae causam, & culpam in alios transtulisse, neque in eos, quos tu insinularis, esse animaduersum? iam nihil te iudicium Neronis adiuuat. Recita, quas ad Neronem litteras misisti. EPISTOLA. C. VERRIS AD. NERONEM. THEMISTAGORAS. ET THESSALVS. Themistagoram, & Thessalum scribit populum concitasse: quem populum? qui te circumfedit, qui te uiuum comburere conatus est. ubi hos persequeris? ubi accusas? ubi defendis ius, nomenq. legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mihi ipsius Verris testimonium. uideamus, quid idem iste iuratus dixerit. Recita: AB. ACCVSATORE. INTERROGATVS. RESPONDIT. IN. HOC. IV. DICIO. NON. PERSEQUI; SIBI. IN. ANIMO ESSE. ALIO. TEMPORE. PERSEQUI. Quid igitur te iuuat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? legatus cum esses circumfessus; cumque, quemadmodum tute ad Neronem scripsisti, populo R. communiq. causae legatorum facta esset iniuria insignis; non es persecutus; dicis tibi in animo esse alio tempore persequi. quod fuit id tempus? quando es persecutus? cur imminuisti ius legationis? cur causam populi R. deseruisti, ac prodidisti? cur iniurias tuas, coniunctas cum publicis, reliquisti? non ne te ad senatum causam deferre, non de tam atrocibus iniurijs conqueri, non eos homines, qui populum concitarant, consulum litteris euocandos curare oportuit? nuper, M. Aurelio Scauro postulante, quod is Ephese quaestorem ui prohibitorum esse dicebat, quo minus e fano Dianae seruum suum, qui in illud asyllum confugisset, abduceret; Pericles Ephesius, homo nobilissimus, Romam euocatus est, quod auctor iniuriae illius fuisse argueretur. tu, si, te legatum ita Lampfaci tractatum esse, senatum docuisses, ut tui comites uulnerarentur, lictor occideretur, ipse circumfessus paene incenderetur, eius autem rei duces & auctores, & principes fuisse, quos scribis, Themistagoram, & Thessalum; quis non commoueretur? quis non ex iniuria, quae tibi esset facta, sibi prouideret? quis non in ea re causam tuam, periculum commune agi arbitraretur? etenim nomen Legati eiusmodi esse debet, quod non modo inter sociorum iura, sed etiam inter hostium relicto inuolante uerferetur. Magnum hoc Lampfacenorum crimen est libidinis, atque improbius cupiditatis: accipite nunc auaritiaepropemodum in suo genere non lenius. Milesios nauem poposcit: quae eum praesidij causa Myndum prosequeretur. illi statim myoparonem egregium de sua classe, ornatum, atque armatum, dederunt. hoc praesidio Myndum profectus est. Nam, quid Milesijs lanae publicae abstulerit, item de sumptu in aduentum, de contumelijs, & iniurijs in magistratum Milesium, tametsi dici tumere, tum grauius, & uehementer potest, tamen dicere praetermittam, eaq. omnia testibus integra referuabo. illud, quod neque taceri nullo modo potest, neque dici pra-

ci pra

ei pro dignitate, cognoscite. milites remigesq. Mile-
tum Myndo pedibus reuerti iubet: ipse myoparonem
pulcherrimam, de decem Milesiorum nauibus electam,
L. Magio, & L. Fannio, qui Myndi habitabant, uen-
didit. hi sunt homines, quos nuper senatus in hostium
numero censuit habendos. hoc illi nauigio ad omnes
populi R. hostes usque ab Dianio, quod in Hispania est,
ad Sinopem, quae in Ponto est, nauigauerunt. O di
immortales, incredibilem auaritiam, singularemq. au-
daciam. nauem tu de classe populi R. quam tibi Mile-
sia ciuitas, ut te prosequeretur, dedisset, ausus es uen-
dere? si te magnitudo maleficij, si te hominum existi-
matio non mouebat; ne illud quidem cogitabas, huius
improbissimi furti, huius adeo nefariae praedae tam
illustrem ac tam nobilem ciuitatem testem futuram?
an, quia tum Cn. Dolabella in eum, qui ei myoparoni
praefuerat, Milesisq. rem gestam renunciarat, ani-
maduertere tuo rogatu conatus est, renunciationemq.
eius, quae erat in publicas litteras relata illorum legi-
bus, tolli iusserat; ideo te ex hoc crimine elapsum
esse arbitrabare? multum te ista fefellit opinio, & qui-
dem multis in locis: semper enim existimasti, & ma-
xime in Sicilia, satis cautum tibi ad defensionem fore,
si aut referri aliquid in litteras publicas uetisses, aut,

quod relatum esse, tolli coegisses. hoc quam nihil sit,
tametsi ex multis Siciliae ciuitatibus priore actione di-
dicisti, tamen etiam in hac ipsa ciuitate cognosce. sunt
illi quidem dicto audientes, quam diu adsunt tibi, qui im-
perant: simul ac discesserunt, non solum illud perscri-
bunt, quod tum prohibiti sunt, sed etiam causam adscri-
bunt, cur non tum in litteras relatum sit: manent istae
litterae Mileti: manent, & dum erit illa ciuitas, ma-
nebunt. decem enim naues iussu L. Murenae popu-
lus Milesius ex pecunia uestrigali populi R. fecerat,
sicut pro sua quaeque parte Asiae veterae ciuitates,
quamobrem unam ex decem non praedonum repentino
aduentu, sed legati latrocinio, non ui tempestatis, sed
hac horribili tempestate sociorum amissam, in litteras
publicas retulerunt. sunt Romae legati Milesij, homi-
nes nobilissimi, ac principes ciuitatis: qui tametsi men-
sem Februarium expectant, & consulum designato-
rum nomen extimescunt, tamen hoc tantum facinus
non modo negare interrogati, sed ne producti quidem
reticere poterunt. dicent, inquam, & religione addu-
cti, & legum domesticarum metu, quid illo myopa-
rone factum sit. ostendent, C. Verrem in ea classe,
quae contra piratas aedificata sit, piratam ipsum con-
sceleratum fuisse.

EXPLANATIO

NEMO TAM, Dolabella, & artis oratoriae est, post narrationem uti apostrophe uel ad reum, uel
ad iudices, uel ad quemuis: ad reum, ut supra, cum scelus Verri in Carbonem consulem, cui
quaestor fuerat, exposuisset, ad Verrem conuersus, tamquam eius scelere commotus, haec dixit: Ita
ne uero? tu, cum quaestor ad exercitum missus sis, custos non solum pecuniae, sed etiam consulis;
particeps omnium rerum, consiliorumq. fueris; habitus sis in liberum loco, sicut mos maiorum fere-
bat; repente relinquis? deseras? ad aduersarios transeas? o scelus, o portentum in ultimas terras ex-
portandum. Et absoluta narratione furti, quod Verres Deli commiserat, ad ipsum oratione traducta:
Non dubito, inquit, quin tametsi nullus in te sensus humanitatis, nulla ratio umquam fuit religionis,
nunc tamen, in metu, periculoque, tuorum tibi scelerum ueniat in mentem. potest ne tibi ulla spes sa-
lutis commoda ostendi, cum recordaris, in deos immortales quam impius, quam sceleratus, quam ne-
farius fueris? Et alio loco, cum ab eo sanum Dianae spoliatum dixisset, subiunxit statim: Quae, na-
lum, est ista tanta audacia, atque amentia? Apostrophe ad iudices illa praeclara: Quid hoc homine fa-
ciatis? aut ad quam spem tam perfidiosum, tam importunum animal referuetis? qui in Cn. Carbone
fortem, in Cn. Dolabella uoluntatem neglexerit, ac niolarit, eosq. ambos non solum deseruerit, sed
etiam prodiderit, atque oppugnarit. Hac ad Dolabellam, cuius in Philodamum & filium insignis fue-
rat iniuria, nihil opportunius. Illa uero, quae communem spectat utilitatem, atque ad omnium fortun-
nas porrigitur, nulla praestantior: ut de Verre pupilli bona, cui tutor erat, eripiente: En cui tuos libe-
ros committas: en memoria mortui sodalis. Sunt aliae prope innumerabiles, unde uim, & acrimoniam
non mediocrem sumit oratio: quae suis locis attente legentibus occurrent. nobis hoc genus ornamentum,
quo mirabiliter Cicero excellit, indicasse satis est. **E**GESTATE, & bonis tibi ademptis, repetundarum
damnato. Lib. IV. Ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumq. tuorum periculo perhorrescis? **Q**UAE-
STORIS in locum. & Malleolo quaestore mortuo. **A**UXILIIS, & pecunia. **A**D INIMICOS tuos, &
ad eum, qui te accusauit, M. Scaurum. **N**ISI damnato te, & uerebatur enim, ne tu eas praelens re-
felleres: cum ille in eas falsa multa retulisset. **T**ANTAE ne tuae, Verres, libidines erunt, & haec apo-
strophe familiam ducit. **N**ON MODO & pro, necdum: ut alibi saepe Cicero. **N**ISI publice satisfac-
tum sit, & eius criminis poena soluta, aut ijs, qui deliquerant, populo Romano traditis. **B**ELLUM
indici, atque inferri solere. & indictum, illatumq. Corinthijs, ac Tarentinis historiae narrat. **L**EXIS-
SIMIS & quos tamen iniuriae tuae magnitudo ad furorem impulit. Hoc & supra Cicero spectauit, in
eo: Homines ipsi tum summe in omnes ciues Romanos officiosi, tum praeterea sedati, & quieti, prope
praeter ceteros ad summum Graecorum otium potius, quam ad ullam uim, aut tumultum accommo-
dati. Eam uero lenitudinem eis natura datam, confirmatam consuetudine, auctam disciplina dicit.
haec enim tria sunt eiusmodi, ut ab ijs omnia, quae sunt in nobis, siue bona, siue mala, nascantur. Duo
nominat in ep. ad Catonem, naturam, & pro disciplina, rationem, atque doctrinam. Si quisquam,
inquit, fuit unquam remotus & natura, & magis etiam, ut mihi quidem sentire uideor, ratione, at-
que doctrina, ab inani laude, & sermonibus uulgi: ego profecto is sum. **V**OLUNTATE supplicibus &
ad fortunam

ad fortunam uoluntatem adiunxit, quia multi fortunae necessitatem iniquo animo ferunt. graue enim illud erat, fortuna seruis: secuta correctio est; uoluntate supplicibus. IN EVM locum: eo furoris, & iracundiae. Hoc UTI perfugio: & ut ui, & armis iniurias ulciscantur suas. ERRAS: ut huc incideres, non ut hic conuiesceres, illi te uiuum exire passus sunt. locum de Clodio, ex epistola quadam ad Atticum, ad notandum similitudinem confer: Erras, inquit, Clodi: non te iudices urbi, sed carceri referuarunt, neque retinere in ciuitate, sed exilio priuare uoluerunt. M. AVRELIO Scauro: eo fortasse, qui Cn. Dollabellam accusauit. POSTULANTE, & accusante Ephesios. PRODEMODYM in suo genere non leuius. & prope ita summum hoc in auaritia, ut illud in libidine, crimen fuit. MYOPARONEM: piraticae nauis genus. AD OMNES populi Romani hostes: Dianium ad Serrorium; Sinopem ad Mithridatem. inter quos legati fuere, de societate contra populum Romanum coeunda. DECEM naues: quibus L. Murena bello Mithridatico uteretur. De Mithridate, Murena, eius, quem Cicero defendit, pater, triumphauit. MENSEM Februarium: hi legati Milesiorum erant: legationibus autem audiendis Februarium mensem dari solitum, Cicero docet ep. 4. lib. I. fam. & ep. 3. lib. II. ad Q. fr. CONSVLVM designatorum: Hortensij, & Metelli, Verris amicissimorum. EXSPECTANT, & unde sibi impedimenta, & damna, si Verrem suo testimonio laeserint, expectant. Non uideo, cur hic Extimescunt, pro Exspectant, reponere sit necesse: quod alij opinantur. nam in uerbo, Exspectant, metus inest. Exspectant enim ut aduersarios suos, & unde timere aliquid possint. RELIGIONE: iurifurandi. testimonium enim a iuratis dicebatur. LEGVM domesticarum: quibus in eas animaduertetur, nisi de illo myoparone uerum testimonium dicerent. QUID ILLO myoparone factum sit, & uenditum scilicet a Verre. supra sic locutus: Quid hoc homine faciatis? AEDIFICATA sit, & iussu L. Murenæ. PIRATAM ipsum: quia, piratarum more, myoparonem abtulerit, & ut suum uendiderit.

ORATIO

CALLEOLO, quaestore Cn. Dolabellae, occiso, duas sibi hereditates uenisse arbitratus est, nam quaestoriae procuratoris, (nam a Dolabella statim pro quaestore iussus est esse) alteram tutelae. nam cum pupilli Malleoli tutor esset, in bona eius imperum fecit. nam Malleolus in prouinciam sic copiose profectus erat, ut domi profusus nihil relinqueret. praeterea pecunias occuparat apud populos, & syngraphas fecerat: argenti optime caelati grandae pondus secum tulerat: (nam ille quoque sodalis istius erat in hoc morbo, & cupiditate) grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices, multos formosos homines reliquit. iste, quod argenti placuit, inuasit: quae mancipia noluit, abduxit: uina, ceteraque, quae in Asia facillime comparantur, quae ille reliquerat, deportauit: reliqua uendidit, pecuniam exegit. cum ad HS. in dies quinque redegisse constaret: ut Romam rediret, nullam litteram pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit: seruos artifices pupilli cum haberet domi, circumpedes autem homines formosos, & litteratos, suos esse dicebat, se emisse. cum saepius mater, & auia pueri postularent, uti, si non redderent pecuniam, nec rationem daret, diceret saltem, quantum pecuniae Malleoli deportasset: multis efflagitatus aliquando dixit, HS. decies: deinde in codicis extrema cera nomen infimum flagitiosa litura fecit: expensa Chryfogono seruo HS. sexcenta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quo modo ex decies HS. DC. sint facta, quomodo DC. eodem modo quadrarint, (ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS. sexcenta facta) quo modo Chryfogono expensa lata sint, cur id nomen infimum, in lituraq. sit, uos existimabitis. tamen H-S. sexcenta millia cum accepta retulisset, H-S. quadringenta millia soluta non sunt. homines, postea quam reus factus est, alij redditi, alij etiam nunc retinentur: peculia omnium, uicarij. retinentur. Haec est istius praecleara tutela. en cui tuos liberos commit-

tas, en memoria mortui sodalis, en metus uiuorum existimationis. Cum tibi se tota Asia spoliandam, ac uexandam tradidisset; cum tibi exposita esset omnis ad praedandum Pamphylia; contentus his tam opinionis rebus non fuisti? manus a tutela, manus a pupillo, manus a sodalis filio abstinere non potuisti? iam te non Siculi, non aratores, ut distitas, circumueniunt, non ij, qui decretis, edictisq. tuis in te concitati, infestiq. sunt: Malleolus, a me productus, & mater eius, atque auia: quae miserae, flentes, euersum a te puerum patrijs bonis esse dixerunt. quid expectas? an, dum ab inferis ille Malleolus existat, atque abs te officia tutelae, sodalitates, familiaritatesq. flagitet? ipsum putato adesse. homo auarissime & spurcissime, redde bona sodalis filio, si non quae abstulisti, at quae confessus es. cur cogis sodalis filium hanc primam in foro uocem cum dolore, & querimonia emittere? cur sodalis uxorem, sodalis socrum, domum denique totam sodalis mortui contra te testimonium dicere? cur pudentissimas, lectissimasq. feminas in tantum uirorum conuentum insolitas, inuitasq. prodire cogis? Recita omnium testimonia. TESTIMONIA. MATRIS. ET. AVIAE. Pro quaestore uero quo modo iste commune Miliadum uexarit; quo modo Lyciam, Pamphyliam, Pisidiam, Thrygiamq. totam, frumento imperando, aestimando hac sua, quam tum primum excogitauit, Siciliensi aestimatione, afflixerit; non est necesse demonstrare uerbis. hoc scitote, his nominibus, quae res per eum gestae sunt, cum iste ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret, neque ea sumeret, pro his rebus pecuniam exigeret, his nominibus solis Cn. Dolabellae H-S. ad tricenas litras esse aestimatam. quae omnia, etiam si uoluntate Dolabellae fiebant, per istum tamen omnia gerebantur. consistam in uno nomine: multa sunt ex eodem genere. Recita. DE. LITIBVS. AESTIMATIS Cn. DOLABELLAE. PR. POPVLO. R. PECVNIAE.

NIAE. REDACTAE. QVOD. A. COMMVNI
 MILIADVM. Te haec coegisse, te aestimasse, tibi
 pecuniam numeratam esse dico: eademq. ui. & iniuria
 cum pecunias maximas cogeres, per omnes partes pro
 uinciae te, tamquam aliquam calamitosam tempesta
 tem, pestemque peruasisse demonstro. itaque M. Scau
 rus, qui Cn. Dolabellam accusauit, istum in sua pote
 state, ac dirione tenuit. homo adolescens, cum istius
 in inquirendo multa furta, ac flagitia cognosceret, se
 cit perire, & callide: uoluenus eius rerum gestarum ma
 ximum istius ostendit: ab homine, quae uoluit, in Do
 labellam abstulit: istum testem produxit. dixit iste,
 quae uelle accusatorem putauit. quo ex genere mihi
 testium, qui cum isto furati sunt, si uti noluissem, ma
 gna copia fuisset; qui, ut se periculo litium, coniunctio
 ne criminum, liberarent, quo ego uellem, descensuros
 pollicebantur. eorum ego uoluntatem omnium repu
 diaui: non modo proditori, sed ne perfugae quidem lo
 cus in meis castris cuiquam fuit. forsitan meliores illi
 accusatores habendi sunt, qui haec omnia fecerunt. sed
 ego defensorem in mea persona, non accusatorem, ma
 xime laudari uolo. Rationes ad aerarium, ante quam
 Dolabella condempnatus est, non audeat referre. impe
 trat a senatu, ut dies sibi prorogaretur, quod tabulas
 suas ab accusatoribus Dolabellae obsignatas diceret:
 perinde quasi exscribendi potestatem non haberet. so
 lus est hic, qui numquam rationes ad aerarium referat.
 audistis quaestoriam ratione tribus uersiculis relata:
 legationis, non nisi condemnato, & eiecto eo, qui posset
 reprehendere. nunc denique praeturae, quam ex S. C.
 statim referre debuit, usque ad hoc tempus non retulit,
 quaestorem se in senatu exspectare dixit. perinde quasi
 non, ut quaestor sine praetore posset referre, ut tu Hor
 tensi, ut omnes, eodem modo sine quaestore praetor.
 Dixit, idem Dolabellam impetrasse. omen magis pa
 tribus conscriptis, quam causa placuit. probauerunt.
 Verum quaestores quoque iam pridem uenerunt: cur
 non retulisti? illarum rationum ex ea faece legationis,
 quaestoriaeque tuae procuratoris illa sunt nomina, quae
 Dolabellae necessario sunt aestimata. EX. LITIBVS
 AESTIMATIS. DOLABELLAE. PR. ET. PROPR.
 quod minus Dolabella Verri acceptum retulit, quam
 Verres illi expensum tulerit, H-S quingenta triginta
 quinque millia: quod plus fecit Dolabella Verrem ac
 cepisse, quam iste in suis tabulis habuit, H-S ducenta
 triginta duo millia: quod plus frumenti fecit acce
 pisse istum, H-S decies & octingenta millia; quod
 tu, homo castissimus, aliud in tabulis habebas. hinc
 illae extraordinariae pecuniae, quas, nullo duce, ta
 men aliqua ex particula inuestigamus, redundarunt.

hinc ratio cum Q. & Cn. Postumijs, Curtijs, multis ro
 mimibus, quorum in tabulis iste habet nullum. hinc
 H-S quaterdecies P. Tadio numerata Athenis, te
 stibus planum faciam. hinc empta apertissime praetura:
 nisi forte id etiam dubium est, quo modo iste
 praetor factus sit. homo scilicet aut industria, aut ope
 ra probata, aut frugalitatis existimatione praecleara,
 aut denique, id quod leuissimum est, assiduitate, qui
 ante quaesturam cum meretricibus lenonibusq. iuxis
 set, quaesturam ita gessisset, quemadmodum cognoui
 stis; Romae post quaesturam illam nefaria uix triduum
 constitisset, absens non in obliuione iacuisset, sed in as
 dua commemoratione omnibus omnium flagitiorum
 fuisset; is repente, ut Romam uenit, gratis praetor fa
 ctus est. alia porro pecunia, ne accusaretur, data,
 cui sit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbi
 tror: datam quidem esse, tum inter omnes, recentine
 gtorio, facile constabat. Homo stultissime, & amentissi
 me, tabulas cum conficeres, & cum extraordinaria
 pecunia crimen subterfugere uelles; satis te elapsurum
 omni suspitione arbitrare, si, quibus pecuniam cre
 debas, his expensum non ferres, neque in tuas tabulas
 ullum nomen referres, cum tot tibi nominibus accep
 tum Curtij referrent? quid proderat tibi, te expen
 sum illis non tulisse? an tuis solis tabulis te causam di
 cturum existimasti? Verum ad illam iam ueniamus praeturae
 praeturam, criminaq. ea, quae notiora sunt his,
 qui adsunt, quam nobis, qui meditati ad dicendum pa
 ratiq. uenimus. in quibus, non dubito, quin offensionem
 negligentiae uitare, atque effugere non possim. multi enim ita dicunt: de illo nihil dixit, in quo ego in
 ter fui: illam iniuriam non attigit, quae mihi, aut quae
 amico meo facta est; quibus ego in rebus interfui. his
 omnibus, qui istius iniurias norunt, hoc est populo R.
 uniuerso, me uolenter excusatum uolo, non negli
 gentia mea fore, ut multa praeteream, sed quod alia
 testibus integra referuari uelim, multa autem propter
 rationem breuitatis, ac temporis praetermittenda ex
 stitem. fatebor etiam illud inuitus, me prorsus, cum iste
 punctum temporis nullum uacuum peccato praeterire
 passus sit, omnia, quae ab isto commissa sunt, non po
 tuisse cognoscere. quapropter ita me de praeturae cri
 minibus audire, ut ex utroque genere, & iuris dicen
 di, & sartorum tectorum eixgendorum, ea postuletis,
 quae maxime digna sunt eo reo, cui paruum ac medio
 cre obijci nihil oporteat. Nam ut praetor factus est;
 qui auspicato a Chelidone surrexisset, sortem nactus est
 urbanae provinciae, magis ex sua, & Chelidone, quam
 ex populi R. uoluntate: qui principio qualis in edito
 constituendo fuerit cognoscite.

EXPLANATIO

OCCISO? iterum iam dixit, Occiso. nam, mortuo, si dixisset, naturalem mortem significasset.
 suspicioso igitur uerbo usus est, ut eo quoque crimine Verrem notaret, cui, mortuum esse Malleo
 lum, bono fuit. quod L. ille Cassius in iudicijs quaerendum censebat. OCCUPARAT? in quaestum
 contulerat: populis commodauerat, ut fructum penderet, id est usuram. Pro Flacco: Pecuniam ado
 lescentulo grandi fenore occupauisset. Ibidem: Ac tu quidem Tralliani, cum ipsi graui fenore istam pe
 cuniam multos annos occupauissent, a Flacco tamen omnia, quae uoluerunt, impetrauerunt. Et Nonius.
 SYNGRAPHAS fecerat: creditae pecuniae. nam Syngrapha, utriusque manu facta, creditori caue
 bat. Phil. II. Syngrapha HS centies per legatos facta in gynaeceo. Pro Postumo: Suppeditata pecu
 nia a Postumo est, factaeq. syngraphae sunt in Albano Cn. Pompeij. Et in ep. ad Trebatium: Tam
 quam

quam syngrapham ad imperatorem, non epistolam, attulisses, sic, pecunia ablata, domum redire prope-
 rabas. Est igitur syngrapha, ex qua creditor agendi cum creditore potestatem habet. NAM ILLE
 quoque, sodalis istius, erat in hoc morbo, sic distingo, non, ut alij, Sodalis istius erat in hoc morbo.
 Laborabat, inquit, hoc morbo ille quoque, sodalis istius. Infra: En memoria mortui sodalis. Et:
 Manus a sodali filio abstinere non potuisti? **FAMILIAM magnam**, § seruos quamplurimos, & in ijs
 multos artifices, multos formosos homines. Nepos in Attici uita: Vnus est familia, si utilitate iudican-
 dum est, optima; si forma, uix mediocri. namque in ea erant pueri litteratissimi, anagnostae optimi,
 & plurimi librarij: pari modo artifices ceteri, quos cultus domesticus desiderat, apprime boni. **HS xx**
quinquies § uicies quinquies. scutorum septuaginta quinque millia. **CIRCUMPEDES** § qui nrim-
 quam a domino discedant, parati ad omnia, quae imperentur. **HS DECIES** § scutorum triginta mil-
 lia. **EXTREMA cera** § extrema parte. **LITURA** § corrupti codicis duo signa, & quod in extrema
 cera, & quod in litura nomen illud factum est: quod autem nomen? id, quod sequitur: Expen-
 sa Chry-
 sogono seruo **HS sexcenta millia**. quae sunt, scutorum decem & octo millia. **ACCEPTA pupillo Mal-**
leolo retulit. § creditorem scribit in codice pupillum eius pecuniae, debitorem eundem, quia Chryso-
 gono data sit. **QUADRARINT**, § ut neque plura, neque pauciora essent. **DE CN. CARBONIS**
pecunia § retulit enim in rationes, Arimini a se relicta **HS sexcenta millia**. supra. **QVO MODO** § cu-
 ius iussu, qua causa. **INFIMVM**, § in extrema cera. **CVM ACCEPTA retulisset**, § hic locus, ut mi-
 hi uideatur, ostendit, hanc sententiam esse debere superiorum uerborum, **Accepta Malleolo retulit**; ita
 expensa Chryso-
 gono, quasi ea Malleolus accepisset. ita se Verres **HS sexcentorum millium** solutione li-
 berabit: cum tamen ea non Chryso-
 gono dedisset, sed sibi retineret. Aut igitur sic explanandum, aut
 hic legendum, Cum expensa retulisse. **HS QUINQUE millia soluta non sunt**. § si **HS sexcenta millia**
 perierant, saltem, quod ex decies reliquum erat, idest quadringenta millia, (sic enim, ut ratio quadret,
 legendum uidetur) solui oportuit. at ne id quidem reliquum solutum est. Haec est omnino huius loci
 sententia: quid alij senserint, omitto. **HOMINES** § artifices, & circumpedes illi, ex familia Malleo-
 li, quos suos esse, a seq. emptos dixerat. **PECVLIA omnium uicarij. retinentur**. § quod eorum seruo-
 rum labore, & industria lucri sit, (id esse Peculium, ostendit Festus) ab eo retinentur. retinentur & u-
 carij, idest, eorum seruorum serui: quae pars eorum peculij fuit. **EN, CUI tuos liberos committas:**
en memoria mortui sodalis: en mitus uiuorum existimationis. § post narrationem indignatio. ut lib. V. En,
 quod Tyndaritari libenter praedecit. Et pro Sextio: En, cur ceteri reges stabilem esse suam fortunam
 arbitrentur: cum, hoc illius funesti anni perditio exemplo uideant, per tribunum aliquem, & sexcen-
 tas operas se fortunis spoliari, & regno omni posse nudari. **ASIA** § Cilicia: ut supra docui. **MILYA-**
NUM § ciuitas Pamphyliae Milyas fuit. **LYCIAM, Pamphyliam, Pisidiam, Thrygiamq. totam** § Cili-
 cien-
 sis prouinciae partes. **IMPERANDO, aestimando** § primum frumentum imperabat, deinde fru-
 mento pecuniam exigebat, aestimatione iniquissima, eadem, quae postea usus est in Sicilia. **TRICIES**
 scutorum nonaginta millia. **PER ISTVM tamen omnia gerebantur**. § ergo non sine istius lucro.
IN VNO nomine: § in rebus imperatis, neque sumptis, neque aestimatis. **HOMO adolescens** § qui,
 cupiditate adductus, nihil praetermitteret, quod ualere ad reum condemnandum existimaret. **IN in-**
quirendo § dum in Dolabellam inquit. **EIVS rerum gestarum** § rerum a Verre commissarum. Res ge-
 stas appellat, perironiam extollens. **ISTI ostendit**, § ut eum, metu poenae deteritum, haberet, si-
 cut habuit, in potestate ac ditione sua. **NON AVDET referre**. § ne quid a Dolabella praesente re-
 prehenderetur. supra: Rationes ad aerarium, nisi damnato te, referre noluit. **QUAESTORIAM ratio-**
nem § pecuniae tunc administratae, cum Carbonis quaestor esset. **TRIBVS uersiculis** § paucissimis
 uerbis. supra. **PRAETVRAB**: § Siciliensis. **QUAESTOREM** § Syracusanum: is enim potius, quam
 Lilybaetanus, qui longius a quaestore aberat, rationes cum Verre tractauit. quamquam & Lilybaeta-
 nus administratae a se pecuniae rationes referebat. itaque supra dixit Cicero, qui Lilybaetanus quaestor
 fuerat: Hoc est rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu, Hortensi, aut quisquam hominum retulit?
 Quare, si, Quaestorem, legimus: quod probant illa uerba: Perinde quasi non, ut quaestor sine prae-
 tore posset referre, eodem modo sine quaestore praetor: malim, ut dixi, de Syracusano accipere. sin.
 Quaestores: quamquam neque ex antiquis libris, neque ex sententia mutationis causam habeo: de utro-
 que intelligamus. **DOLABELLAM** § cum e Cilicia Romam redijisset. **OMEN** § quasi ominaretur
 Verres, cum idem peteret, quod Dolabella impetrauerat, fore, ut idem quoque sibi, quod illi contige-
 rat, in iudicio repetundarum eueniret. damnatus enim erat crimine repetundarum Dolabella. **CAVSA**,
 § quam offerebat Verres, quod serius rationes referret: quia scilicet quaestorem expectaret: quod
 Dolabella quoque impetrasset. causa senatui non placuit, omen placuit: ideo, propter omen, causam
 probauit, idest petenti Verri ueniam dedit. **QUAESTORIAEQ.** § cum Dolabellae proquaestor fuisset.
NECESSARIO § quia patebant furta: quae tamen ad sordidissimam potius legationem, quaestoriamq.
 procuracionem tuam pertinebant. **VERRI acceptum retulit**, § scripsit in suis tabulis, a Verre se acce-
 pisse. **ILLI acceptum tulerit**, § illi se dedisse scripserit. **HS QUINGENTA triginta quinque millia**: §
 scutorum sedecim millia, quinquaginta. **HS DYCENTA triginta duo millia**: § sex millia, nongen-
 tos, sexaginta scutatos. **HS DECIES, & octingenta millia**: § scutorum quinquaginta quattuor mil-
 lia. **HOMO castissimus** § purus ab omni scelere: cuius tabulis ob uitam innocenter actam habenda fides
 est. **PECVNIAE** § tuae, quarum originem non reperimus: du-
 cem enim, quem sequamur, non ha-
 bemus: **inuestigamus tamen eas, & quaerimus, si non omnes, ex aliqua tamen particula.** **REDVN-**
DARUNT. §

DARUNT. § quod enim relatum tibi acceptum minus est in tabulis Dolabellae, aut quod plus tibi expensum, quam in tuis, id totum furtum tuum est, inde redundant illae pecuniae extraordinariae: quas unde habeas, non constat ex tabulis tuis: cum tamen eas tractent Q. & Cn. Postumi Curtij. POSTUMIS § soli Curtij infra nominantur: itaque lego, Postumi: ut sint duo Curtij, utroque Postumi cognomine. Infra: Cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent. MULTIS nominibus, § in tabulis Curtiorum nomina multa sunt, quibus illi pecunias tibi acceptas referunt: at eorum nominam in tuis tabulis nullum est: patere enim noluisse, unde ea pecunia ad te venerit. HS QUATER decies; scutatorum centum uiginti millia. Hic ego suspicor de mendo. nam unico uerbo ueteres dicebant, uicies, tricies, quadragies, pro, bis decies, ter decies, quater decies. in Asconio legitur, x i v. quod fortasse ualet, decies quater centena millia, multo minore summa, quam superiore. sunt enim scutatorum quadraginta duo millia. P. TADIO § ei fortasse, qui legatus eius fuerat. ASSIDVITATE, § officio affectationis. ALIA porro pecunia, § aliam dedit, ut praetor fieret, ideo est H-S octuaginta millia: aliam praetor factus, ne de ambitu accusaretur, H-S trecenta millia. lib. IV. EXTRAORDINARIA pecunia § nisi fallor, Extraordinariae pecuniae, postulat sententia. SARTORVM *tefforum exigendorum*, § quae cura pertinuit ad censores: sed cum, Verre praetore, censores nulli essent, neque adeo per aliquot annos fuisset, ei muneri praetor urbanus Verres extra ordinem praefuit. AVSPICATO § facere. nam auspicia aibus fiebant. Chelidon autem Verriis amica fuit: cuius ex nomine iocus nascitur. SVRREXISSET, § electulo, ubi cum Chelidone iacuerat. egregium auspiciam designati praetoris. ideo sortem nactus est urbanae prouinciae: non ut quaereret de criminibus: quod alijs praetoribus contigit: sed ut esset praetor urbanus, in qua prouincia furari plurimum posset. ideo subiungit Cicero: Magis ex sua, & Chelidonis, quam ex populi Romani uoluntate. NACTVS EST § ex animi sui sententia, cum urbana prouincia quaestuosa in primis esset.

O R A T I O

P. ANNIVS Afellus mortuus est C. Sacerdote praetore. is cum haberet unicam filiam, neque census esset; quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis suis heredem institueret. heres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis aequitas, uoluntas patris, edicta praetorum, consuetudo iuris eius, quod erat tum, cum Afellus est mortuus, iste, praetor designatus, (utrum admonitus, an tentatus, an qua est iste sagacitate in his rebus, sine duce ullo, sine indice peruenerit ad hanc improbitatem, nescio: uos tantum hominis audaciam, amentiamq. cognoscite) appellat heredem L. Annium, qui erat institutus secundum filiam. non enim mihi per suadetur, istum ab illo prius appellatum. dicit, se posse ei condonare edicto hereditatem: docet hominem, quid possit fieri. illi bonares, huic uendibilis uidebatur. iste tamen si singulari est audacia, tamen ad pupillae matrem summittebat; malebat pecuniam accipere, ne quid noui ediceret; quam ut hoc edictum tam improbum, & inhumanum in terponeret. tutores, pecuniam praetori si pupillae nomine dedissent, grandem praesertim, quemadmodum in rationem inducerent, quemadmodum sine periculo suo dare possent, non uidebant: simul & istum fore tam improbum non arbitrabantur. saepe appellati, pernegauerunt. iste ad arbitrium eius, cui condonarat hereditatem treptam liberis, quam aequum edictum scripserit, quaeso, cognoscite. CVM. INTELLIGAM LEGEM. VOCONIAM. quis unquam crederet Verrem mulierum aduersarium futurum? an ideo aliquid contra mulieres fecit, ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium scriptum uideretur? Cupiditati hominum ait se obuiam ire. quid potius non modo his temporibus, sed etiam apud maiores nostros? quis tam remotus fuit a cupiditate? Dic, quaeso, cetera: delectat enim me hominis grauitas, scientia iuris, auctoritas. QVI. AB A. POSTVMIO. O. FVLVIO. CENSORIBVS. POST VE. EA. FECIT. FECERIT. Fecit, fecerit? quis

unquam edixit isto modo? quis unquam eius rei fraudem, aut periculum proposuit edicto, quae neque post edictum, neque ante edictum prouideri potuit: iure, legibus, auctoritate omnium, qui consulebantur, testamentum P. Annium fecerat, non improbum, non inofficiosum, non inhumanum. quod si ita fecisset; tamen post illius mortem nihil de testamento illius nomi iuris constitui oporteret. Voconia lex te uidebatur delectabat. imitatus esses illum ipsam C. Voconium, qui lege sua hereditatem ademit nulli neque uirgini, neque mulieri: sanxit in posterum; qui post eos censores census esset, ne quis heredem uirginem, ne ue mulierem faceret. in lege Voconia non est, Fecit, fecerit: neque in uia praetoritu tempus reprehenditur, nisi eius rei, quae sua sponte scelerata, ac nefaria est: ut, etiam si lex non esset, magnopere uitanda fuerit. atque in his rebus multa uideamus ita sancta esse legibus, ut ante facta in iudicium non uocentur. Cornelia, testamentaria, nummaria, ceterae complures, in quibus non ius aliquod nouum populo constituitur, sed sancitur, ut, quod semper malum facinus fuerit, eius quaestio ad populum pertineat ex certo tempore. de iure uero si quis noui quid instituit, omnia, quae ante acta sunt, rata esse patitur? cedo mihi leges Atinias, Furias, ipsam, ut dixi, Voconiam, omnes praeterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus statui ius, quo post eam legem populus utatur. qui plurimum tribuunt edicto, praetoris edictum legem annuam dicunt esse. tu edicto plus complecteris, quam lege. si sine edicto praetoris afferunt kalendae Ianuarij, cur non initium quoque edicti nascitur a kalendis Jan? an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo praetor alius futurus est: in illum, quo alius praetor fuit, regreditur? ac si hoc iuris non unius causa hominis edixisses, cautius composuisses. scribis, Si quis heredem fecit, fecerit. quid, si plus legarit, quam ad heredem, heredes ue perueniat, quod per legem Voconiam ei, qui census sit, licet? cur hoc, cum in eodem genere sit,

fit, non canes? quia non generis, sed hominis causam verbis amplecteris: ut facile appareat, te pretio esse commotum. atque hoc si in posterum edixisses, minus esset nefarium, tamen esset improbum: sed tum vituperari posset, in dubium venire non posset: nemo enim committeret: nunc est eiusmodi dictum, ut quis intelligat, non populo esse scriptum, sed P. Annij secundis heredibus. itaque, cum a te caput illud tam multis verbis mercenario prooemio esset ornatum, et quis est inuentus postea praetori, qui illud idem ediceret? non modo nemo edixit, sed ne metuit quidem quisquam, ne quis ediceret. nam post te praetorem multi testamenta eodem modo fecerunt, in his nuper Annia. ea de multorum propinquorum sententia, pecuniosa mulier, quod censa non erat, testamento fecit heredem filiam. itaque hoc magnum iudicium hominum de istius singulari improbitate, quod Verres sua sponte instituit, id neminem metuisse, ne quis reperiretur, qui istius institutum sequi uellet. solus enim tu inuentus es, cui non satis fuerit corrigere uoluntates uiuorum, nisi etiam rescinderes mortuorum. tu ipse ex Siciliensi edicto hoc sustulisti: uolulisti, ex improviso si quae res natae essent, ex urbano edicto decernere. quam postea tu tibi defensionem relinquebas, in ea maxime offendisti, cum tuam auctoritatem tute ipse edicto prouinciali repudiabas. atque ego non dubito, quin ut mihi, cui filia maxime cordi est, res haec acerba uideatur, atque indigna, sic unicuique uestrum, qui simili sensu, atque indulgentia filiarum commouemini. quid enim natura nobis incundius, quid carius esse uoluit? quid est dignius, in quo omnis nostra diligentia, indulgentiaque consumatur? homo importu-

nissime, cur tantam iniuriam P. Annio mortuo fecisti? cur hunc dolorem cineri eius, atque ossibus inuulsi, ut liberis eius bona patria, uoluntate patris, iure, legibus tradita, eriperes, & cui tibi esset commodum, condonares? quibuscum uiui bona nostra partimur, iis praetor adimere nobis mortuis bona, fortunasque poterit? Nec petitionem, inquit, nec possessionem dabo. Eripies igitur pupillae togam praebexam? detrahes ornamenta non solum fortunae, sed etiam ingenuitatis? miramur, ad arma contra istum hominem Lampfacenos isse? miramur, istum, de prouincia decedentem, clam Syracusis profugisse: nos si alienam uicem pro nostra iniuria doleremus, uestigium istius in foro esset relictum? Pater dat filiae: prohibes. leges sinunt: tamen te interponis: de suis bonis ita dat, ut ab iure non abeat: quid habes, quod reprehendas? nihil, opinor. at ego concedo: prohibe, si potes; si habes, qui te audiat; si potest tibi dicto audiens esse quisquam. eripias tu uoluntatem mortuis? bona uiuis? ius omnibus? hoc populus R. non manu uindicasset, nisi te huic tempori, atque huic iudicio reseruasset? postea quam ius praetorium constitutum est, semper hoc iure usi sumus, si tabulae testamenti non proferrentur, tum, uti proximum quemque potissimum heredem esse oporteret, ita secundum eum possessio daretur. quare hoc sit acquirissimum, facile est docere: sed in re tam usitata, satis est ostendere, omnes antea ius ita dixisse, & hoc uetus edictum, translaticiumque esse. cognoscite aliud hominis in re uetere edictum nouum: & simul, dum est unde ius ciuile discatur, adolentes ei in disciplinam tradite. mirum est hominis ingenium, mira prudentia.

EXPLANATIO

IN EDICTO constituendo? praetor urbanus initio magistratus edictum, quod in annua iurisdictione seruaret, componere solebat. ideoque C. Cornelius tribunus pl. legem tulit, ut praetores ex edictis suis perpetuis ius dicerent, & decernerent. C. SACERDOTE? qui praetor fuerat urbanus ante Verrem. Liciniae gentis fuit, ut ex oratione pro Cluentio cognoscitur. NEQUE census esset,? uel quia, cum censores, qui ante aliquot annos fuerant, ciuitatem censerent, rem non habuisset; uel quia tum Romae non fuisset. quam ob causam heredem instituere filiam potuit. nam, si census esset, per legem Voconiam non potuisset. ADMONITVS,? ab improbo homine, qui Verres ingenium nosset. TENTATVS,? lucri causa, ab aliquo, qui sibi hoc initio aditum ad alia lucra uellet patefacere. APPELLAT? alloquitur hac de re. EDICTO? quod nondum de sua iurisdictione composuerat, cum adhuc designatus praetor esset. IMPROBVM, & inhumanum? improbum, contra leges; inhumanum, contra parentum uoluntatem, ipsamque naturam, quae liberos nobis ita commendat, ut carius esse nihil uelit. IN RATIONEM inducerent,? in tabulis rationum scriberent. Eodem uerbo usus est ad Appium: In eo me non perseuerasse, testes sunt rationes ciuitatum: in quibus quantum quaeque uoluit legatis tuis datum, induxit. AD ARBITRIVM eius,? P. Annij, secundi heredis. LEGEM Voconiam,? subaudi, heredem ab eo filiam institui nolle, qui consul non sit. haec enim legis Voconiae sententia fuit. qua ratione ad excludendam Anniam paterna hereditate usus est Verres. Hanc legem, & Furiam, quae non permittebant ciuibus legare quidquid uellent, abrogauit Falcidia lex tribunicia, auctore Dione in Augusto. Voconia nominatur & lib. II. de Fin. in Catone, pro Balbo. CYPIDITATI hominum ait se obuiam ire.? ita Verres in edicto scripserat. CENSORIBVS? censuram gesserant ante annos centum. Voconius legem tulit quinquennio post, Philippo, & Caepione cos. ut in Catone. POST VE ea,? antique, pro, Postea ue dicebant etiam, Post illa. FECIT, fecerit? heredem filiam. sic enim scripsisse Verrem puto. idque confirmatur infra, in eo: Scribis, si quis heredem fecit, fecerit. QVAE neque post edictum,? quo modo enim, quod factum est ante edictum, id post edictum prouideri potuit? quo modo autem ante edictum: cum edicti, nondum facti, occulta sententia esset? CORNELIA,? L. Sullae. TESTAMENTARIA,? de ratione condendi testamenti. NUMMARIA,? de nummis adulterinis. utraque Cornelia est. FURIAS,? Furiam, dixi iam, Voconiae similem fuisse. DE IURE uero ciuili? de eo, quod antea sancitum, ad ciues pertinet, diuersum a iure praetorio, quod a praetoris uoluntate pendet. RATA esse non patietur? ita legisse uidetur Aescenius, & recte. SI PLYS legarit,? si, quod

alijs legetur, plus sit, quam ad heredem, heredesque perueniat. **QVI CENSUS sit,** & qui census non est, filiam heredem potest instituire: qui est, non potest, nisi si plus legarit, quam heredi relinquat. **HOMINIS** & L. Annij, secundi heredis. Hoc, quod in urbano scripseras de mulierum hereditatibus, **QVAM postea tu tibi defensionem relinquebas,** & ut opinor, hoc dicit. Si quid in Sicilia de mulierum hereditatibus decreuisset, eius decreti defensionem hanc tibi reliqueras, quod in edicto tuo urbano ita scriptum esset. in quo non animaduertebas, edicti urbani auctoritatem imminutam a te esse provinciali edicto, in quod transferre caput illud noluisti, quia tibi ipsi iniquum esse uideretur. **Relinquebas** & quali aliam non haberes. quod enim iure, & acquirate defendere non posses, id urbani tamen edicti auctoritate tueri cogitabas. **QVI simili sensu, atque indulgentia filiarum commouemini.** & usus est infra eodem commiserationis loco. Habemus, inquit, liberos paruos, incertum est, quam longa nostrorum cuiusque uita futura sit, consulere uiui, ac prospicere debemus, ut illorum solitudo, & puericia quam firmissimo praesidio munita sit. **CVI TIBI esset commodum,** & cui tu uelles, de hoc loquendi genere supra diximus. **PARTIMVR,** & re enim nostra nobiscum simul liberi fruuntur: multo magis debent, cum mortui sumus, at id per Verrem non licuit, **PETITIONEM,** & petendi facultatem. **DABO,** & in edicto Verri ita scriptum erat: Si quis heredem fecit, fecerit filiam: nec petitionem, nec possessionem dabo. **TOGAM praetextam** & feminae ante quam nubere, mares ante annum xvii toga praetexta utebantur. **ORNAMENTA** & quid, si hoc ad bullam referatur? quae appendebatur in collo infantibus, ingenuis autea, libertinis scortea. de bulla ut accipiam, facit illud infra: Neque te tam commouebat, quod ille cum toga praetexta, quam quod sine bulla uenerat, uesitus enim neminem commouebat is, quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat, quod ornamentum pueritiae pater dederat, iudicium, atque insigne fortunae, hoc ab isto praedone ereptum esse, grauius & acerbis homines ferebant. **AT EGO concedo** & sed alij non concedunt. nemo est enim, qui te audiat: nemo, qui tibi dicto audiens esse uelit. **ITA SECUNDVM cum possessio daretur.** & aequae ei possessio daretur, si tabulae testamenti non proferrentur, ac si is intestato mortuus esset. **TRANS LATICVMQ.** & quod in alia, quae deinceps fiunt, edicta transfertur.

O R A T I O

MINUCIUS quidam mortuus est ante istum praetorem. eius testamentum erat nullum: lege hereditas ad genem Minuciam ueniebat. si habuisset iste edictum, quod ante istum, & postea omnes habuerunt; possessio Minuciae genti esset data. si quis testamento se heredem esse arbitraretur, quod tum non exstaret, lege ageret in hereditatem, aut, pro praede uindictarum cum satis accepisset, sponsonem faceret. ita de hereditate certaret. hoc opinor iure & maiores nostri, & nos semper usi sumus. uidete, ut hoc iste correxerit. componit edictum ijs uerbis, ut quia intelligere possit, unius hominis causa conscriptum esse: tantum quod hominem non nominat: causam quidem totam perscribit: ius, consuetudinem, acquiratam, edictum omnium negligit. **EX. EDICTO. VRBANO. SI. DE. HEREDITATE. AMBIGITVR. SI POSSESSOR. SPONSIONEM. NON. FACIET** iam quid id ad praetorem, uter possessor sit? non ne id quaeri oportet, utrum possessorem esse oporteat? ergo, quia possessor est, non moues possessione: si possessor non esset, non dares: nusquam enim scribis, neque tu aliud quidquam edicto amplecteris, nisi eam causam, pro qua pecuniam acceperas. iam hoc ridiculum est. **SI. DE HEREDITATE. AMBIGITVR. ET. TABULAE. TESTAMENTI. OBSIGNATAE. NON MINVS. MULTIS. SIGNIS. QVAM. E. LEGE OPORTEAT. AD. ME. PROFERENTVR. SECYNDVM. TABVLAS. TESTAMENTI. POTISSIMVM. HEREDITATEM. DABO.** Hoc translativum est. sequi illud oportet: si tabulae testamenti non proferantur, quid ait? se ei daturum, qui se dicat heredem esse. quid ergo interest, proferantur, nec ne? si protulerit, uno signo ut sit minus, quam ex lege oportet: non des possessionem; si omnino tabulas non profe-

ret, dabis. quid nunc dicam? neminem unquam posse alium edixisse? ualde sit mirum, neminem fuisse, qui istius se similem dici uellet. ipse in Siciliensi edicto hoc non habet: exegerat enim iam mercedem. item, ut illo edicto, de quo ante dixi, in Sicilia de hereditatum possessionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romae praeter istum. **EX. EDICTO. SICILIENSI. SE DE. HEREDITATE. AMBIGITVR.** At, per deos immortales, quid est, quod de hoc dici possit: iterum enim iam quaero abs te, sicut modo in illo capite Anniano de mulierum hereditatibus, nunc in hoc de hereditatum possessionibus, cur ea capita in edictum provinciale transferre nolueris. utrum digniores homines existimas illos eos, qui habitabant in provincia, quam nos, qui aequo iure uterentur: an aliud Romae aequum est, aliud in Sicilia? non enim hoc potest hoc loco dici, multa esse in provincijs aliter edicenda: non de hereditatum quidem possessionibus, non de mulierum hereditatibus: nam utroque genere uideo non modo ceteros, sed te ipsum totidem uerbis edixisse, quot uerbis edicti Romae solet. quae Romae magna cum infamia, pretio accepto, edixeras, ea sola te, ne gratis in provincia male audires, ex edicto Siciliensi sustulisse uideo. Et cum edictum totum eorum arbitrato, quam diu fuit designatus, componeret, qui ab isto ius ad utilitatem suam uindictarentur: tum uero in magistratu contra illud edictum suum sine ulla religione decernebat. itaque L. Piso multos codices impleuit earum rerum, in quibus ita intercessit, quod iste aliter, atque ut edixerat, decreuisset. quod uos oblitos esse non arbitror, quae multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto praetore solitus sit conuenire. quem ista collegam, nisi habuisset, lapidibus coopertus esset in foro. sed eo leniores istius minime uidebantur, quod erat in acquirate, prudentiaq. Pisonis paratissimum

paratissimum perfugium, quo sine labore, sine molestia, sine impensa, etiam sine patrono homines uterentur. nam, quae so, redite in memoriam, iudices, quae libido istius in iure dicendo fuerit, quae uarietas decretorum, quae nundinatio, quam inanes domus eorum omnium, qui de iure civili consuli solent, quam plena, atque referta Chelidonis: a qua muliere cum erat ad eam uentum, & in aurem eius insuffratum, alias reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretumque mutabat; alias inter alios contrarium sine ulla religione decernebat, ac proximis paulo ante decreuerat. hinc

illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audistis, negabant mirandum esse, ius tam nequam esse Verrium: alij etiam frigidiores erant; sed, quia stomacho balantur, ridiculi uidebantur esse, cum sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquisset. quae ego non commemorarem, (neque enim perfacere dicta, neque porro hac seueritate digna sunt) nisi nos illud uellem recordari, istius nequitiam, & iniquitatem tum in ore uulgi, atque in communibus prouerbis esse uersatam.

EXPLANATIO

L EGE ageret in hereditatem, & bonorum possessionem a praetore peteret: aut, si non impetraret, sponcione facta litigaret, sic tamen, ut possessor prius ei satis daret, nihilo se deteriorem possessionem facturum, dum litigaretur. Sponcionem facere dicebatur, qui certam pecuniam deponebat, quam, si causa caderet, amitteret. Quod autem legitur, Pro praede, malim, Per praedes: ut legisse Pedianus etiam uidetur: quia, Praedes qui sint, interpretatur. Dixit igitur, Per praedes litis uindictiarum, id est, per eos, qui pro lite uindictiarum satisfiant. Lis autem uindictiarum, his possessionis est. **S** I P O S S E S S O R, sponcionem non faciet. & si possessor est, non litigabit, quod sponcione fieri solebat. **P** R O Q U A pecuniam acceperis, & contra Minuciam gentem: ut possideret is, qui occupauerat hereditatem, cum ad eum lege non ueniret. **T** R A N S L A T I C I V M est, & sumptum ex alijs edictis. **I** L L O edicto, & de mulierum hereditatibus, **Q** U I A E Q U O iure uteremur: & docti homines, & ingeniosi, Uterentur, placet. **C** O N T R A illud caedum, inde lata lex a C. Cornelio tribuno pl. ut praetores ex edictis suis perperuis ius dicerent. **L** P I S O & alter praetor, qui ius dicebat inter peregrinos. **I** N T E R C E S S I T, & obstitit, eius decreta rescidit. **Q** U O D U O S oblitos esse non arbitror, & pro, Sed uos oblitos non arbitror, non enim est, Quod, pro, quam rem. Eiusdem generis est illud lib. II. Quod ego nisi meo aduentu illius conatus aliquantulum repressissem; tam multos huc euocare non potuissem. Et lib. IV. Quod ubi intellexi, multum apud illum recentes nuncios, multum tabulas non commendaticias, sed tributarias ualuisse, admonitu ipsorum Syracusanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus singula praescripta erant, sic in ep. ad Terentiam: Quod utinam minus uitae cupidi fuissetis. Et pro Coelio: Quod cum huius adolescentiam propolueritis; constituitote uobis ante oculos huius etiam miseri senectutem. **A** Q U A muliere, non ab ipsa, sed eius nomine ab ijs, quos illa mittebat. **I** U S T A M nequam esse Verrium, & ius enim ex Verrina carne non probatur. Iocatur in ambiguo & iuris, & Verris nomine. Miror hoc, ut frigide dictum, a Tacito condemnatum: quasi uero, ut false dictum, a Cicerone referatur: cum subijciat: Neque enim perfacere dicta. **S** A C E R D O T E M, cui Verres in Sicilia successerat, hic quoque iocus est in Sacerdotis, & Verris nomine, nam a Sacerdote maectari ius solebat.

O R A T I O

I N plebem uero Romanam utrum superbiam prius in memorem, an crudelitatem? sine dubio crudelitas grauior est, atque atrocior. oblitos ne igitur hos putatis esse, quemadmodum sit iste solitus uirgis plebem Romanam concidere? quam rem etiam tribunus pl. in concione egit, cum cum, quem uirgis iste caeciderat, in prospectum populi R. produxit, cuius rei cognoscendae faciam uobis suo tempore potestatem. Superbia uero qua fuerit, quis ignorat? quemadmodum is tenuissimum quemque contempserit, despexerit, liberum esse nunquam duxerit. **P**. Trebonius uiros bonos, & beneficos complures fecit heredes: in his fecit suum libertum. is **A**. Trebonium fratrem habuerat proscriptum. et cum cautum uellet, scripsit, ut heredes iurarent, se curaturos, ut ex sua cuiusque parte ne minus dimidium ad **A**. Trebonium fratrem illum proscriptum perueniret. libertus iurat: ceteri heredes aduentu ad Verrem: docent, non oportere se iurare facturos esse quod contra legem Corneliam esset, quae proscriptum inuari uetat: impetrant, ut ne iuratur, dat his possessionem, id ego non

reprehendo. etenim erat iniquum, homini proscripto, egenti, de fraternis bonis quidquam dari: & ille libertus, nisi ex testamento patroni iurasset, scelus se facturum arbitrabatur. itaque ei Verres possessionem hereditatis negat se daturum, ne posset patroni suum proscriptum inuare: simul ut esset poena, quod alterius patroni testamento obtinuerat. **D**as possessionem ei, qui non iurauit, concedo: praetorium est. adimis tu ei, qui iurauit: quo exemplo? proscriptum inuauit: lex est: poena est. quid ad eum, qui ius dicit? utrum reprehendis, quod patroni inuabat eum, qui tum in miseris erat: an, quod alterius patroni mortui uoluntatem conseruabat, a quo summum beneficium acceperat? utrum horum reprehendis? hoc tamen de sella uir optimus dixit, equiti **R**. tam locupletis libertinus sit homo heres? o modestum ordinem, quod illinc uirus surrexit. Possunt sexcenta decreta proferre, in quibus, ut ego pecuniam non dicam intercessisse, ipsa decretorum nouitas iniquitas declarat. uerum, ut ex uno de ceteris coniecturam facere possitis, id quod priore actione cognostis, audite.

E X P L A

EXPLANATIO

HOS ? populum, qui aderat. **VIRGIS plebem Romanam concidere** ? contra ueteres leges. **CY-
IUS rei**, ? cuius in plebem Romanam crudelitatis. **SVO tempore** ? cum de supplicij agam.
CONTEMPSERIT, despexerit, ? plus est desplicere, quam contemnere. sic enim auget hic Cicero super-
biam Verres, ut act. 1. infamiam auget ordinis senatorij: quo loco dixit: Contemnimur, despici-
mur, graui, diuturnaq. iam flagramus infamia. **LIBERVM esse numquam duxerit**, cum tenuissimis num-
quam egit, ut cum liberis hominibus agi solet: seruorum eos loco duxit. **Infra: Quo denique ore**,
quos numquam liberos putauit, libertinos solitus sit appellare. Hinc illud ad Att. Agamemnonem li-
berum non putauit. **BONOS** ? communi opinione. nam re uera non boni, qui iurare noluerint
mortui uoluntate, lucrum officio antepontes. **CORNELIAM** ? a Sulla latam, in eos, quos ipse
uictor proscripsit. **ETENIM erat iniquum**, ? ironia. nam aequum in primis erat. **ET ILLE liber-
tus**, ? ex comparatione libertini hominis fit maior eorum uituperatio, quos uiros bonos, & hone-
stos appellauit. **PATRONVM suum proscriptum** ? cum duobus fratribus, P. & A. Trebonijs seruis-
set, ab utroque manumissus erat. **QVID ad eum, qui ius dicit** ? quod aequum est, id praetor debet
decernere, non de Cornelia lege cogitare: quae poenam irrogat non ei, qui ius dicit, sed ei, qui pro-
scriptum iuuat. **SVMVM beneficium** ? libertatem, & hereditatem. **O MODESTVM ordinem**, ?
libertinorum.

ORATIO

C. **SULPICIVS** Olympius fuit. is mortuus est. **C. Sacerdote praetore**, nescio an ante, quam
Verres praeturam petere coeperit. fecit heredem **M. O-**
ctavianum Ligurem. Ligur hereditatem adijt, possedit
Sacerdote praetore sine ulla controuersia. postea quam
Verres magistratum inijt; ex edicto istius, quod edi-
ctum Sacerdos non habuerat, Sulpicij patroni filia
sextam partem hereditatis ab Ligure petere coepit. Li-
gur non aderat. Lucius frater eius causam agebat:
aderant amici, propinqui. dicebat iste, nisi cum muliere
decideretur, in possessionem se ire iussurum. **L. Gellius**
causam Liguris defendebat: docebat, edictum eius non
oportere, ad eas hereditates ualere, quae ante eu praet-
torem uenissent: si hoc tum fuisset edictum, fortasse Li-
gurem hereditatem aditurum non fuisse. aequa postu-
latio, summa hominum auctoritas pretio superabatur.
uenit Romam Ligur: non dubitabat, quin, si ipse Ver-
rem conuenisset, aequitate causae, & auctoritate sua
commouere hominem posset: domum ad eum uenit:
rem demonstrat: quam pridem sibi hereditas uenisset,
docet: quod facile in causa acquisita homini ingenio-
so fuit: multa, quae quemuis mouere possent, dixit:
ad extremum petere coepit, ne usque eo suam auctori-
tatem despiceret, gratiamq. contemneret, ut se tanta
iniuria afficeret. homo Ligurem accusare coepit, qui in
re aduenticia, atque hereditaria tam diligens, tam
attentus esset: debere eum aiebat suam quoque ratio-
nem ducere: multa sibi opus esse, multa canibus suis,
quos circa se haberet. non possum illa planius comme-
morare, quam ipsum Ligurem pro testimonio dicere au-
distis. quid enim, Verres? utrum ne his quidem testi-
bus credetur, an haec ad rem non pertinent? non **M.**
Octauio? non **L. Liguri**? quis nobis credet? cui nos?
quid est, Verres, quod planum fieri testibus possit, si hoc
non fit? an id, quod dicunt, leue est? nihil lenius, quam
praetorem urbanum hoc iuris in suo magistratu consti-

tuere, omnibus ijs, quibus hereditas uenerit, cohere-
dem praetorem esse oportere. **An uero dubitamus**, quo
ore iste ceteros homines inferiore loco, auctoritate, or-
dine, quo ore homines rusticanos ex municipijs, quo de-
nique ore, quos numquam liberos putauit, libertinos ho-
mines solitus sit appellare, qui ob ius dicendum **M. Octa-**
uium Ligurem, hominem ornatissimum loco, ordine,
nomine, uirtute, ingenio, copijs, poscere pecuniam
non dubitavit? **In fartis tellis** uero quemadmodum sese
gesserit, quid ego dicam? dixerunt, qui senserunt. sunt
alii, qui dicant: notae res ac manifestae prolatae sunt,
& proferuntur. dixit **C. Fannius**, eques **R.** frater **ger-**
manus Q. Titinij, iudicis tui, tibi se pecuniam dedisse.
recita testimonium **C. Fannij**. nolite **C. Fannio** dicenti
credere, noli, inquam, tu **Q. Titini C. Fannio**, fratri
tuo, credere. dicit enim rem incredibilem: **C. Verrem**
insimulat auaritiae, & audaciae: quae uitia uidentur
in quemuis potius, quam in istum conuenire. dixit **Q.**
Tadius, homo familiarissimus patris istius, non alienus
a matris eius genere, & nomine: tabulas protulit, quibus
pecuniam se dedisse ostendit. recita nomina **Q.**
Tadij. recita testimonium **Q. Tadij**. ne tabulis quidem
Q. Tadij, nec testimonio credetur. quid igitur in indi-
cys sequemur? quid est aliud, omnibus omnia pecca-
ta, & maleficia concedere, nisi hoc, hominum bone-
fissimorum testimonijs, & uirorum bonorum tabulis
non credere? Nam, quid ego de quotidiano sermone, que
rimoniaq. populi **R.** loquar? de istius impudentissimo
furto, seu potius nouo, ac singulari latrocinio? ausum
esse in aede Castoris, celeberrimo, clarissimoq. monu-
mento, quod templum in oculis, quotidianoq. ad spectum
populi **R.** est positum, quo saepenumero senatus conuo-
catur, quo maximarum rerum frequentissimae quotide
aduocationes fiunt, in eo loco, in sermone hominum au-
daciae suae monumentum aeternum relinquere.

EXPLANATIO

C SVPICIVS Olympius fuit. & sic locutus in Diuin. Agonis est quaedam Lilybaetana. & saepe in his libris. **M. OCTAVIUM Ligurem**. & senatorem. ut lib. II. **QVOD edictum** & quo editi caput in edicto suo Sacerdos non habuerat. **PATRONI** & eius, qui Olympum liberauerat. **IRE insurum**. & Sulpicij patroni filiam. **L. GELLIVS** & qui biennio ante consul fuerat, & hoc anno censuram gessit. **ADVENTICIA**, & non expectata, quae non ueniret a propinquo. **HEREDITARIA** & nullo labore parta. **SVAM quoque rationem ducere**: & de se quoque cogitare, cui multa opus essent. **CANIBVS** & quos ali oporteret, quandoquidem eorum opera multis in rebus uteretur. Canes uocauit, quia circa se, ut canes circa dominum, essent assidue, & quia, tamquam canes, ubi praeda praetoris esset, odorarentur. lib. III. Isto cohors quorum hominum est? Volusij haruspis, & Cornelij medicus, & horum canum, quos meum tribunal lambere uidetis. Et lib. IV. Mirandum in modum (canes uenaticos dices) ubi quidquid esset, aliqua ratione inuenirent. Lib. V. Non enim Charybdim tam infestam, neque Scyllam nautis, quam istum in eodem freto fuisse arbitror. hoc etiam iste infestior, quod multo se pluribus & maioribus canibus succinxerat. **L. LIGVRI** & M. Octauij fratri. **NIHIL leuius**, & ironia. nihil enim est, quod minus ferri possit. **Loco** & dignitate. **Act. 1.** Cogita, qui sis, quo loco sis. **ORDINE**, & quod senator. **NOMINE**, & in ipso ordine clari nominis. **POSCERE pecuniam** & cum dixit: Debere eum suam quoque rationem ducere: multa sibi opus esse, multa canibus suis, quos circa se haberet. **QVI senserunt**: & quorum interfuit: a quibus Verres contra omnia iura pecuniam expressit. **FRATER germanus Q. Titinij**, & quo modo? cum sint ex diuersa gente. adoptatum necesse uidetur credere in Titiniam gentem, qui frater germanus C. Fabij fuerat. **QVid est aliud**, & sic in Catone: Quid est aliud, gygantum more bellare cum dijs, nisi naturae repugnare? **IN OCVLIS**, & erat enim in foro templum Castoris.

ORATIO

A EDEM Castoris, iudices, **P. Iunius** habuit tuendam, **L. Sulla**, **Q. Metello** cos. is mortuus est: reliquit pupillum paruum filium. cum **L. Offanius**, **C. Aurelius** cos. aedes sacras locauissent, neque potuissent omnia sarta tecta exigere, neque ij praetores, quibus erat negotium datum, **C. Sacerdos**, & **M. Cae** suus: factum est **S. C.** quibus de sartis tectis cognitum, & indicatum non esset, uti **C. Verres**, **P. Coelius** praetores cognoscerent, & iudicarent. qua potestate iste permissa, ut ex **C. Fannio**, & ex **Q. Tadio** cognouimus, ueruntamen, cum esset omnibus in rebus apertissime impudentissimeq. praedatus, hoc uoluit clarissimum relinquere iudicium latrociniorum suorum, de quo non audire aliquando, sed uidere quotidie possemus: quaesiuit, quis aedem Castoris sartam tectam deberet tradere. **Iunium** ipsum mortuum esse sciebat: scire uolebat, ad quem illa res pertineret. audit pupillum esse filium. homo, qui semper ita palam distitasset, pupillos, & pupillas certissimam praedam esse praetoribus, optatum negotium sibi in sinum delatum esse dicebat. monumentum illa amplitudine, illo opere, quamis sartum tectum, integrumq. esset, tamen aliquid se inuenturum, in quo moliri, praedariq. posset, arbitrabatur. **L. Rabonius** aedem Castoris tradi oportebat. is casu pupilli **Iunij** tutor erat testamento patris. cum eo sine ullo intertrimento conuenerat iam, quemadmodum tradetur. iste ad se **Rabonium** uocat: quaerit, eequid sit, quod a pupillo traditum non sit, quod exigi debeat. cum ille id, quod erat, diceret, facilem pupillo traditionem esse, signa, & dona comparere omnia, ipsum templum omni opere esse integrum: indignum isti uideri coepit, ex tanta aede, tantoq. opere se non optimum praeda, praeferrim a pupillo, discedere. uenit ipse in aedem Castoris: considerat templum: uidet undique tectum,

pulcherrime laqueatum, praeterea cetera noua, atque integra: uersat se: quaerit, quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus, quos iste Liguri dixerat esse circa se multos: Tu, Verres, hic quod moliare, nihil habes: nisi forte uis ad perpendicularum columnas exigere. homo omnium rerum imperitus quaerit, quid sit, ad perpendicularum. dicunt ei, fere nullam esse columnam, quae ad perpendicularum esse possit. iam mehercule, inquit; sic agamus: columnae ad perpendicularum exigantur. **Rabonius**, qui legem nosset, qua in lege numerus tantum columnarum traditur, perpendiculari mentio sit nulla; & qui non putaret sibi expedire, ita accipere, eodem modo reddendum esset; negat, id sibi deberi; negat, oportere exigi. iste **Rabonium** quiescere iubet: & simul ei non nullam spem societatis ostendit. hominem modestum, & minime pertinacem facile coerces: columnas ita se exacturum esse confirmat. noua res, atque improuisa, pupilli calamitas nunciatur statim **C. Mustio**, uirico pupilli, qui nuper est mortuus, **M. Iunio** patruo, **P. Potitio**, tutori, homini frugalissimo. hinc rem ad uirum primum, summo officio, ac uirtute praeditum, **M. Marcellum**, qui erat pupilli tutor, deferunt. uenit ad Verrem **M. Marcellus**: petit ab eo pro sua fide, ac diligentia pluribus uerbis, ne per summam iniuriam pupillum **Iunium** fortunis patrijs conetur euertere. iste, qui iam spe, & opinione praedam illam deuorasset, neque ulla aequitate orationis, neque auctoritate **M. Marcelli** commotus est: ita que, quemadmodum ostendisset, se id exacturum esse respondit. cum sibi omnes ad istum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos uiderent; apud quem non ius, non aequitas, non misericordia, non propinqui oratio, non amici uoluntas, non cuiusquam auctoritas pro pretio, non gratia ualeret: statuunt id sibi optimum esse factu,

se factum, quod cuius uenisset in mentem, petere auxilium a Chelidone: quae isto praetore non modo in iure civili, priuatorumq. omnium controuersis populo R. praefuit, uerum etiam in his sartiis relictis dominata est. uenit ad Chelidone C. Muslius, eques R. publicanus, homo cum primis honestus: uenit M. Iunius, patruus pueri, frugalissimus homo, & castissimus: uenit homo summo honore, pudore, & summo officio, spectatissimus ordinis sui, P. Potitius tutor. O multis acerba, o miseram, atque indignam praeturam tuam. ut mitam cetera, quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domum uenisse arbitramini? qui nulla conditione istam turpitudinem subissent, nisi officij, necessitudinisq. ratio coegisset. Veniunt, ut dico, ad Chelidone. domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: Mibi det possessionem, mibi ne adimat: in me iudicium ne det: mibi bona addicat. alij nummos numerabant: alij tabulas obsignabant. domus erat non meretricio conuentu, sed praetoria turba referta. Simul ac potestas primum data est, adeunt hi, quos dixi: loquitur Muslius: rem demonstrat: petit auxilium: pecuniam pollicetur. respondet illa, ut meretrix, non inhumane: libenter ait se esse facturam, & se cum isto diligenter sermocinaturam: reuerti iubet. tum discedunt. postridie reuertuntur: negat illa posse hominem exorari; permagnam, eum dicere, ex illa re pecuniam confici posse. Vereor, ne quis forte de populo, qui priore actione non assuit, haec, quia propter insignem turpitudinem sunt incredibilia, fingi a me arbitretur. ea uos antea, iudices, cognouistis. dixit iuratus P. Potitius, tutor pupilli Iunij: dixit M. Iunius, tutor, & patruus. Muslius dixisset, si uideret: sed pro Muslio, recenti re, de Muslio auditum dixit L. Domitius: qui cum sciret me ex Muslio iure audisse, quod eo sum usus plurimum; (etenim id iudicium, quod prope omnium fortunarum suarum C. Muslius habuit, me uno defendente uicit) cum hoc ut dico, sciret L. Domitius me scire, ad eam res omnes Muslium solitum esse deferre; tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit; alio responsionem suam deriuauit. tantus in adolescente clarissimo, ac principe iuuentutis pudor fuit, ut aliquandiu, cum a me premeretur, omnia responderet, quam Chelidone nominaret. primo necessarios istius ad eum allegatos esse dicebat: deinde aliquando coactus Chelidone nominauit. Non te pudet, Verres, eius mulieris arbitratu gessisse praeturam, quam L. Domitius ab se nominari uix sibi honestum esse arbitrabatur? Reiecti a Chelidone, capiunt consilium necessarium, ut suscipiant ipsi negotium. cum Rabonio tutore, quod erat uix HS quadraginta millium, transigunt HS ducentis millibus. refert ad istum rem Rabonius; ut sibi uidebatur, satis grandem pecuniam, & satis impudentem esse. iste, qui aliquanto plus cogitasset, male accipit uerbis Rabonius, negat eum sibi illa decisione satisfacere posse. ne multa, locaturum se esse confirmat. Tutores haec nesciunt: quod actum erat cum Rabonio, putant id esse certissimum, nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. Iste uero non procrastinat: locare incipit, non praescripta, atque edicta die, alienissimo tempore, ludis ipsis Romanis. foro ornato. itaque renunciat Rabonius illam decisionem tutoribus: accurrunt tamen ad tempus tutores: digitum tollit Iunius patruus. isti color immutatus est; uultus, ora-

rio, mens denique excidit. quid ageret, coepit cogitare: si opus pupillo redimeretur, si res abiret ab eo mancipio, quem ipse apposuisset, sibi nullam praedam esse. itaque excogitat: quid? nihil ingeniose, nihil quod quisquam possit dicere improbe, uel callide: nihil ab isto tectum, nihil ueteratorum exspectaueritis: omnia aperta, omnia perspicua reperientur, impudentia, amentia, audacia. Si pupillo opus redimitur, mibi praeda de manibus eripitur. quod est igitur remedium? quod: ne liceat pupillo redimere. ubi illa consuetudo in bonis, praedibus, praedijsq. uendendis, omnium consulum, censorum, praetorum, quaestorum denique: ut optima condicione sit is, cui res sit, cuius periculum: excludit eum solum, cui prope dicam soli potestatem factam esse oportebat. quid enim quisquam ad meam pecuniam me inuito adspirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturum esse dico. probatio futura est tua, qui locas: praedibus, & praedijs populo cautum est. & si non putas cautum, scilicet tu praetor in mea bona, quod uoles, immittes: me ad meas fortunas defendendas accedere non sinas? operae pretium est ipsam legem cognoscere. dicetis eundem conscripsisse, qui illud edictum de hereditate. EX OPERE. FACIENDO. QV AE. PVPILLI. IUNII. DIC, DIC, quaeso, clarus: C. VERRES. PRAET. VRB. ADDIDIT. corriguntur leges censorie. quod enim uideo in multis ueteribus legibus, Cn. Domitius, L. Aetelius, L. Celsus, Cn. Seruilius censors addiderunt, uult aliquod eiusmodi C. Verres. dic, quid addidit. QVI. DE L. MARGIO. M. PERPERNA. CENSORIBVS. REDEMERT. EVM. SOCIVM NE. ADMITTITO. NE. VEEI. PARTEM DATO. NE. VE. EI. REDIMITO. Quid ita? ne uitiosum opus fieret? at erat probatio tua. ne parum locuples esset? at erat, & esset amplius, si uelles, populo cautum praedibus, & praedijs. hic te si res ipsa, si indignitas iniuriae tuae non commouebat; si pupilli caecitas, propinquorum lacrymae, P. Bruti, cuius praedia subierant periculum, M. Marcelli tutoris auctoritas apud te ponderis nihil habebat: ne illud quidem animaduertebas, eiusmodi fore hoc peccatum tuum, quod tu neque negare posses, (in tabulas enim retulisti) nec cum defensione aliqua confiteri? Addicitur id opus H-S DLX millibus; cum tutores HS LXXX millibus id opus ad istius, hominis iniquissimi, arbitrium se effecturos esse, clamarent. etenim, quid erat operis? id, quod uos uidistis. omnes illae columnae, quas dealbatas uidetis, machina apposita, nulla impensa deiectae, eisdemq. lapidibus repositae sunt. hoc tu H-S DLX millibus locuisti. at qui in illis columnis dico esse quae a tuo redemptore commotae non sint: dico esse ex qua tantum tectorum uetus delitum sit, & nouum inductum. quod si tanta pecunia columnas dealbari putassem, certe numquam aedilitatem petuissem. At ut uideatur tamen res agi, & non eripi pupillo: SI. QUID. OPERIS. CAUSSA. RESCIDERIS. REFICIO. Quid erat, quod rescinderet, cum suo quemque loco lapidem reponeret? QVI. REDEMERT. SATISDET. DAMNI. INFECTI. EI. QVI. A. VETERE. REDEMPTORE. ACCEPERIT. Derider, cum sibi ipsum iubet satisfacere Rabonius. P. R. CVNIA.

CVNIA. PRAESENS. SOLVATVR. Quibus de bonis: eius, qui, quod tu H-S DLX millibus locasti, H-S LXXX. millibus effecturum esse clamavit. quibus de bonis: pupilli. cuius aetatem, & solitudinem, etiam si tutores non essent, defendere praetor debuit: tutoribus defendentibus, non modo patrias eius fortunas, sed etiam bona tutorum ademisti. HOC OPVS. BONO. SVO. QVOQVE. FACIT. lapis aliquis credendus, & apportandus fuit machina sua? an, illo non saxum, non materies aduecta est: tantum operis sed in ista locatione fuit, quantum paucae operae fabri vni mercedis tulerit, & manupretij machinae: utrum existimatis, minus operis esse, unam columnam efficere ab integro nouam, nullo lapide redituro, an quattuor illas reponere: nemo dubitat, quin multo maius sit nouam facere. ostendam, in aedibus priuatis; longa difficultiq. uectura, columnas singulas ad impluuium H-S XL millibus non minus magnas locatas. Sed ineptum est de tam perspicua istius impudentia pluribus uerbis disputare, praesertim cum iste aperte tota lege omnium sermonem, atque existimationem contempserit, qui etiam ad extremum conscripserit. REDIVIUA. SIBI. HABETO. quasi quidquam rediuiui ex opere illo tolleretur, ac non totum opus ex rediuiuis constitueretur. At enim pupillo rediui non licebat; non necesse erat rem ad ipsum peruenire; poterat aliquis ad id negotium de populo accedere. Omnes exclusi sunt non minus aperte, quam pupillus. diem praestituit operi faciundo Kal. Dec. locat

circiter idus Sept. angustijs temporis excluduntur omnes. Quid ergo? Rabonius istam diem quo modo assequitur? nemo Rabonio molestus est, neque Kal. Dec. neque nonis, neque idibus. denique aliquanto in provinciam iste proficiscitur prius, quam opus effectum est. postea quam reus factus est, primo negabat opus in acceptum referre posse. cum instaret Rabonius, in me causam conferebat, quod tum codicem obsignassem. petit a me Rabonius, & amicos allegat: facile impetrat. iste, quid ageret, nesciebat. si in acceptum non retulisset, putabat se aliquid defensionis habiturum: Rabonium porro intelligebat rem totam esse patefacturum. tametsi quid poterat esse apertius, quam nunc est, ut uno minus teste haberet Rabonio? opus in acceptum retulit quadriennio post, quam diem operi dixerat. hac conditione, si quis de populo redemptor accessisset, cum die ceteros redemptores exclusisset, tum in eius arbitrium ac potestatem uenire uolebat, qui sibi ereptam praedam arbitraretur. nam quid argumentamur, quo ista pecunia peruenerit? fecit iste iudicium. primum cum uehementius cum eo D. Brutus contenderet, qui de sua pecunia H-S DLX millia numerauit; quod iam iste ferre non poterat, opere addicto, praedibus acceptis, de H-S DLX millibus remisit D. Bruto H-S CXX millia. hoc, si aliena res esset, certe facere non potuisset. deinde nummi numerati sunt Cornificio: quem scribam suum fuisse, negare non potest. postremo ipsius Rabonij tabulae praedam illam istius fuisse clamant. Recita nomina Rabonij.

EXPLANATIO

LOCAVISSENT, & tuendas, ac rescindendas, ut deinde, quibus essent locatae, ab ijs factae tectae exigerentur. VERUMTAMEN, & uerumtamen dicam: quamquam ex Fannio, & Tadio cognouimus. sic locutus est lib. II. Africanus est hoc, hominis liberalissimi, uerumtamen: Ea liberalitas est probanda. & c. HOMO, qui semper ita palam dixisset, & sic supra: Homo, ut haec audiuit. Et Homo, qui semper hospitalissimus, amicissimusq. nostrorum hominum existimatus esset. Et: Homo, qui & summa grauitate, & iam id aetatis esset. SINE VELO interrimto? sine ullo alterutrius partis damno. NAM mehercule, & sic ex antiquo libro, non, iam hercule. idq. probat consuetudo Latini sermonis: sic enim hic, Nam, uim habet. affirmandi, non rationis reddendae, ut lib. II. Nam hercule, inquit Minucius, me quoque Petillius, ut tibi in consilio adesset, rogauit. Et lib. III. Nam speraueram, inquit arator, me ad denarios peruenturum. Terentius in Ad.

Leno, sum, fateor, pernicius communis adolescentium,

Periurus, pestis: tamen tibi a me nulla est orta iniuria.

AE. Nam hercle etiam id restat.

LEGEM & de fartis tectis. legem autem, id est pactionem censoriam. Lib. III. Eundemq. te memini censorias quoque leges in fartis tectis exigendis tollere, commutare. lib. V. Qui agros publicos arant, certum est, quod ex lege censoria dare debeant. Hic autem infra lex appellatur, quam in locanda Caistoris aede Verres praetor conscripsit. MODESTVM, & minime pertinacem & Rabonium carpit ut auarum, & qui lucri cupiditate uictus ab officio descieuerit. M. MARCELVVM, & iudicem in oratione pro Quintio, C. Marcelli Aesernini, qui lib. IV. nominatur: ut in Bruto. PRO sua fide, & quia pupilli tutor erat. EXACTVRVM esse & ad perpendicularum. ALLEGATIONES & amicorum, aut hominum auctoritate praestantium. supra: Quibus allegationibus illam sibi legationem expugnauit? infra: Primo necessarios istius ad eum allegatos esse dicebat. M. IUNIVS, patrius pueri, frugalissimus homo, & de plebe: ut infra: P. Iunij erat, hominis de plebe Romana, filius. Frugalitas autem plebeiiorum hominum propria laus: tametsi ad equestem quoque ordinem transfertur. nam de Potitio quod sequitur, Homo summo honore, spectatissimus ordinis sui: certe dictum uidetur de equite Romano potius, quam de homine, qui de plebe esset: quem tamen paucis ante uersibus frugalissimum hominem uocauit. PRAEUIT & tamquam praetor urbanus. Vfus est eo uerbo, unde praetor dictus est. CASTISSIMVS: & integerrimus. L. DOMITIVS: & Ahenobarbus: qui postea consul fuit cum Ap. Pulchro. PRINCIPIE iuuentutis & laus, quae tribui solet adolescentibus. sic M. Brutum principem iuuentutis appellat in

T ep. ad

ep. ad Appium. AD EVM § ad ipsum Verrem, qui ageret cum eo de re transigenda. ALLEGATOR esse dicebat: § quod falsum erat: sed ita pudebat eum magistericem nominare, ut mentiri mallet. Quid erat uix H-S x l millium, § hoc puto dici: totam impensam, in aedem Castoris a redemptore factam, uix H-S x l millium fuisse, idest scutorum MCC. H-S cc millibus. § scutorum sex millibus. LOCATORVM § alicui, qui redimeret aedem illam tuendam multo maiore pecunia, non modo quam H-S x l millium, sed etiam, quam ducentorum millium: ut impensam deinde illam pupillus, qui aedem tradere factam tectam debebat, soluere cogere. Locauit autem, ut infra patet, H-S DLX millibus. RENUNCIAT § quod ipse cum tutoribus transegerat, id praetori non placere, ipsis tutoribus significat: ideoq. decisionem renunciat, idest recusat, infectam esse uult. act. r. Renunciata est tota conductio. DIGITVM tollit § sublaro digito, ut mos erat. redimere se pupilli nomine significat. SI RES abiret ab eo mancipe, § nisi redemissetis, quem ipse apposuerat. Lib. III. Et ei potestatem emendi non esse factam, ne res abiret ab Apronio. APPOSUISSET, § uerbum callide agentis: ut supra: Calumniatores ex sinu suo apposuit, qui illam hereditatem Veneri Erycinae commissam esse dicerent. Infra: Apponit, qui petat Veneri Erycinae illam hereditatem. Et lib. V. Apponitur his tamen accusator. In ep. ad Marium: Licitatorem potius apponam, quam illud minoris ueneat. IN BONIS, praedibus, praedijsq. uendundis, § hic ego nec Alconij sententiam probare, nec rursus ijs assentiri possum, qui, Bonis uendundis, operibus locandis accipiunt, nam bona pro operibus, uendere pro locare, ut accipi debeat, ratio nulla persuadet: nec uero, quae sequuntur, ad eam significationem detorqueri possunt: nec illud, Cuius res sit, ad redemptorem pertinet. cur enim, ubi opus aliquod publicum locatur, optima condicione sit is, qui redimit? cum is, qui locat, id tantum spectet, ut quamminimo locet, idest, ut quamminima pecunia possit, in operis refectionem de publico erogetur. quo si maiorem impensam redemptor fecerit, de suo fecit. Eam igitur hic esse mentem Ciceronis dicam, quam communis & usitata uerborum significatio ostendit. Si cuius, inquit, bona uenduntur, idest praedes, aut praedia, pro eo, quod publice debeat: solet is in recuperatione suorum bonorum optima condicione esse: ut nemo minoris emat, quam ipse, qui suo periculo redemit, & cuius res est. Praedes autem, idest mancipia, aut aliquid, quod moueri loco posset, ita uendebantur ut praedia. itaque Phil. II. timere dicitur Antonius, ne L. Plancus praedes suos uenderet. Non enim homines liberi uendebantur. Praedes igitur, & praedia bona sunt, quae & satisfactionibus obligantur, & nisi promissum praestetur, a creditore uenduntur. CONSULVM, censorum, praetorum, quaestorum § nominat eos magistratus, qui locare publica opera, & redemptorum bona, nisi facta opera reddidissent, uendere solebant. qua comparatione demonstrat, quam inique pupillos redemptione excludatur. CUIUS RES SIT, § cuius res agitur, cuius bona uenduntur. CUIUS PERICULUM? § in redimendo aequum est enim, cuius periculum fuit, maiorum eius, quam cuiusquam praeterea, rationem haberi. EVM solum, § pupillum redemptione solum excludit. AD MEAM pecuniam § ex persona pupilli. nam, nisi redemptor alius, idest manceps a Verre appositus, aedem Castoris factam tectam tradiderit, tantum soluere cogetur, quantum locatio fuerit. soluet autem a pupillo, qui opus absolutum non reddidit. IN MEA bona, quos uoles, immites? § cum enim locas, cui tu uis: ad meam pecuniam adspiras, & in mea bona, quem tu uis, immittis. nam si quid operi deerit, ex mea pecunia reficiendum erit. ACCEDERE non sinas? § nam, si me redemptione excludis, defendi a me fortunas meas non sinis: defenderem enim, si ipse redimerem. DE HEREDITATE § mulierum. nam duo conscripserat edicta, unum de hereditatibus mulierum contra P. Annij filiam, alterum de hereditatum possessionibus contra gentem Minuciam. ADDIDIT. § ad eam legem, qua locata fuerat P. Iunio aedes Castoris. CN. DOMITIUS, L. Metellus, § censores anno urbis DCXXIII. DE L. MARCIO, M. Perperna censoribus: haec scribebat Verres contra pupillum Iunium: ne scilicet ad redemptionis societatem admitteretur, ne pars ei daretur, ne ei opus ab alio redimeretur. Pupillum non nominabat, ne correxisse legem eius causa uideretur: sed generatim excludere redemptionis societate, & redemptione ipsa, quicumq. post L. Marcium, & M. Perpernam redemisset. Accipio enim, De, pro, Post. nam si, De censoribus, accipias, pro, A censoribus: aduersabitur historia, dictum enim supra, P. Iunium aede Castoris a Sulla & Metello cos. non a Marcio, Philippo censoribus, qui ante aliquot annos fuerant, tuendam accepisse. H-S LXXX millibus § duplo eius impensae, quam supra dixit in opere reficiendo requiri. DELITVM § pro, delictum: ut alibi. SATISDET damni infecti § satisfactione caueat, nihil damni in opere futurum, nulla re deterius opus fore, quam ut acceperit. QUI A uetere redemptore acceperit. § uetus redemptor quis est? pupillus. quis, ab eo qui acceperit? Rabonius: de quo dictum est supra: L. Rabonio aedem Castoris tradi oportebat. ergo tres personae uidentur esse, cum tamen duae sint, uetus redemptor pupillus, Rabonius, qui ab eo accipere, nouoq. redemptori tradere aedem Castoris debebat, nouus redemptor, manceps uidelicet ille ab ipso Verre appositus: quem Rabonium fuisse, satis plane Cicero demonstrat, subiiciens: Deridet; cum sibi ipsum iubet satisfacere Rabonium. Et paullo post: Rabonius istam diem quo modo assequitur? Ergo, Qui redemerit, Rabonius est: Qui a uetere redemptore acceperit, idem Rabonius. CLAMAVIT. § plus est, quam, dixit: ut contendisse pupilli tutores, pro fide, officioq. suo, constaret. Supra quoque: Cum tutores H-S LXXX millibus id opus ad istius, hominis nequissimi, arbitrium effecturos esse clamarent. BONO SVO quoque § bona quaque re, quae ad opus attineat. MACHINA sua § magis placeret sine interrogatione, ut cum ironia pronunciatum, hoc modo: Lapis uidelicet aliquis caedendus, & apportandus fuit machina sua: an uero contra neque fa-

nam, neque materies illo aduecta est, sed tantum operis in ista tua locatione fuit, quanta merces fabri-
 rum pro panis operis: quae cum fuerit exigua, multum operis esse non potuit. merces enim operi re-
 spondet. ET MANUPRETII *machinae*. & subaudi, quantum: ut sit: & quantum manupretij ma-
 chinae tulerunt. *COLUMNAS singulas* & probat quod proposuit, multo maius esse, unam columnam
 ab integro nouam facere, quam quattuor reponere. Et tamen, inquit, ostendam, singulas columnas,
 non minores quam illas quattuor a tuo mancipio repositas, longa, difficultiq. uectura, locatas esse tan-
 tum HS XL millibus. at tu opus illud, in quo quattuor repositae sunt, locasti HS DLX millibus.
 Tota lege & tota correctione legis. supra: Corriguntur leges censoriae. REM *ad ipsam peruenire*: &
 locationis utilitatem ad Verrem peruenire: cur? quia poterat aliquis de populo ad redimendum opus
 accedere. Haec ad Verri defensionem dicta finguntur: quae refellit sequentibus uerbis, Omnes exclusi
 sunt. FACIENDO & absoluendo. RABONIUS & maniceps a Verre appositus. QVO MODO *assequi-*
tur & & quo modo opus absoluit ante Kal. Dec. quod assequi ceteris non licebat. IN ACCEPTVM *re-*
ferre posse. & negauit se posse nomen illud, & pecuniam a Rabonio pro opere acceptam, in suas tabu-
 las referre: ne suum furtum patefaceret. RABONIUS, & qui sibi cautum uellet de pecunia a pupillo
 accepta, Verriq. numerata. ALIQUID *defensionum* & parum, sed aliquid tamen, in negando scilicet.
 QUADRIENNIUM *post*, & cum reus esset. nam integrum quadriennium fuerat in Sicilia. HAC *con-*
ditione & ut Kalendis Dec. opus absolutum redderetur. CVM *die ceteros exclusisset*, & praeter Ra-
 bonium, qui sibi neminem illo die fore molestum sciebat. duabus causis excluduntur omnes, una, tem-
 poris angustijs, altera, quod in Verri arbitrium ac potestatem, qui, si quis de populo redemisset, ere-
 ptam sibi praedam arbitraretur, uenire quisquam de populo uolebat. D. BRUTVS & cuius praedijs
 cautum erat populo. CONTENDERET, & de summa minuenda. DE SUA *pecunia* HS DLX mil-
 lia *numerauit* & mendosus numerus. nam, si locatum opus est HS DLX millibus, ut supra constat, re-
 mittuntur autem Bruto HS CXX millia: relinquuntur, quae Verri Bruto numeret, HS CDL millia. nec
 dubitare licet, quin ita sit legendum: aut pro, DLX millia, quibus locatum est opus, reponendum,
 DCXL. ita quadrabunt omnia. FERRE *non poterat* & interpretationem ab ipso Cicerone sumemus.
 dixit enim in re simili lib. II. Inuidiam se sustinere non posse tantam arbitratur. Propterea D. Bruto,
 ne rem sermonibus dissiparet, HS CXX millia renisit: cum opus tamen iam locasset Rabonio HS DLX
 millibus, & a pupillo praedes accepisset. SCRIBAM *suum* & scribae, postremi ordinis, idest de plebe
 homines erant. inde ad equestrem ordinem, si a censoribus legerentur, aut in prouincia ab imperatore
 suo, tamquam bene de re. meriti, anulo aureo donarentur, adscendebant. id ex ijs uerbis, quae sunt
 in Cluentiana, licet conijcere: Persuasi, ut scribam iurati legerent eum, quem iisdem isti censores aera-
 rium reliquissent. Nam inter aerarios nec senatores, nec equites Romani, sed homines de plebe refere-
 bantur: ut Asconius, alijq. docent.

O R A T I O

Hic etiam priore actione Q. Hortensius pupil-
 lum Junium uenisse praetextatum in uestrum con-
 spective, & testes secum, patruo testimonium dicente,
 questus est: & me populariter agere, atque inuidiam
 commouere, quod puerum producerem, clamitauit.
 Quid erat, Hortensi, tandem in illo puero popolare?
 quid inuidiosum? Gracchi, credo, aut Saturnini, aut
 alienius hominis eiusmodi produxeram filium, ut no-
 mine ipso, & memoria patris animos imperitiae mul-
 titudinis concitarem. P. Iunij erat, hominis de plebe
 Romana, filius: quem pater moriens tum tutoribus,
 & propinquis, tum legibus, tum aequitati magistra-
 tum, tum iudicij uestris commendandum putauit.
 hic istius scelerata locatione, nefarioq. latrocinio, bo-
 nis patrijs fortunisque, omnibus spoliatus, uenit in iu-
 dicium, si nihil aliud, saltem ut eum, cuius opera ip-
 se multos annos est in fordibus, paullo tamen obsole-
 tus uestitum uideret. itaque tibi, Hortensi, non illius
 aetas, sed caussa, non uestitus, sed fortuna popularis
 uidebatur. neque te tam commouebat, quod ille cum
 toga praetexta, quam quod sine bulla uenerat: uesti-
 tus enim neminem commouebat is, quem illi mos, &
 ius ingenuitatis dabit: quod ornamentum pueritiae pa-
 ter dederat, indicium, atque insigne fortunae, hoc ab
 illo praedone ereptum esse, grauiter & acerbè homi-
 nes ferebant. neque erant hae lacrymae populares

magis, quam nostrae, quam tuae, Q. Hortensi, quam
 horum, qui sententiam laturi sunt. ideo quod commu-
 ni praesidio talis improbitas, tamquam aliquod incen-
 dium, restringenda est. habemus enim liberos paruos:
 incertum est, quam longa nostrum cuiusque uita futu-
 ra sit: consulere uiri ac prospicere debemus. ut illo-
 rum solitudo, & pueritia quamfirmissimo praesidio mu-
 nita sit. quis est enim, qui tueri possit liberum nostro-
 rum pueritiam contra improbitatem magistratum?
 mater, credo. scilicet magno praesidio fuit Anniae
 pupillae mater, femina primaria: minus, illa deos ho-
 minesq. implorante, iste infanti pupillae fortunae pa-
 trias ademit. tutores ne defenderent? per facile uero
 apud istiusmodi praetorem, a quo M. Marcelli tutoris
 in caussa pupilli Junij & oratio, & uoluntas, & au-
 thoritas repudiata est. Queremus etiam, quid iste in
 ultima Phrygia, quid in extremis Pamphyliae parti-
 bus fecerit: qualis in bello praedonum praedo ipse fue-
 rit; qui in foro populi R. pirata nefarius reperiatur?
 Dubitamus, quid iste in hostium praeda molitus sit.
 qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubijs fece-
 rit, qui maiore pecunia quattuor columnas dealbhan-
 das, quam ille omnes aedificandas, locauerit? Expe-
 ctamus, quid dicant ex Sicilia testes & quis unquam
 templum illud adspexit, quin auaritiae tuae, quin iniu-
 riae, quin audaciae testis esset? quis a signo Vertu-
 mi

mi in Circum maximum uenit, quin is in unoquoque gradu de auaritia tua commoneretur? quam tu uiam tenfarum, atque pompae eiusmodi exegisti, ut tu ipse illa ire non audeas, Te putet quisquam, cum ab Ita-

lia freto disiunctus esses, socijs temperasse, qui aedem Castoris testem furorum tuorum esse uolueris, quam populus R. quotidie, iudices etiam tum, cum de sententiam ferrent, uiderent?

EXPLANATIO

OBSOLETIVS? quam ipse est, qui multos annos est in fordibus. **VESTITVM?** reorum more. **POPVLARIS?** apta ad commouendam populi misericordiam. **QVAM** quod sine bulla uenerat, id tibi molestum erat ob eam causam, quia iudices, & populum, perspecta pueri inopia, contra Verrem incendi putabas. Bullam auream, dixi iam, a pueris ingenuis ante pectus ornamenti gratia geri solitam. **HAEC lacrymae?** pupilli. **MAGISTRATVVM?** Verres indicatur. **IN VLTIMA Phrygia,** eius prouinciae parte, in qua legatus Dolabellae fuerat Verres. **BELLO praedonum?** quod in Sicilia gessit. **MANUBIAS sibi tantas?** praedam sibi tantam. **DVBITAVS,** quid iste in hostium praeda molitus sit, figura indignationis, qualis illa, quae proxime antecedit: Quaecumque etiam, quid iste in ultima Phrygia, quid in extremis Pamphyliae partibus fecerit; qualis in bello praedonum praedo ipse fuerit; qui in foro populi Romani pirata nefarius reperiatur? Et ea, quae sequitur paullo post: Te putet quisquam, cum ab Italia freto disiunctus esses, socijs temperasse, qui aedem Castoris testem furorum tuorum esse uolueris. **Hostium:** piratarum nauis capta. Ex *L. Metelli manubijs* ex aede Castoris; quam L. Metellus Delmaticus, Macedonici filius, de manubijs refecit. **QVIS a signo Vertumni?** diuersum ab aede Castoris crimen. nam Verres ex ipsis tenfarum orbitis, quae sacra pompama signo Vertumni ad Circum Maximum ludorum diebus ferebant, praedatus est. id adducor ut credam exijs uerbis lib. III. Qui religiones deorum immortalium retinere uult, ei, qui fana spoliari omnia, qui ex tenfarum orbitis praedari sit ausus, inimicus non esse qui potest? Quamquam non dubio, quin, Ex ipsis tenfarum orbitis, nihil aliud significet, quam, ex ea uia, qua tenfarum orbitae pompam ferunt a signo Vertumni ad Circum Maximum, ubi ludi fiunt, Circenses a loco dicti, sequitur enim: Quam tu uiam tenfarum atque pompae eiusmodi exegisti, ut tu ipse illa ire non audeas, Plinius etiam hoc fit in peroratione, in qua sunt haec: Omnesq. dij, qui uehicularum tenfarum sollempnes coetus ludorum initis, quorum iter iste ad suum quaestum, non dignitate faciendum, exigendumq. curauit. **EIVSMODI exegisti,** sic exegisti a uicinis, qui eam tuo iussu munierant, ut tu ipse, auctor operis, per eam transire non audeas: ne uicinis de te loquendi locum des, recordantibus, quos tu quaestus feceris in ea uia ab ipsis exigenda, quae pro religionum dignitate munita uidebatur. In oratione pro Fonteio similiter ei obiectum esse constat, quaestum ab eo factum esse ex munitione uiarum. Animaduertendum, Eiusmodi, aduerbialiter esse positum pro, sic: quod & Asconium sensisse uideo. & in ea pro Coelio perspicuum extat huius generis exemplum. Est, inquit, eiusmodi cupidus, ut magis infectari alterius innocentiam, quam de se timide cogitare, uideatur.

ORATIO

ATQVE etiam iudicium in praetura publicum exercuit. non enim praeterendum est ne id quidem. petita multa est apud istum praetorem a Q. Opimio: qui aduentus est in iudicium, uerbo, quod, cum esset tribunus pl. intercessisset contra legem Corneliam; re, quod in tribunatu dixisset contra alicuius hominis nobilis uoluntate. de quo iudicio si uelim dicere omnia, multi appellandi, laedendiq. sunt: quod mihi non est necesse. tantum dicam, paucos homines, ut leuissime dicam, arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum & iocum fortunis omnibus euerisse. is mihi etiam queritur, quod a nobis 1 x solis diebus prima actio sui iudicij transacta sit; cum apud ipsum tribus horis

Q. Opimius senator populi R. bona, fortunas, ornamenta omnia amiserit. cuius propter indignitatem iudicij, saepissime est actum in senatu, ut genus hoc totum multarum, ac iudiciorum eiusmodi tolleretur. Iam uero in bonis Q. Opimij uendendis quas iste praedat, quam aperte, quam improbe fecerit, longum est dicere. hoc dico: nisi uobis id hominum honestissimorum tabulis planum fecero, fingi a me hoc totum temporis caussa putatore. Iam, qui ex calamitate senatoris populi R. cum praetor iudicio eius praefuisset, spolia domum suam referre, & manubias detrahere conatus sit; is ullam ab sese calamitatem poterit deprecari?

EXPLANATIO

ATQVE etiam? rei nouitatem haec duo uerba initio sententiae significant. publica enim iudicia ad praetorem urbanum non attinebant: sed eius erat in priuatis causis iurisdictio. itaque iudicium illud extra ordinem Verres, iussu senatus, ut opinor, exercuit. **VERBO,** alia igitur causa fuit, cur accusaretur Opimius, atque haec fortasse, quod hominem nobilem Q. Catulum in tribunatu laesisset. ut ad illud, Quod in tribunatu, subaudiatur, re uera. **INTERCESSISSET contra legem Corneliam?** non,

non, ne ferretur, quae lata iam erat ab ipso Sulla, sed, ut lex C. Cottae tribuni pl. de restituenda tribu-
nis pl. aliorum quoque capessendorum magistratuum potestate, quam Cornelia lex ademerat, ferretur.
est igitur, Intercessisset contra legem Corneliam, opposuisset se legi Corneliae, ut, ea abrogata, Aure-
lia C. Cottae ferretur. **HOMINIS nobilis** § Q. Catuli. **SI VELIM dicere omnia,** § Q. Opimium
iniuste damnatum a Verre significat, Sullanorum hominum gratia, & auctoritate. sequitur enim: Mul-
ti appellandi, laedendiq. sunt. **PAUCOS homines,** § Catulum, Curionem, Hortensium, Sullanis par-
tibus. **FORTVNIS omnibus euertisse.** § ergo, petere multa, bonorum omnium amissionem significat
in iudicijs publicis, quod exemplo quoque C. Iunij condemnati in Cluentiana cognoscitur. **ORNA-
MENTA** § senatoria. amisso enim ex illa damnatione senatorio censu, ordinem retinere non poterat:
ut nec equos Romanus esse quisquam sine equestri censu. Ex **CALAMITATE senatoris populi Roma-
ni** § cuius misereri potius praetor debuit, ordinis coniunctione commotus.

ORATIO

NAM de subfortitione illa Iuniana iudicum nihil
dico. quid enim? contra tabulas, quas tu protuli-
sti, audeam dicere? difficile est: non enim me tua so-
lum & iudicum auctoritas, sed etiam anulus aureus
scribae tui deterret. non dicam id, quod probare diffi-
cile est: hoc dicam; quod ostendam; multos ex te viros
primarios audisse, cum diceres, ignosci tibi oportere,
quod falsum codicem protuleris: nam, qua inuidia C.
Iunius conflagraret, ea, nisi prouidisses, tibi ipsi tum-
perendum fuisse. Hoc modo iste sibi, & salutis suae
prospicere didicit, referendo in tabulas & priuatas,
& publicas, quod gestum non esset, tollendo quod es-
set, & semper aliquid demendo, mutando, curando

ne litura appareat, interpolando. eo enim usque pro-
greditur, ut ne defensionem quidem maleficiorum suo-
rum sine alijs maleficijs reperire possit. eiusdem modi
subfortitionem homo amantissimus suorum quoque iu-
dicum fore putauit per sodalem suum Q. Curtium, iu-
dicem quaestionis: cui nisi ego vi populi, & hominum
clamore, atque conuicio restituissem, ex hac decuria
nostra, cuius mihi copiam quam largissime factam
oportebat, erepta esset facultas bonorum, cum is an-
nuerat: in suum consilium sine causa subfortiebatur.

Desideratur quippiam.

EXPLANATIO

NAM DE subfortitione illa Iuniana iudicum nihil dico. § Iudices, malo, quam, Iudicum. Iunius au-
tem in causa Oppianici, a Cluentio accusati, iudex quaestionis fuit: & cum Verres praetor iudi-
ces de more sortitus esset; facta reiectione, Iunius ipse, non, ut ait Asconius, Verres subfortitus est.
nam & hic subfortitio Iuniana nominatur: & cum hoc loco congruit ille pro Cluentio: Multa a C. Iu-
nio petita est, quod C. Verres, praetor urbanus, homo sanctus, & diligens, subfortitionem eius in eo
codice non haberet, qui tum interlitus proferebatur. Vt omittam, quod hic quoque subfortitio Q. Cur-
tij, iudicis quaestionis, appellatur. Hic igitur Cicero significat, Verrem corrupisse tabulas suas, & su-
stulisse iudicum nomina, quae scripserat antea & subfortitione Iuniana, alios autem iudices reposuisse:
ut omnis ad Iunium pertinere culpa uideretur; qui propterea, tamquam auctor corrupti iudicij, da-
mnatus est. **DIFFICILE est.** § ironia. **IUDICVM** § quos reposuerat. **ANVLVS** § quo tabulas cor-
ruptas obliuauerat. lib. III. Hinc ille anulus aureus, quo scribam tuum in concione donasti. Ibi-
dem: Scriba tuus anulo aureo suo, quem ex his rebus inuenit, ista te ratione uti non sinet. Idem si-
gnificat lib. II. cum ait: Et eos in concione anulis aureis donabas. **QVOD probare difficile est.** § te
cum Iunio in illa corruptione consensisse. **NI SI prouidisses,** § si subfortitionem eius in tuo codice re-
liquisses. **INTERPOLANDO,** § nouam formam, uetere sublata, reponendo. translatum a fullonibus.
EIVSDEM MODI § ut Q. Curtius in locum eorum iudicum, quos subfortitus erat, alios ex Verres uo-
luntate supponeret, quemadmodum suppositi fuerant in Oppianici iudicio. **SVO RV M quoque iudicum** §
qui de ipso sententiam latari essent. **IUDICEM quaestionis:** § quaesitorem, id est praetorem, hunc non
esse, qui Glabrimonem quaerere in Verres causa recordabitur, facile intelliget. &, cum eum a se reiectum
Cicero significat, nimirum de iudice loquitur, qui reijci poterat, non de quaesitore, qui non poterat.
Etiam illud adiungo, quaesitorem iurare solitum non esse: at C. Iunium, iudicem quaestionis, ideo
damnatum esse, quod in legem non iurasset, ostendit oratio pro Cluentio. Similiter in oratio pro Ro-
scio Amerino praetor est M. Fannius, & de parricidio quaerit, qui antea iudex eidem quaestioni praefue-
rat. aliud igitur est, iudicem esse quaestionis; aliud, quaesitorem esse. nam quaesitor praetor est; iudex
autem quaestionis modo non est praetor, ut hic, & pro Amerino, modo est, ut in Cluentiana Q. Vo-
conius. **DECVRIA** § iudicum. **NO STRA** § senatorum, qui tum soli iudicabant. postea, commu-
nicatis inter tres ordines Aurelia lege iudicij, tres decuriae iudicum fuerunt. Phil. I. **EREPTA esset**
facultas bonorum, § bonorum iudicum: improbos enim supposuisset Q. Curtius. **CVM IS annue-
rat:** § siue sic, siue, ut alijs placet, Cum ijs, quos iste annuerat, legatur; imperfecta sententia uideatur.
atque etiam, quem oratio finem desiderat, prorsus eum non agnosco.

IIIVT M

IN

IN LIBRUM II ACTIONIS II

CICERONIS . IN . VERREM

QVI . DE . IURISDICTIONE . INSCRIBITVR

PAVLLI . MANVTII

COMMENTARIVS

TOTA praeturae Siciliensis accusatio quattuor criminum genera complectitur, de iurisdictione, de frumento, de signis, de supplicijs: quae quattuor sequentibus distributa libris, argumento non indigent: nisi si quis singulas cuiusque partes, quae permultae sunt, eiusdem tamen generis omnes, hic uelit exponere. quod hominis otio, & litteris abutentis esse uideretur. itaque explanationem aggre diemur, & eo quidem consilio, ut, in locis tantum difficilioribus immorantes, breuitatem, quantum licebit, more ueterum interpretum sequamur.

EXPLANATIO

